

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI VE EKONOMİSİ

**OKULLARDA SOSYAL ADALETİN
GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ,
ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞÜKRÜ AKKUŞ

GAZİANTEP
OCAK, 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI VE EKONOMİSİ

**OKULLARDA SOSYAL ADALETİN
GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ,
ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞÜKRÜ AKKUŞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Habib ÖZKAN

GAZİANTEP
OCAK 2019

TEZ ONAY SAYFASI**Öğrencinin Adı ve Soyadı:** Şükrü AKKUŞ**Üniversite** : Gaziantep Üniversitesi**Enstitü** : Eğitim Bilimleri Enstitüsü**Anabilim Dalı ve Program:** Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi

Ana Bilim Dalı

Tezin Başlığı: Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesine İlişkin Yönetici,

Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

Tezin Savunma Tarihi:31/01/2019

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Habib ÖZKAN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Habib ÖZKAN

Dr. Öğr. Üyesi Aykar Tekin BOZKURT

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre AVCI

İmzası

_____

_____

_____

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Dr. Öğr. Üyesi Erhan TUNÇ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Şükrü AKKUŞ

Öğrenci Numarası: 201627535

Tezin Savunma Tarihi: 31/01/2019

ÖZET

OKULLARDA SOSYAL ADALETİN GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ, ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

AKKUŞ, Şükrü

Yüksek Lisans

Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Habib ÖZKAN

Şubat 2019,xiii+100 sayfa

Sosyal adalet, toplumdaki zenginlik, fırsat, güç ve ayrıcalık kriterlerinde adalet veya eşitlik arayışı olarak adlandırılmaktadır. Eğitimde sosyal adalet ise, herkesin yeteneğine ve ihtiyacına göre eğitim almasıdır. Eğitimdeki sosyal adalet arayışının temelinde de kaynak ve fırsat eşitliği yatmaktadır. Bu araştırmanın amacı, okullarda yönetici, öğretmen ve öğrencilerin sosyal adalete yönelik tutumlarının araştırılıp sosyal adaleti geliştirmek için neler yapıldığını belirlemek ve sosyal adaleti geliştirmek adına daha neler yapılabileceğini ortaya koymaktır. Bu araştırma okullardaki sosyal adaleti geliştirmek için çözüm önerilerinin ortaya konulmasının daha sonra yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olması açısından önemli görülmektedir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yöntemiyle yürütülmüştür. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme seçilmiştir. Gaziantep merkez Şahinbey ve Şehitkâmil ilçe sınırları içinden seçilen okullardan 10 yönetici, 10 öğretmen ve 10 öğrenci olmak üzere toplamda 30 bireyin görüşlerine başvurulmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma bulguları, oluşturulan tematik çerçeveye bağlı olarak seçilen tema ve araştırmanın alt problemleri doğrultusunda kodlanmıştır. Daha sonra veriler içerik analiziyle yorumlanmıştır. Araştırmada okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır problemine bağlı olarak “Adil davranım, pozitif ayırım, dezavantajlı grupları maddi manevi destekleme, işbirliği, fırsat eşitliği gibi uygulamaların yapıldığı bulgularına ulaşılmıştır. “Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir” problemine bağlı olarak: “Öncelikle üst düzey yöneticilerin ve okul yöneticilerinin daha adil davranma, pozitif ayrımcılığın daha belirgin olmalı, öğrencilere ve öğretmenlere tam anlamıyla bir fırsat eşitliği sağlanmalı, öğrenciler arasında kültürel, cinsiyet veya sosyoekonomik bir ayırım yapılmamalı ve yeni nesillerin daha adil olabilmesi için öğrencilere sosyal adalet konusunda rehberlik yapılmalı” bulgularına ulaşılmıştır. 1.Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılmaktadır problemine ilişkin sonuçlar: Pozitif ayrımcılığın yapıldığı, maddi yardımların yapıldığı, derslerde sosyal adaletin vurgulandığı, demokrasi bilincinin oluşturulmaya çalışıldığı, okullarda fikir alışverişinin yapıldığı” gibi sonuçlara ulaşılmıştır. 2.Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir problemine ilişkin

sonuçlar: ‘‘Mevcut yasa ve yönetmeliklerin sosyal adaletin geliştirilmesi için yetersiz kaldığı, ücretler daha adil bir şekilde düzenlenmeli, pozitif ayırım daha belirgin olmalı, dezavantajlı gruplar daha fazla desteklenmeli’’ sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal adalet, Eğitim, Fırsat eşitliği

ABSTRACT

SCHOOL MANAGER, TEACHERS AND STUDENT OPINIONS ON THE DEVELOPMENT OF SOCIAL JUSTICE IN SCHOOLS

AKKUŞ, Şükrü
Master's Degree

Education Administration Department of Inspection and Planning Economics

Thesis advisor: Associate Professor Habib ÖZKAN

February 2019,xiii+100 pages

Social justice is called as justice or equality in the criteria of wealth, opportunity, power and privilege in society. Social justice in education is the education of everyone according to their ability and needs. The basis of the quest for social justice in education is the equality of resources and opportunities. The purpose of this study is to investigate the attitudes of administrators, teachers and students towards social justice in schools and to determine what can be done in order to improve social justice and to show what can be done to improve social justice. it is important to be a demonstrator. The research was carried out by qualitative research design using case study method. The aim of this study was to find the easy-to-use sample of the sampling methods. A total of 30 individuals, 10 administrators, 10 teachers and 10 students, were recruited from the central districts of Şahinbey and Şehitkâmil districts. The research findings were coded in line with the theme and research sub-problems chosen based on the thematic framework. The data were then analyzed by content analysis. Depending on the question of what is being done in order to improve social justice in schools, the findings of 'fair behavior, positive discrimination, disadvantageous groups, financial support, cooperation and equal opportunities, have been reached. "What can be done to improve social justice in schools? First of all, top level managers and school administrators should be fairer, positive discrimination should be more clear, students and teachers should be provided with equal opportunities in equal terms, no cultural, gender or socioeconomic distinction should be made between students and social justice should be provided to students to make new generations more fair. The results of the problem of what is being done for the development of social justice in schools: Positive discrimination, financial assistance In the lessons, social justice is emphasized, the consciousness of democracy is tried to be created, the ideas are exchanged in schools. İlmîş should be regulated fairly, positive distinction should be more obvious, disadvantaged groups should be supported more pozitif results have been reached.

Key Words: Social justice, Education, Equal opportunity

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında: Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesine ilişkin mevcut uygulamalar ve sosyal adaletin geliştirilmesine ilişkin daha nelerin yapılabileceğine dair yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşleri incelenmiştir. “Okullardaki sosyal adaleti geliştirme adına yapılan uygulamalarla bu uygulamaları geliştirmek adına daha neler yapılabilir? ”temalarına bağlı olarak çalışma yürütülmüştür.

Bu çalışmanın tamamlanmasında kuşkusuz birçok kişinin katkısı olmuştur.

Çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim danışmanım sayın Doç. Dr. Habib ÖZKAN’a, tez sürecinde nitel araştırma konusunda bana yol gösteren sayın Doç.Dr. Semih SUMMAK’a, bu tez çalışmasında görüşmelere katılan yönetici, öğretmen ve öğrencilere, tez savunmasında yapıcı eleştirileriyle çalışmanın daha orijinal olmasında katkıları olan sayın Dr. Öğr. Üyesi Aykar TEKİN BOZKURT’a ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre AVCI’ya, her zaman yanımda olan aileme, tez aşamasında bana okulda esneklik tanıyan, yardım eden idareci arkadaşlarıma, öğretmen arkadaşlarıma, özellikle “Daha ödevlerin bitmedi mi?” diye sürekli soran çocuklarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Şükrü AKKUŞ
Ocak 2019

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Problem Cümlesi.....	3
1.3.Araştırmanın Amacı.....	3
1.4.Araştırmanın Önemi.....	3
1.5.Sınırlılıklar.....	4
1.6.Sayıtlar.....	4
1.7.Tanımlar.....	4

BÖLÜM II

ADALET ve SOSYAL ADALET

2.1. Adalet Kavramı.....	5
2.1.1. Adalet çeşitleri.....	6

2.2. Sosyal Adalet.....	8
2.2.1 Sosyal adaletin tarihi.....	12
2.2.2. Sosyal adalet yaklaşımları.....	14
2.2.2.1. Jhon Rawls'in sosyal adalet yaklaşımı.....	14
2.2.2.2. Michael Walzer'in sosyal adalet yaklaşımı.....	15
2.2.2.3. Friedrich Augustvon Hayek'in sosyal adalet yaklaşımı.....	15
2.2.2.4. David Miller'in sosyal adalet yaklaşımı.....	16
2.2.2.5. Robert Nozick'in sosyal adalet yaklaşımı.....	16
2.2.3. Günümüzde varolan sosyal adaletsizlikler.....	17
2.2.3.1. Gelir dağılım adaletsizliği.....	17
2.2.3.2. Sosyal dışlanma.....	18
2.2.3.3. Katılım adaletsizliği.....	19
2.3. Eğitimde Sosyal Adalet Kavramı.....	18
2.3.1. Eğitimde dağıtıcı (Distributive) adalet.....	23
2.3.2. Eğitimde tanıyıcı (Recognitional) adalet.....	24
2.3.3. Eğitimde demokrasi.....	25
2.4. Eğitimde Sosyal Adaletin Sağlanması.....	26
2.4.1. Sosyal adalet politikalarının sosyal adaletteki rolü.....	26
2.4.2. Okul yöneticilerinin sosyal adaletteki rolü.....	32
2.5. Eğitimde Yapılan Reformlar.....	33
2.6. Türkiye'de Eğitimin Sosyal Adalet Boyutu.....	36
2.7. İlgili Çalışmalar.....	40
2.7.1. Yurt içinde yapılan çalışmalar.....	41
2.7.2. Yurt dışında yapılan çalışmalar.....	42

BÖLÜM III

MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	45
3.2. Çalışma Gurubu.....	46
3.3. Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi.....	47
3.4. Geçerlilik ve Güvenilirliğin Sağlanması.....	47

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Okullarda Sosyal Adaleti Geliştirmek İçin Neler Yapılmaktadır.....	49
4.1.1. Yönetici görüşleri.....	49
4.1.2. Öğretmen görüşleri.....	55
4.1.3. Öğrenci görüşleri.....	60
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Okullarda Sosyal Adaleti Geliştirmek İçin Neler Yapılabilir.....	64
4.2.1. Yönetici görüşleri.....	64
4.2.2. Öğretmen görüşleri.....	69
4.2.3. Öğrenci görüşleri.....	73

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma.....	78
5.2. Sonuçlar.....	83
5.2.1. Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılmaktadır? Alt problemine bağlı olarak varılan sonuçlar	84
5.2.2. Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilir? Alt problemine bağlı olarak varılan sonuçlar.....	85
5.3.Öneriler.....	87
5.3.1.Uygulayıcılara yönelik öneriler.....	87
5.3.2.Araştırmacılara yönelik öneriler.....	87
5.3.3.Politika yapıcılara yönelik öneriler.....	88
KAYNAKÇA.....	89
EKLER.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	100

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Adalet çeşitleri	6
Tablo 2.2. Sosyal adaletin sağlanmasındaki kriterler	11
Tablo 2.3. Eğitimde eşitliğin beş prensibi.....	20
Tablo 2.4. 1997-2016 yılları arası derslik başına ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı.....	37
Tablo 2.5. MEB bütçesinin 2006-2017 yılları arasındaki değişimi.....	38
Tablo 2.6. 2012-2016 arası erkek ve kız çocukları okullaşma oranları	40
Tablo 3.1 Katılımcı özellikleri	46
Tablo 4.1. Birinci alt probleme ilişkin yönetici görüşlerine ait tematik kodlar	50
Tablo 4.2. Birinci alt probleme ilişkin öğretmen görüşlerine ait tematik kodlar.....	55
Tablo 4.3. Birinci alt probleme ilişkin öğrenci görüşlerine ait tematik kodlar.....	60
Tablo 4.4. İkinci alt probleme ilişkin yönetici görüşlerine ait tematik kodlar.....	64
Tablo 4.5. İkinci alt probleme ilişkin öğretmen görüşlerine ait tematik kodlar.....	69
Tablo 4.6. İkinci alt probleme ilişkin öğrenci görüşlerine ait tematik kodlar.....	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1. Adalet bileşenleri, sosyal adalet ilkeleri arasındaki ilişki.....	10
Şekil 2.2. Eğitim reformlarının etki şeması.....	35
Şekil 2.3. OECD ülkelerinde gelir eşitsizliğinin karşılaştırılması (GİNİ katsayısı)	39
Şekil 2.4. Orta öğretimde cinsiyete göre net okullaşma oranı.....	40

EKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
EK 1. Görüşme formu	96
EK 2. Araştırma izni	98
EK 3. Bulgular,sonuçlar ve öneriler.....	99

KISALTMALAR

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

UNICEF : United Nations Educational International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu)

GSYH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GSMH : Gayri safi Milli Hasıla

OECD : Organisation For Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: United Nations Educational Scientificand Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu başlık altında araştırmaya konu olan problem, araştırmanın amacı, önemi, araştırmanın sınırlılıkları, sayıtlar, tanımlar hakkında bilgi verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

İçinde bulunduğumuz yüzyılda dünya genelinde birçok değişikliğin, özellikle ekonomik ve toplumsal değişikliklerin yaşandığı bilinmektedir. Sanayileşme ve küreselleşme ile beraber insani değerlerin yitilmesiyle ekonomik ve toplumsal değerlerin yerine kapitalist küreselleşme politikaları ön plana çıkmıştır. Kapitalist küreselleşme politikaları sosyal adalet kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Toplum, eskiden beri var olan hoşgörü, yardımlaşma, paylaşma ve adalet gibi özellikleri tam anlamıyla yitirmese de kapitalist düzene uyum sağlamaya zorlanmaktadır. Bu uyum sağlamaya zorlanma beraberinde insanımızı sosyal adalet arayışına yöneltmiştir. Günümüzde okullarda toplumsal değerlerin öğretimi ve doğru davranışların kazandırılması değerler eğitimi etkinlikleri kapsamında yürütülmeye çalışılsa da öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmak ve öğrencileri sınavlara hazırlamak da ön plana çıkmaktadır. Veliler çocuklarına ahlaki değerlerin öğretilmesi yanında akademik başarıyı da göz ardı etmemektedirler.

Modern toplumlardaki eşitlikçi iddialarına karşın, eğitimde birçok yönüyle eşitsizlikler görülmektedir. Günümüzde kapitalist küreselleşme politikalarıyla birlikte eğitim iktisadi amaca araç olarak kullanılır duruma getirilmeye çalışılmaktadır. Böylece insan hakkı temelinde eğitim ikinci planda tutularak, eğitimde eşitlik ilkesinden uzaklaşmış ve “eğitimde adalet” kavramı unutulma

aşamasına gelmiştir. Öte yandan eğitimde sosyal adalet kavramı da birçok çelişkiyi barındırdığı görülmektedir. Eğitimde sosyal adalet herkesin yeteneği ve ihtiyacına göre eğitim almasıdır; ancak günümüzde eğitimde sosyal adalet herkese eşit eğitim verilerek sağlanmaya çalışılmaktadır. Hâlbuki eğitimde sosyal adalet, bireyin ruhsal ve bedensel farklılıkları esas alınarak, bireyin yaratıcı gücünü özgürce geliştirebilmesi hedeflenmelidir.

Toplumda farklılıkların artması eğitimde sosyal adalet uygulamalarının gerekliliğini hissettiren önemli bir etkidir. Toplumlarda göç sonucunda değişen çoğunluk oranları ve kültürel farklılıklar okullarda eşitsizliğe neden olmaktadır. Buna ek olarak kapitalist düzende toplumdaki sosyoekonomik farklılıklar ve bireylerin ekonomik durumu okullarda verilen eğitimin kalitesini etkilemektedir.

Birçok eğitimci eğitimde sosyal adalet sorunsalının farkında; ancak bu sorunsal eğitimciler tarafından farklı şekillerde algılanmakta ve tanımlanmaktadır. Birçoğu ise eğitimde sosyal adaleti sağlamanın zor olduğu görüşündedir; ancak eğitimde sosyal adaleti sağlamak toplumda adaletsizliğin/haksızlığın önüne geçmede atılacak ilk adımdır. Bu bağlamda toplumun sadece siyasetle geliştirileceği/değiştirileceğine inanmak kişileri yanıltabilir. Toplumun gelişimi siyasetle ilgili olduğu kadar eğitimle de alakalıdır. Bu nedenle eğitimcilerin, maddiyat ve sınav kaygılarını bir kenara bırakıp, öğrenci farklılıklarını dikkate alarak, daha iyisinin nasıl üretebileceği konusunda yoğunlaşması gerekir (Polat, 2007).

Buraya kadar sosyal adaletin gerek sosyal hayatta gerekse eğitim kurumlarındaki var olan boyutu ve sosyal adaletin daha da geliştirilmesinin önemine değinilmeye çalışılmıştır. Bu araştırma okullarda uygulanan sosyal adalet uygulamalarının hali hazırda sosyal adaleti geliştirmek için yetmediği sorunsalından hareketle yürütülmüş ve okullardaki sosyal adaleti bir üst kademeye nasıl çıkartılabileceği dair katılımcıların görüşlerini belirleyip alan yazına kazandırıp sorunun çözümüne katkı sağlama düşünülmüştür. Bu araştırma, araştırmaya katılan yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşlerini kapsayacak şekilde yürütülmüştür. İlgili alan yazın tarandığında yurtdışında konu ile ilgili araştırmaların sınırlı olduğu, Türkiye’de ise konu ile ilgili yapılan araştırmaların yönetici, öğretmen ve öğrenciyi kapsayacak şekilde yapılmadığı saptanmıştır. Okullarda sosyal adaletin şu an ki var olan uygulamaları ve sosyal adaletin geliştirilmesine dair bu kurumlardaki yönetici, öğretmen ve öğrencilerin görüşlerini belirleyerek okullarda uygulanan sosyal adaleti

daha da geliştirmek ve başka neler yapılabileceğini ortaya koymak, daha somut uygulamalar belirlemek için bu araştırma yürütülmüştür.

1.2.Problem Cümlesi

Bu araştırmada yönetici, ğretmen ve öğrencilerin okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapıldığı ve okullarda uygulanan sosyal adaletin daha da geliştirilmesi için neler yapılabilire ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın problem cümleleri şunlardır:

1.Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılmaktadır?

2.Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında Okullardaki sosyal adaletin geliştirilmesi ve var olan aksaklıkların giderilmesi için yönetici, ğretmen ve öğrencilerin okullardaki sosyal adaletin geliştirilmesi için nelerin yapıldığını ve okullardaki sosyal adaletin geliştirilmesi için nelerin yapılabileceğine dair görüşlerini belirlemektir.

1.4. Araştırmanın nemi

Ülkemiz eğitim örgütlerinde sosyal adaletin geliştirilmesi için nelerin yapıldığı ve nelerin yapılması gerektiği konusunda alan yazındaki çalışmaların sınırlı olması ve yapılan çalışmaların yönetici, ğretmen ve öğrenciler boyutunda olmaması bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Sosyal adalete ait kazanımların okullarda kazandırılmasında yöneticilerin ve öğretmenlerin yükümlülükleri fazladır. Her ne kadar anayasa ve kanunlarda eğitimin herkese eşit, adil, demokratik ve insan haklarına uygun bir şekilde verileceği belirtilse de uygulamada aksaklıklar bulunmaktadır. Bu aksaklıkların giderilmesi ve sosyal adaletin geliştirilmesi için zm önerilerinin ortaya konulmasının daha sonraki çalışmalar için yol gösterici olması açısından çalışma önemli görülmektedir. Ayrıca okullardaki sosyal adaleti geliştirme faaliyetlerine odaklanılan bu çalışmada yöneticilerin, öğretmenlerin,

öğrencilerin sosyal adalete dair faaliyetlere ilişkin görüşlerinin incelenmesi, sosyal adaleti geliştirme konusundaki uygulama süreçlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi suretiyle eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilecek sosyal adalet uygulamalarının yönünün belirlenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın evrenini Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkâmil ilçelerindeki ilkokul, ortaokul, liseler oluşturmaktadır.
2. Araştırma Gaziantep ilinin Şahinbey ve Şehitkâmil ilçelerinde görev yapan katılımcı yönetici ve öğretmen ayrıca bu ilçelerde eğitim öğretime devam eden öğrencilerle sınırlıdır.
3. Araştırma kapsamındaki katılımcıların görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorularla sınırlıdır.

1.6. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan yönetici, öğretmen ve öğrencilerin sorulan soruları samimi ve doğru şekilde cevapladığı düşünülmektedir.
2. Araştırmacı tarafından hazırlanan ve geçerliliği uzman tarafından kontrol edilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularının araştırmanın amacına dönük olarak ölçülmek isteneni doğru ölçtüğü varsayılmıştır.

1.7. Tanımlar

Adalet: 1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, 2. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” olarak tanımlanmıştır. (www.tdk.gov.tr)

Eşitlik: “Yaşamın verilerinden tutumsal gereklik uygun ve olağan bir pay alma işleminde kişilerin eşit bir olanak sağlaması ya da hiç kimsenin başkası zararına özel çıkarlar sağlayamaması ilkesidir.” (www.tdk.gov.tr).

Sosyal adalet: Sosyal adalet, toplumdaki zenginlik, fırsat, güç ve ayrıcalık kriterlerinde adalet veya eşitlik arayışı olarak nitelendirilebilir (Hernandez, 2016).

BÖLÜM II

ADALET ve SOSYAL ADALET

Araştırmanın bu bölümünde: Adalet, adalet çeşitleri, sosyal adalet, sosyal adalet yaklaşımları, eğitimde sosyal adalet, sosyal adaletin boyutları, Türkiye'deki eğitimin sosyal adalet boyutu, eğitimde sosyal adaletin sağlanması, eğitimde yapılan reformlar, yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalara değinilmiştir.

2.1. Adalet Kavramı

Adalet kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır; çünkü adaletin anlamı toplumdan topluma, yer ve zamana göre değişmektedir (Karagöz, 2002). (TDK) adalet kavramı; “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, 2. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” olarak tanımlanmıştır. (www.tdk.gov.tr)

Levinas, adaleti; ayrımcılığın ve ayrıcalığın ortadan kaldırılması ve eşitlik anlamlarıyla tanımlamıştır. Sokrates gibi eski Yunan filozofları adaleti, iyilik sevgisi olarak tanımlamıştır (Güriz, 1992).Aristo ise adaleti diğer tüm erdemli davranışları içine alan ve kanunlar ile bütünleşen mükemmel bir erdem olarak tanımlamıştır (Çoban, 2017). İslam düşünürü Fârâbî adaleti, diğer insanlara erdemli davranmak olarak tanımlamıştır (Turan, 2016).

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra çağ açıp kapatarak yeni bir medeniyetin temelini atmıştır. Adalet ve hukuk bu medeniyetin temelini oluşturmuştur. Hiç kimse hiçbir ayrıma tabi tutulmamış ve herkese eşit muamele edilmiştir (Karabekiroğlu, 2017). Osmanlı da Fatih'ten sonrada adalete önem verilmiştir. Osmanlıdaki adalet, İslamiyet'in adaleti olarak telakki etmiştir.

1631’de Koçi Bey Osmanlı sultanı IV. Murad’a sunduğu bir risalede Osmanlı adaletinde yansıyan İslâmiyet adâletini özetler niteliktedir. Koçi Bey şöyle demiştir; “Adâlet tûl-ı ömre sebeptir ve intizâm-ı ahvâl-i fukarâ pâdişâhlara mûcib-i cennettir” (Kurt 1994). İslâm farklı dindeki bireyler dâhil olmak üzere hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün bireylere eşit haklar vermiştir. İslâm adaleti kişi ve toplumların istek ve arzularına göre değişmez, akrabalık bağlarına göre yön belirlemez, sosyoekonomik düzeye göre adalet dağıtmaz, soylu-soylu olmayan ve kuvvetli-zayıf gibi sınıf ayrımı gözetmez. En önemlisi de İslam adaleti sevgi ve nefretlere göre yön belirlemez (Kasapoğlu, 2012); çünkü sevgi ve nefret bazen adaleti istemeden adaletsizliğe yönlendirir. Pascal’ın “Sevgi ve kin adâletin yolunu şaşırmasına neden olur.” sözü ile Yusuf Has Hâcib’in Kutadgu Bilig’de söylediği “İnsan kimi severse, onun kusuru fazilet olur; kimi sevmezse onun fazileti kusur görünür” sözü adaleti uygularken sevgi ve kinin göz ardı edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Kalkışım, 2013).

2.1.1. Adalet çeşitleri

İnsanın yaşadığı her yerde adalet şarttır. Örneğin toplumsal adalet, eğitimde adalet, siyasal adalet gibi her alanda adalet gereklidir. Adalet kısaca herkesin hak ettiğini alması olarak tanımlanır (Töremen ve Tan, 2010); ancak adalet kavramının toplumlara göre farklılık göstermesi, karmaşık ve zengin bir anlama sahip olması adaletin sınıflandırılmasını gerektirir. Adalet, “hukuksal” ve “hukuk dışı” adalet olmak üzere iki ayrı temelde kavramsallaştırılmaktadır (Tablo 2.1.).

Tablo 2.1.

Adalet çeşitleri (Polat, 2007)

Adalet Çeşitleri	
Hukuksal Adalet	Hukuk Dışı Adalet
1. Hukuk adalet- Ceza adaleti	1. Toplumsal adalet
2. Yasal adalet-Yasa üstü adalet	2. Ekonomik adalet
3. Nesnel adalet-Öznel adalet	3. Siyasal adaleti
4. Dağıtıcı adalet-Denkleştirici adalet	4. Dinsel adalet

Hukuksal adalet, insanların toplumsal düzeni ve hak eşitliğini sağlamak ve adaleti sürekli hale getirmek için hukuksal olarak oluşturulan adalettir. Kişiler sağlıkta, zekâda, zenginlikte, fiziki güç ya da statü gereği eşit olmasalar bile, hukuk karşısında aynı haklara sahiptirler (Kasapoğlu, 2012). Hukukun çok yönlü yapısından dolayı hukuksal adalet alt sınıflara ayrılır(Çeçen, 1993). Hukuk ve ceza adalet; hukuki düzen ile oluşturulan ceza sistemi ile oluşturulan adalettir. Kurallara uyan hukuksal adaleti, uymayıp ceza alanlar ceza adaletini temsil eder. “Kötülere haşmet ve siyaset, iyilere ise daima hürmet lâzımdır.” (Arat, 1985) sözü hukuk ve ceza adaletini tam anlamıyla açıklar niteliğindedir. Yasal ve yasa üstü adalet; adaletin devlet tarafından konulan yasalarla sağlanması yasal adaleti temsil ederken, adaletin yasalarla değil bir insanlık vazifesi olarak sağlanmasını savunanlar yasa üstü adaleti temsil eder. “Herkes yasa önünde eşittir” ilkesi, yasal adalet, “herkesin tanrı önünde eşit” olması düşüncesi yasa üstü adalet örnek verilebilir (Polat, 2007). Nesnel ve öznel adalet; kişinin kendi hak ve özgürlüklerine göre düzenlenmiş, nesnel adalet ise kişilerin kendi aralarında hak ve özgürlüklerine göre düzenlenmiş hukuksal adalettir. Dağıtıcı adalet ve denkleştirici adalet hukuksal adaletin son alt sınıfıdır. Aristo bu sınıflandırmanın temsilcisidir. Dağıtıcı adalet; onurun, paranın ve paylaşılabilir diğer şeylerin, toplumu oluşturan yurttaşlar arasında dağıtılmasında söz konusudur. Aristoteles için “adaletin geri kalan türü, gerek isteyerek, gerek istemeyerek olan alışverişlerde görülen düzeltici adalettir (Turan, 2016).

Hukuk dışı adalet; toplumsal, ekonomik, siyasal ve dinsel adalet olarak alt sınıflara ayrılır. Toplumsal adalette birey kendisinden sorumlu olduğu kadar toplumdaki diğer bireylerden de sorumludur. Birey kendi amaçlarını gerçekleştirirken; toplumdaki diğer bireylerden yardım alıp ve toplumdaki diğer bireylerden aldığı kadar, topluma başka şeyler vermelidir. Toplumsal adalet bireyi tekil olarak değil, toplumun bütünleştirici parçası olarak görür. Ekonomik adalet, birey kendi çıkarını düşünerek ekonomik girişimlerde bulunduğu anda, doğal olarak toplumsal dengenin ve ekonomik adaletin sağlanacağı savına dayanır. Bu sav, bireysel mutluluk ile toplumun mutlu olacağını savunur. Siyasal adalet, hukukun siyasal sonuçlar/amaçlar için kullanımı anlamına gelebilmesine karşın, toplumdaki diğer sınıfların istek ve çıkarlarının yasalara yansıtılmaması durumunda önem kazanmaktadır. Siyasal adalet, ‘yararlılık’ ve ‘uyum’ öğeleri ile şekillenir. Toplum ve mevcut yönetim açısından en yararlı ve uyumlu seçenek üzerinde anlaşıldığında bu adalet olarak benimsenir. Dinsel adalet,

güçlüden yana değil zayıftan yana olma, haksız değil haklıyı koruma, haksızlık etmeme ve hakkı olanın hakkını verme esasına dayanır. Dinsel adalet herkesi, insanların karşılıklı ilişkilerinde değişmeyen, tek bir ölçüye göre değerlendirir. İslâm'a göre bütün insanlar, hiçbir ayırım gözetmeksizin adalet önünde eşittir (Polat, 2007; Kasapoğlu, 2012)

Adalet kavramı Aristo ve platon ile birlikte kullanılmış ve evrimleşerek yeni anlamlar kazanmıştır. Modern yüzyılda adalet kavramına farklı bir boyut kazandırılarak sosyal adalet kavramı türetilmiştir. Sosyal adalet kavramı, toplumsal eşitsizliklere karşı ortaya çıkmış ve siyasal müdahaleler ile yeni hak ve özgürleştirici uygulamaları amaçlamaktadır (Öztürkvd., 2013).

2.2. Sosyal Adalet

İnsan, kendi isteği olmadan bir toplumda doğar ve yaşar. Bu noktada adalet, insanın toplumun bir üyesi olarak nasıl yaşayacağını organize eden bir rehberdir. Her insanın topluma karşı bazı yükümlülükleri vardır ve bu yükümlülükleri reddedemez veya ihmal edemez; çünkü bireylerin eylemleri diğer insanlar üzerinde bir etki oluşturabilir. Bireylerin eylemleri bugün geçmişten daha fazla sosyal etkiye sahiptir. Bu nedenle, sosyal adalet çağdaş toplumların en önemli sorunudur (Turhan, 2010). Bu bağlamda; Sosyal adalet, toplumdaki zenginlik, fırsat, güç ve ayrıcalık kriterlerinde adalet veya eşitlik arayışı olarak nitelendirilebilir (Hernandez, 2016). Kısaca sosyal adaletin altın kuralı; toplumsal yarar/zenginliklerin her bireye eşit bir biçimde dağıtımı, olarak bilinir (Griffiths, 1998). Sosyal adalette dağıtımın bireylere eşit olarak yapılması Aristoteles'in tanımladığı dağıtıcı adalet ile örtüşmektedir. Bu sebepten sosyal adalet, dağıtıcı adalet olarak da tanımlanabilir (Smith, 1994).

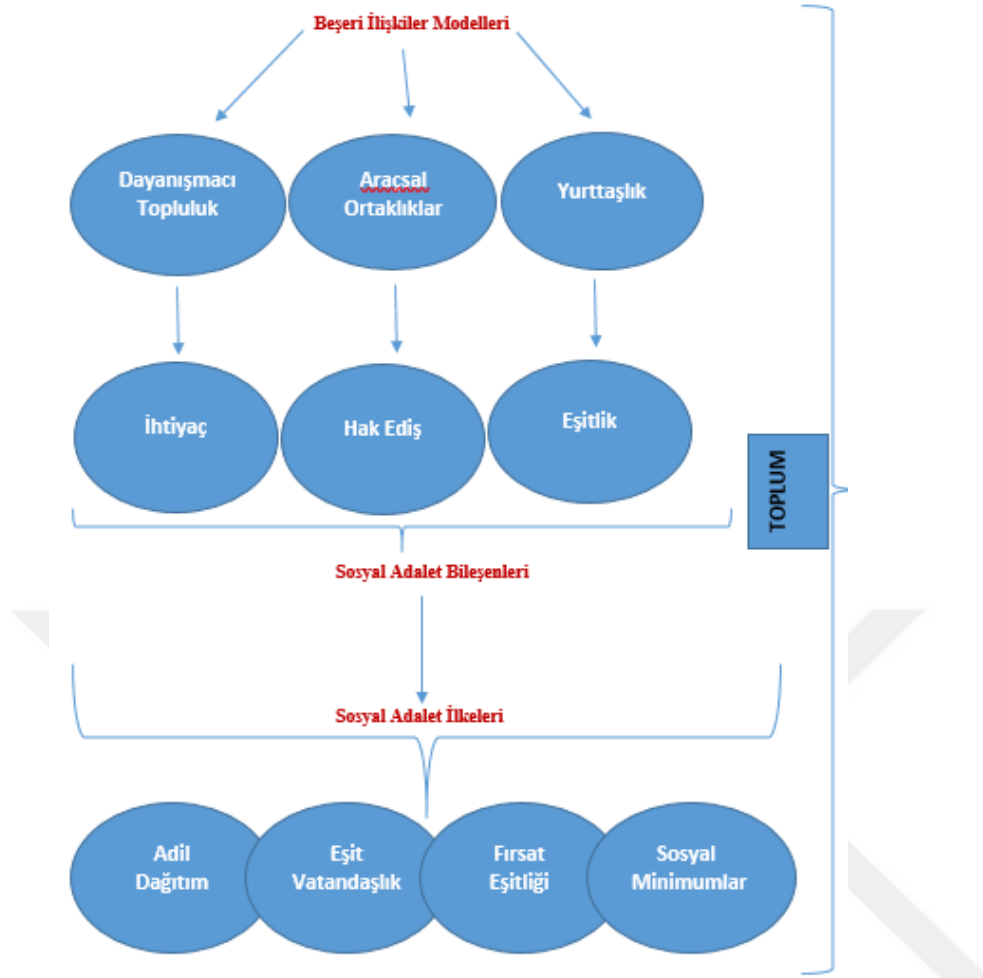
1840'lı yıllarda Sosyal Adalet kavramı ilk kez kullanılmıştır (Tomul, 2009); ancak, sosyal adalet, tanımlanması kolay bir kavram değildir. Bunun birçok nedeni vardır, çok versiyonlu olması, bazı versiyonların kendi belirsizliklerini ve çelişkilerini içermesi ve birçok yaklaşımın basit bir şekilde pratik olmaması bu nedenlerden üçüdür. Çoğu yorumcu, sosyal adaletin meşruiyet, adalet ve refah ile ilgili olduğunu kabul eder. Alandaki en tanınmış yazarlardan biri olan Rawls (1972), sosyal adalette malların adil dağıtımını gerektirdiği fikrini yaymaktadır. Mallar, haklar ve sorumluluklar bireyler arasında eşit olarak dağıtıldığı zaman sosyal adaletin

sağlanacağını iddia eder. Rawls'ın dağıtım idealinin esası olsa da, bunun sınırlamaları da vardır. En belirgin olanı, dağıtımın bireysel olarak vurgulanmasıdır. Rawls, öncelikle malların bireylere nasıl dağıtıldığı ve her birinin ödenmesi gerekip gerekmediği ile ilgilenir. Bununla birlikte, bu bireysel odak, dikkati, bu dağılımın meydana geldiği desenli ilişkilerden (yapılar veya biçimler) uzaklaştırmaya eğilimlidir. Bu bir sorundur; çünkü eşitsiz dağılımın kökü, dağıtımın kendisiyle ya da yalnızca bu sürecin parçası olan bireylerle değil, toplumun üyelerinin birbirlerine nasıl davrandığını düzenleyen resmi ve gayri resmi kurallar ya da normlarla yatar. Böylelikle, dağıtımın meydana gelme biçimindeki kalıcı değişiklikler, insanların sosyal kurumlar ve yaşam biçimleri içinde birbirleriyle ilişki kurdukları yapılandırılmış biçimlerde değişiklikler gerektirecektir (Ryan, 2006).

Sosyal adalet üzerinde çalışmaları olan Miller; hak etme, gereksinimler, yasal haklar ve eşitlik olmak üzere sosyal adaleti dört kavram üzerinden tanımlamıştır (Miller,1999). Mesela bir iş için anlaşılan üç işçiye eşit ücret verilecektir. İşçilerden ilki elinden geldiğince canla-başla çalışarak işi yapar. İkinci işçi hasta olduğunu ve yiyecek ve ilaç alacak parasının olmadığı için tedavi göremediğini ve bu nedenle halsiz olduğunu söyleyerek verimsiz çalışır. Üçüncü işçi de verimsiz çalışır ancak bu işçinin gerekçesi farklıdır. İşçinin düşüncesine göre diğer ikisinin kendi yerine de çalıştığı için hiç emek sarf etmeye gerek yoktur. Bu örnekte sosyal adaletin dört unsur düşünüldüğünde, ilk işçi alacağı ücreti fazlasıyla hak etmiştir (**hak etme**). İkinci işçi ise çalışmasını ve karnını doyurmasını engelleyen bir hastalığı olduğundan alacağı paraya ihtiyacı vardır (**gereksinimler**). Üçüncü işçi ise yapılan anlaşma gereği, yasal hakkı olan parayı alacaktır (**yasal haklar**). Örnekteki gibi her birinin aldığı ücretin aynı olduğu düşünüldüğünde mutlak (**eşitlik**) sağlanmıştır, ancak yapılan dağılım adaletli olmamıştır (Demirel ve Akın, 2014).

Herkesin eşit haklara sahip olması sosyal adaletin temelini oluşturur. Eşit hakka sahip olma insanların yaşam koşullarının eşit düzeylerde olması veya insanlar arasında ayırım yapılmaması ile mümkündür. Var olan ekonomik, sosyal ve siyasal eşitsizlikler ortadan kaldırılarak bölüşümde adalet sağlanabilir (Sunal, 2011). Yani sosyal adalet, toplumsal ve ekonomik eşitliğin sağlanmasıdır. Sosyal adalet kavramı ekonomik, sosyal, siyasal eşitlik perspektifinde incelenebilir (Polat, 2007).

Şekil 2.1. Adalet bileşenleri, sosyal adalet ilkeleri arasındaki ilişki (Çakır, 2015)

Eşitlik; hiçbir bireyin ayrıcalıklı muameleye hakkı olmama ilkesidir (Strike, 1999). Bu bağlamda Türk Dil Kurumu'na göre ekonomik eşitlik; “Yaşamın verilerinden tutumsal gerekliliğe uygun ve olağan bir pay alma işleminde kişilerin eşit bir olanak sağlaması ya da hiç kimsenin başkası zararına özel çıkarlar sağlayamaması ilkesidir.” (www.tdk.gov.tr).

Ekonomik eşitlik Marksist kuramından orjinlenmiştir. Marks ekonomik ve sosyal eşitlik kavramlarıyla sosyal ve ekonomik farklılıklardan dolayı sınıflandırmanın yapılmadığı bir toplumu öngörüyordu. Bu öngörüye paralel olarak, sanayi devrimiyle ekonomik eşitsizlikler ve sosyal çatışmalar artmış ve bunun sonucunda sosyal devlet anlayışı gelişmiştir. Bu anlayış devletlere yeni bir yükümlülük getirmiştir. Sosyal devlet anlayışına göre devlet, ekonomik ve sosyal ilişkiler sonucunda toplumda ortaya çıkan eşitsizlikleri ortadan kaldırmakla yükümlüdür (Tablo 2.2.). Günümüzde bu ekonomik eşitlik tam anlaşılmamakla

birlikte bazı örnekleri mevcuttur. Bireylerin mali güçlerine göre vergiye tabi tutulması ekonomik eşitliğe bir örnektir(Baltacı, 1996).

Tablo 2.2.

Sosyal adaletin sağlanmasındaki kriterler (Baltacı, 1996)

Refah Ülkelerinde sosyal adaletin sağlanmasındaki kriterler
Yoksulluğun önlenmesi
Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması
İş piyasasına katılım
Sosyal güvenlik ve sosyal yardımların organize edilmesi
Refah ve gelirin yeniden dağıtılması
Kaynakların adil dağılımı
Adil vergi düzeni

Liberal anlamda; toplumsal eşitlik, bir toplumdaki belli açılardan aynı statüye sahip insanların gruplandırılarak gereksinimlerine cevap verme durumu olarak tanımlanır; fakat Marksist kuramına göre eşitlik, bir sınıflandırma olmadan, kişisel gereksinimler ve yaşam tarzından bağımsız olarak sosyal eşitliğin sağlanması esasına dayanır. Kısaca sosyal adaletin amaçladığı sosyal eşitlikte; her bir birey ötekenden farklı ancak gereksinimleri benzer olduğundan her bir birey gereksinimlerine eşit derecede yanıt almayı yani eşit derecede davranılmayı hak etmektedir (Polat, 2007).

Sosyal adaletin sağlanması için eşitliği sağlayacak bir siyasal politikanın olması gerekir. Duruma tersten baktığımızda, sosyal politikanın amacı, sosyal adaleti tesis etmek olmalıdır diyebiliriz. Çünkü siyasal politika, eşitlik ve adalet kavramlarıyla birebir ilişkilidir. Toplumda sosyal adaleti tesis etmeyi amaçlayan sosyal politika, toplumda var olan eşitsizlikleri azaltmayı hedefleyen yaptırımlar ve düşünceler bütünü olarak tanımlanabilir. Kapitalizm ile savaşılan sosyal politikalar sosyal adaleti sağlar (Sunal, 2011). Sosyal politikaların amacını Van Wormer (2004)'a göre, adaletsizliğin doğurduğu eşitsizlik, çaresizlik, baskı ve sindirilme gibi durumları ortadan kaldırmaktır.

Sosyal adaletin temelini oluşturan ekonomik, sosyal ve siyasal eşitlik kavramlarından en önemlisi siyasal eşitliği sağlayacak olan politikalardır. Siyasal eşitlikten sonra ekonomik eşitlik gelir. Seçme ve seçilme özgürlüğü ile herkesin eşit oy kullanma hakkına sahip olmasını yasal teminata bağlayan bir toplumda, siyasal

eşitlik sağlanmış olur. Vergilendirme yoluyla gelirin yeniden dağıtılması ekonomik eşitsizlikleri daha aza indirgenebilmektedir. Gelirler politikası ile yeniden bölüştürme yapılan, mülkiyet edinme, ticari olanaklardan faydalanma gibi konularda fırsat eşitliği sağlanan özgürlükçü bir toplumda, eşitsizlikler azaltılabilir. Ayrıca üretim araçlarının mülkiyetinin toplumsallaştırıldığı ve herkese eşit ücret ödenen sosyalist sistemlerde, gelir eşitsizlikleri daha aza indirilebilir (Sunal, 2011).

Şunu belirtmek gerekir ki: sosyal adaleti mutlak eşitlik olarak değil de ortam ve şartlara göre görecelik gösteren bir kavram olarak ele almalıyız. Aksi takdirde sosyal adaleti sadece mutlak eşitlik bağlamında ele alındığında daima ulaşılmaması gereken bir ideal olarak kalacaktır (Topakkaya, 2006).

2.2.1. Sosyal adaletin tarihi

Sosyal adalet kavramı insanın toplumsal yaşama geçişiyle beraber ortaya çıkmış ve bazen ulaşılmaması gereken bir hedef olurken, bazen de bilhassa diktatör yönetimlerinde kendisinden nefret edilen bir kavram olmuştur. Sosyal adalet kavramı her durumda güncelliğini korumuş ve her toplumda farklı görüşler belirtilmiştir (Topakkaya,2006). Sosyal adaletin tarihsel gelişimini tartışmadan önce adalet kavramının tarihine bakmak gerekir.

İnsanoğlu var olduğundan beri adalet kavramı toplumlarda kendini göstermiştir. Bu bazen örf ve adetlerle, bazen filozofların beyanlarıyla veya yazılı hukuki düzenlemelerle, bazen ise kutsal kitaplar aracılığıyla varlığını sürdürmüştür. Felsefe tarihinde daha öncesi bulunsa da sistemli olarak adaletten, ilk kez Platon ve Aristoteles bahsetmiştir. Platon'a göre adalet toplumu oluşturan bölümlerin yapısı gereği en uygun durumda olması, sınırlarını aşmadan kendisine en uygun işi yapmasıdır. Aristoteles'e göre adalet, bireyin eylemlerinde orta sayılan ideal dengeyi bulmasıdır. Aristoteles takipçilerinden Thomas Aquinas ise adaleti daha da detaylandırarak dağıtıcı ve düzenleyici adalet olarak sınıflandırmıştır. İslam felsefesinde ise Fârâbî, Âmirî, NasirettinTûsi ve İsfehâni, İbn-i Miskeveyh gibi filozoflar adaleti, ahlaki ve siyasi boyutları ile ele alarak adaletle farklı açılımlar kazandırmıştır (Turan, 2016).

Tarihsel süreçte adalet kavramına toplumsal açıdan kısaca göz atacak olursak; öncelikle Eski Yunan mitolojisini incelemek gerekir. Mitolojide Adalet

Tanrıçası gözleri bağlı bir elinde terazi diğer elinde kılıç olan Themis ile sembolize edilmiştir. Tüm bu simgeler bir anlam taşımaktadırlar. Tarafsızlığı bağlı gözler, adaleti terazi simgelemektedir. Gerekirse adalet için zor kullanılabileceğini vurgulamak için ise kılıç simgesi kullanılmıştır. İlk çağlardan beri adalete önem veren bir diğer toplum Türklerdir. Nitekim Türk töreleri adalet üzerine kurulmuştur. Orhun Abidelerinde ve Kutadgu Bilig’de Türk törelerinden geniş şekilde bahsedilmektedir. Bununla birlikte İslam ile birlikte adalet baş döndürücü bir gelişme göstermiştir. İslam’ın doğuşu olarak bilinen Hicret ile birlikte İslam medeniyeti yayılmış ve İslam medeniyetinin gittiği yerler adaletin beşiği olmuştur (Yüksel, 2006).

Özellikle Fransız İhtilali’nden sonra sadece adalet kavramı toplumlara yetersiz gelmeye başlamıştır. Sınıf ayrımcılığının ortadan kaldırılmasını hedefleyen Fransız İhtilali’yle birlikte sosyal adalet kavramı türemiştir. John Rawls’ın “A Theory of Justice (Adalet Teorisi)” adlı çalışması ile Hayek’in bu çalışmaya karşı geliştirdiği görüşler sosyal adaletin temelini oluşturmuştur (Topakkaya,2006). Ancak J. Rawls (1971), çalışmasında Kant’tan etkilenmiştir. Rawls’ın dağıtıcı adaletle ilgili görüşleri günümüzde, sosyal adalet uygulamalarını çözümlmek ve değerlendirmek açısından önemli bir yol göstericidir.

II. Dünya Savaşından sonra sosyal adalet yeni bir boyut kazanarak sosyal hizmetlerin gelişmesi için sosyal devlet anlayışı kurumsallaşmaya başlamıştır. Sosyal hizmet her şeyden önce yurttaşlar için bir sosyal hak olarak tanımlanmıştır. Bu gelişmenin kökeninde ise insan hakları alanında devlete edimde bulunma yükümlülüğü veren toplumsal hakların gelişmesidir. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) tarafından 1988 yılında sosyal hizmetin bir meslek olarak geçmişte olduğu gibi bugün de ve her zaman bir insan hakları mesleği olduğu ve olacağı kabul edilerek dünyaya duyurulmuştur (Çoban, 2017).

Günümüzde sosyal adalet, “her şeyden önce bireyin ve özellikle emeğin değerini yücelten bir hümanizm ürünü” olarak işlev görmektedir. Tarih boyunca gelişimi devam eden sosyal adalet, günümüzde toplumun millî zenginliğinin hakkaniyetli dağıtımını esas alır, yani tek tek bireylerin değil, halkın tümünün mutluluğunu hedefler. Nitekim günümüz şartlarında uygar bir hukuk devleti olabilmek için artık sadece bireysel özgürlükler yeterli değildir. İstisnasız toplumdaki bütün bireyleri kapsayan, asgari bir gelir ve refah yaşam düzeyinin sağlandığı, sağlık

ve eğitim hakkının olduğu, sosyal güvenliğin sağlandığı, milli gelir ve zenginliklerin adaletli bir biçimde dağıtıldığı, kısacası sosyal ve ekonomik adaletin sağlandığı bir devlet uygar ve hukuk devleti olabilir. İşte geçmişten günümüze gelişimini tamamlayan sosyal adaletin bugünkü anlamı bunları içermektedir (Yıldırım, t.y.).

2.2.2. Sosyal adalet yaklaşımları

Sosyal adalet fikrini benimseyenlerin yanı sıra bu fikre muhalefet edenlerde olmuştur. Bu konuda öne sürülen yaklaşımlar aşağıda verilmiştir.

2.2.2.1. Jhon Rawls'in sosyal adalet yaklaşımı

Sosyal adaletin önderi olarak bilinen siyaset felsefecisi Rawls, adalet toplumsal kurumların ilk erdemidir demiştir ve toplumda adil düzeni ancak o toplumda yaşayan tüm bireylerin özel durumlarını gözetenek sağlanabileceği kanaatindedir (Çakır, 2017). Rawls'a göre; her birey, diğer bireylerin de sahip oldukları kadar temel hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır. Ayrıca ekonomik ve sosyal eşitsizlikler herkesin avantajına olacak şekilde ayarlanmalıdır. Rawls'a göre ekonomik ayarlama yapılırken öncelikle en yoksul bireyin refah düzeyi iyileştirilmeli ve düşükten yükseğe doğru bireylerin refah düzeyleri iyileştirilmelidir (Anomin, 2009).

Rawls, ile adil düzen kurmanın ilkelerini hakkaniyet olarak adalet kavramsallaştırmasıyla aramaya başlamıştır (Çakır, 2017). Rawls adaletin sağlanmasını bazı ilkeler ile formüle etmiştir. Birincisi; her birey, diğer bireyler için geçerli özgürlükleri kapsayıcı temel özgürlüklerin oluşturduğu bütüncül sistem içinde eşit hakka sahiptir. İkincisi, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler; herkesin yararına ve kurumsal mevki ve görevler herkese açık olacak şekilde düzenlenmelidir (Polat, 2007). Çakır (2017)' a göre Rawls'ın adalet ilkeleri şu şekildedir:

“1) Her insanın herkese özgürlük sistemiyle uyumlu eşit temel özgürlüklerin en kapsamlı toplam sistemine eşit hakkı vardır.

2) Ekonomik ve sosyal eşitsizliklerde öyle düzenlenmeler yapılmalıdır ki bunlar; Toplumdaki avantajların en azına sahip olanların en büyük faydasına, adil birikimler ilkesiyle (farklılık ilkesi) tutarlı biçimde olmalı ve resmi kadro ve pozisyonlar adil fırsat eşitliği koşulları ekseninde her bir bireye açık olmalıdır” (Çakır, 2017).

2.2.2.2. Michael Walzer'in sosyal adalet yaklaşımı

Walzer'e göre herkes ve her toplum için geçerli evrensel bir adalet anlayışı düşünülemez. Bir toplumda herhangi bir zaman diliminde ortaya çıkan ihtiyaçlar paralelinde adalete bakmamız gerekmektedir. Her toplumun veya her topluluğun iyi ve kötüsü farklıdır ki mesele tanımdan ziyade dağıtım konusundadır (Çakır, 2017).Eşitlikçi bir toplum ancak dağılım alanlarının belirlenmesi ve bu alanlara uygun "karmaşık eşitlik" anlayışı ile kurulabilir. Mesela "para ve din birbirine değer katan değerler değildir, bundan dolayı dindarlık, ekonomik pazarda bireye avantaj sağlamamalıdır" (Karademir, 2016).

Kısacası; Walzer'in savunduğu adalet anlayışının temelinde toplumdaki değerlerin dağıtımında her bir toplumsal nimet için ayrı bir eşitlik anlayışının esas alınması gerektiği fikri yatmaktadır (Çakır, 2017).

2.2.2.3. Friedrich Augustvon Hayek'in sosyal adalet yaklaşımı

Hayek, düşünürlerin sosyal adalete yüklediği tılsımlı anlamları eleştirerek farklı pencerelerden sosyal adalete yaklaşmıştır. Dolayısıyla kendi çalışmalarında sosyal adalet zaman zaman "anlamsız" ve "yanıltıcı" niteliğinde olduğunu söylemiştir. Hayek, toplumun temelinde özgür bireylerden oluşan bir kitlenin var olmasından dolayı sosyal adaletin anlamsız ve boş olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda bu durumun kişiler tarafından garip bir şeymiş gibi algılanacağını düşünmektedir. Çünkü insanlar liyakat ve hak etme duygusuna bu algıyı oluşturacak anlamlar yüklediklerini iddia etmektedir. Hayek bir örnekle durumu açıklamaya çalışmıştır. Ona göre "nasıl iki farklı yazgıya sahip bireylerin durumu değerlendirirken, kötü yazgıya sahip birey için "adaletsiz" sözcüğü kullanılamıyorsa; hür bir toplumda hayatını idame ettiren bireylerin aktiviteleri, eylemleri sonucu ortaya çıkan hususlarında adaletsiz olduğunu iddia etmek anlamsızdır (Çakır, 2017).

Hayek sosyal adalet teorisini ve sosyal adaletsizlik fikrini kendi adalet anlayışıyla bağdaştırmamaktadır. Hayek dağıtıcı adalet terimine karşıdır ve dağıtıcı adalete dayanan politikaların hukuk devleti ilkesiyle örtüşmediğini düşünmektedir. Sonuç olarak; Hayek, sosyal adalet fikrinin dağıtıcı adalet terimiyle eş anlamda olduğunu düşündüğünden sosyal adalet fikrinden rahatsızlık duyduğunu bildirmiştir (Kurt, 2006).

2.2.2.4. David Miller'in sosyal adalet yaklaşımı

Miller, yaşamdaki iyi ve kötü şeylerin toplumdaki bireyler arasında nasıl dağıtılması gerektiği üzerine yoğunlaşarak sosyal adaleti açıklamaktadır. Miller'in iyiler listesinde; para, mülkiyet, eğitim, makam ve mevki, tıbbi bakım, çocuk yardımı ve çocuk bakımı, kişisel güvenlik, onur ve ödüller, konut, boş zaman aktivitelerine ilişkin fırsat ve kaynaklar yer almaktadır. Kötüler listesinde ise, başta askerlik hizmeti olmak üzere tehlikeli veya aşağılayıcı bir meslek ve yaşlı bakımı yer almaktadır. Miller, dağıtımın yapılırken bazı sosyal adalet bileşenleri ile uyumlu olması gerektiğini savunur. Sosyal adaletin bileşenlerini "ihtiyaç", "hak etme" ve "eşitlik" olarak ifade eder. Miller'in ortaya attığı ve insan haklarını, adaleti görünür kılan kavramların zemininde açıkladığı "Eşit vatandaşlık", "Sosyal minimum", "Fırsat eşitliği" ve "Adil dağıtım" ilkeleri David Miller tarafından Britanya'da sosyal adalet bileşenlerine bağlı olarak geliştirilmiş olan sosyal adalet ilkeleridir (Yıldırım, 2011; Çakır, 2016).

2.2.2.5. Robert Nozick'in sosyal adalet yaklaşımı

Nozick'in adalet teorisinde, bireyin biricikliğini vurgulamaktadır. Anarchy, Stateand Utopia adlı eserinde "bireylerin hakları vardır ve hiç kimse bu hakları sınırlayamaz" şeklinde bir ifadesi vardır. Nitekim Nozick, biçimlendirmeye ve hedef ilkelerine dayalı adalet teorilerinin bireylerin haklarını sınırladığını ve dağıtım adaletinin bireyselliği arka plana attığını öne sürer. Ancak Nozick, bireylerin meşru yollardan elde ederek sahip oldukları üzerinde yetkili olduğunu savunur (Anonim, 2009; Çakır, 2016).

Nozick'in adil dağıtım teorisi şuna dayanmıştır.

1. Bir malı, meşru yollardan elde etmiş bir kişi bu mal üzerinde yetkilidir.
2. Bir malı, adalet ilkelerine göre, bu mal üzerinde yetkili olan bir başka bireyden aktarım yolu ile elde etmiş bir birey bu mal üzerinde yetkilidir.
3. 1 ve 2'deki uygulamalar dışında elde edilmiş bir mal üzerinde birey yetkili değildir. (Anonim, 2009).

Nozick aynı zamanda adaletin temininde minimum düzeyde devletin rol alması gerektiğini savunmaktadır. Nozick'e göre devletin asıl görevi güvenliğin sağlanması ve hakların ihlalini önlemektir (Çakır, 2016).

2.2.3. Günümüzdeki sosyal adaletsizlikler

Günümüzde modern bir toplum; sosyal, kültürel ve ekonomik alanda artan güvencesizlik ve belirsizlik gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bu durumun teknolojik devrim, küreselleşme, bireyselleşme ve çarpık kentleşme, gibi süreçlerin insan yaşamında oluşturduğu negatif etkilerin neticesi olduğu savunulmaktadır. Netice olarak bu süreç ihtiyaç, eşitlik ve hak etme gibi sosyal adalet bileşenlerini etkilemekte ve sosyal adaletsizliği toplumsal bir sorun haline dönüştürmektedir (Yıldırım, 2012). Küreselleşme üç boyutta adaletsizlik oluşturmaktadır. Bunlar, dağılım adaletsizliği (işsizlik, yoksulluk, bölgesel ve eşitsiz kalkınma gibi dağılım eşitsizlikleri), sosyal dışlanma (kültürel kimlik sorunlarındaki farklılıkların ötekileştirilmesindeki tanınma adaleti) ve katılım adaletsizliği (kadın ve gençlerin siyasi kararlara katılımı)'dir (Polat, 2007).

2.2.3.1. Gelir dağılım adaletsizliği

Gelir dağılımı, bir toplum tarafından üretilen mal ve yapılan hizmetler sonucu elde edilen toplam gelirin, bireylere dağılım araçları ile paylaşılması veya bölüşümüdür ve bu paylaşımındaki adaletsizlik gelir eşitsizliğine sebep olur. Gelir dağılımındaki eşitsizlik ile yoksulluk düzeyi paralel olarak artar veya azalır (Kuştepeli ve Halaç, 2004).

Günümüzde bütün ülkeler gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk sorunu ile savaşılmaktadır. Dünya ekonomisindeki değişiklikler, ülke ekonomisindeki değişiklikler ve politikalar, işgücü piyasası ve işgücünün dağılımı, servetin dağılımı, üretim faktörlerinin ve bu faktörlerin fiyatlarının dağılımları, eğitim düzeyi, sosyal kurallar ve düzenlemeler gelir dağılımını belirleyen faktörlerdir. Küreselleşme ve/veya teknolojik değişimin yanı sıra ülkenin makroekonomik performansının kötüleşmesi gelir dağılımında adaletsizliğe yol açabilir.

2.2.3.2. Sosyal dışlanma

Rene Lenoir, ilk kez 1960'lı yıllarda Fransa'da sosyal dışlanma kavramını kullanmıştır. Sosyal dışlanma, 20. yüzyılda batı toplumlarında kontrolden çıkan bölgesel yoksulluk ve işsizlik problemlerin üstesinden gelme politikalarını ifade ederken, geniş anlamıyla sosyal dışlanma, etnik ayrımcılık, ırkçılık gibi sosyal katılıma ve ayrımcılığa sebep olan etkenlerin tüm boyutlarına işaret eder (Polat, 2007).

2.2.3.3. Katılım adaletsizliği

Küreselleşmenin oluşturduğu sermaye dağılımındaki dengesizlik katılım adaletsizliğini de beraberinde getirmektedir. Dezavantajlı grupların (kadın ve gençlerin herhangi bir sosyal güvencesi olmayanların)düşük gelirli, eğitim imkânlarından yoksun olanlar dolayısıyla toplumsal hayatta aktif rol alamamaktalar ve siyasi katılımları düşük olmaktadır.

2.3. Eğitimde Sosyal Adalet Kavramı

Küreselleşmenin toplumlara yeni değerler katmasıyla birlikte eğitimde de yeni kavramlar tartışılmaya başlanmıştır. Bu kavramlardan eşitlik, fırsat eşitliği ve sosyal adalet kavramları son zamanlarda sıkça gündeme gelmektedir (Gürgen, 2017).Göçlerin artışıyla okullarda çoğulcuğun artması, sosyoekonomik farklılıkların öğrencilerin eğitimdeki başarıları üzerindeki etkilerinin bilinmesi ve yöneticilerin eğitimi ekonomik bir araç olarak görmesi sosyal adalet kavramını ön plana çıkarmıştır. Furman & Shields, 2003; Walker, 2003; Rapp, 2002). Özellikle tüm sosyal sınıflardan gelen çocukların eğitimden eşit haklarla yararlanması konusu sosyal adaleti odak noktası yapmıştır (Griffths,1998).Eğitimde sosyal adalet kavramı, kökeni 1960'lı yıllara dayansa da, 21. yüzyılın başında eğitim şartlarındaki olumsuzlukları ortadan kaldırmak için eğitim araştırmacıları ve uygulayıcıları tarafından sıkça gündeme getirilmiştir (Şişman, 2006).

Eğitimde sosyal adalet kavramı; adalet ve eşitlik kavramlarının yanı sıra demokratik toplum ve çok kültürlülük kavramlarıyla birlikte ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Küreselleşme ile birlikte iç içe giren toplumlarda farklı ırk,

etnik yapı ve sosyal grupların bir arada eğitim almasına olanak sağlamıştır. Farklı grupların bir arada olmasıyla oluşan çok kültürlü ortamlarda tüm öğrencilere eşit eğitim fırsatlarının sağlanması gerekmektedir. Eğitimde sosyal adaletin sağlanması için aşılması gereken en önemli sorun çok kültürlü eğitimde farklılıkların minimal düzeye indirilmesidir. Böylece farklılıkların eğitimde yarattığı dezavantajlı durumların, öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi azaltılarak eğitimde fırsat eşitliğinin ön koşulu sağlanacaktır (Çırak, 2008; Tomul, 2009); ancak, Zajda ve arkadaşları (2006) ve Thrupp ve Tomlinson (2005) sosyal adaletin tek kültürlü toplumlarda uygulanabileceğini vurgulayarak eğitimde sosyal adaletin tamamen gerçekleşmeyeceğini savunmuştur.

Eğitim politikalarının eğitimde eşitlik prensibi yerine adaletli olunmaya önem veren ilkeler üzerine inşa edilmelidir. Aksi takdirde eşitlik, eğitimde fırsat eşitsizliğine sebep olacaktır. Toplumsal genel başarıyı arttıran eğitimde fırsat eşitliği için eğitimin eşitlik ve adalet bağlamında ele alınması gerekir. Sivil hayatta ve öğrencilerin yaşamlarında var olan eşitsizlikler dikkate alınarak eğitimde fırsat eşitliği sağlanabilir. Bu bağlamda; eğitim sistemi; cinsiyet, anlak ve yeti potansiyeli, engellilik, anadil, sosyoekonomi, ikamet edilen bölge gibi koşulların bireyin eğitim başarıları üzerindeki etkisini ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmelidir (Mercik, 2013; Enslin, 2006). Nitekim yapılan bir araştırma sonuçları; ekonomik ve kültürel özelliklerin kişinin eğitim hakkından yararlanma biçimini etkilediğini göstermiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre gelir düzeyi orta-yüksek ve yaşam koşulları iyi olan ailelerin çocuklarının büyük üst düzey yükseköğretim programlarına devam etmektedir (Buyruk, 2008).

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), yayımladığı “Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı” başlıklı araştırma raporunda eğitimde sosyoekonomik, ikamet ve bölgesel eşitsizlikleri en aza indirmek şu önerileri sunmuştur:

- Erken çocukluk eğitimi tüm çocuklar için ücretsiz ve zorunlu hale getirilerek Çocuklar arasındaki sosyokültürel farlardan kaynaklanan eşitsizlikler azaltılmalıdır.
- Okula erişim ve devam konularında öğrenciye sorun yaşatan aileler hedef alınarak okullaşmayı teşvik edecek politikalar izlenmelidir.
- Eğitim kalitesini arttırmak için tüm okullara kabiliyet bakımından eşit dağılımla öğretmen göndermek ve okullardaki imkânlar eşitlenmelidir.

• Eğitim yatırımları öncelikli olarak dezavantajlı öğrenciler olmak üzere, tüm öğrencilerin eğitim kazanımlarının daha kaliteli hale getirilmesi için akılcı biçimde planlanmalıdır (ERG, 2014).

Grisay (1984)'dan uyarlanmış olan aşağıdaki tablo, eğitim açısından beş temel eşitlik ilkesine ilişkin genel bir bakış açısı sunmakta ve bu çeşitli adalet ilkelerinin postüla ve sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Tablo 2.3.

Eğitimde eşitliğin beş prensibi (Polat, 2007 Akt: Grisay, 1984)

Varsayılan	Kabul Edilen	Eleştirilen	Önerilen
A. Adalet İlgisizliği: "doğal" ve "liberteryen"			
Doğum, güç ya da belirli bir gruba ait olma hakkını belirler. Özgürlük, yeniden dağıtım zorluğundan zarar görebilir.	Adil kazanımlara dayanan farklılıkların ve "doğal" düzenin sürdürülmesi ve yeniden üretimi	Grup eşitsizliğinin olabirliği. Özgürlüğe aksi müdahaleler.	Sağlam bir düzen, görev paylaşımı (kast toplumu, hiyerarşi) ya da aktörlerin özgürlüğüne dayanan bir sistem
B. Fırsat ya da Erişim Eşitliği			
Doğal ya da potansiyel yeteneklerin varlığı, bireysel başarı elde etme beklenti düzeyi ya da eşliğini tanımlar.	Başlangıçtaki yeteneklerle orantılı eşitsiz sonuçlar. Eşit olmayan çalışma alanlarının varlığı. Eşitsiz işleyiş.	Erdem (merit), çok fazla tercih edilen yönere erişimde tek kriter değildir. Sosyo-kültürel eğilim yönlendirme sınavlarını etkiler. Eşit yeteneklere sahip bireylerin biri başarılı iken, diğerinin başarısız oluşu değerlendirme kusurlarından kaynaklanır.	Yeteneklerin nesnel-bilimsel yöntemlerle belirlenmesi ve yönlendirmenin bu ölçütlere göre yapılması. Avantajlı ve dezavantajlı yapılardan gelen eşit yetenekli çocuklar için uzun dönemli öğrenime erişim eşitliği. Okul, öğrencilerin yeteneklerine göre farklı seçenekler sunar. Dezavantajlı yapılardan gelen öğrencilere yardımda (burs vb) bulunma.
C. İşleyiş Eşitliği			
Yeteneğin temel öğrenmeyi üstlenmesi nedeniyle, temel eğitimden yararlanma.	Doğal ya da potansiyel yetenek ve kabiliyetlerin varlığı Aynı nitelikte öğrenme koşulları sunulan öğrenciler arasındaki eşitsiz sonuçlar	Eşitsiz başarının sorumlusu eşitsiz öğretim niteliğidir. Elit okullar, getto okullar öğretimde eşitsiz nitelik doğurur.	Tek-düzey ya da kapsamlı okul alt seviyedeki ortaöğretimi yaygınlaştırmanın özüdür.
D. Başarı ya da Akademik Başarı Eşitliği			
Öğrenme potansiyelini uzatma. Bireysel özellikler (zihinsel, duygusal) değiştirilebilir. Öğrenme biçiminde farklılıklar.	Sonuçlardaki farklılıklar temel becerilerin ötesindedir.	Yeteneklerin ideolojisi. Negatif ayrımcılık (elit okullar, getto okullar) oluşumları öğretimin niteliğinde başlangıçtaki eşitsizlikleri ayrıntılı bir biçimde ortaya koyar.	Temel beceriler için başarı eşitliği. Hem pozitif ayrımcılık, uzmanlık biçimsel değerlendirmenin yanı sıra başlangıçtaki eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan mekanizmalara destek.
E. Gerçekleştirme Eşitliği (sosyal sonuç)			
Bireysel farklılıklar, motivasyon ve kültürel özellikler arasında herhangi bir fark gözetmeme.	Sonuç profilinde farklılıklar	Mükemmellik için tek bir standardın varlığı. "Elit"bir kültür ve bir "alt-kültür"	Bireyselleştirilmiş öğretim.

Tablo 2.3.'te "A" olarak işaretlenen ilk kavram "doğal" ya da liberter bir kavramı ifade eder. Sadece B'den E'ye kadar olan kavramlar, eşitlik ilkelerini esas alır. Teorikte eşit fırsatlar, eşit muamele, eşit başarı ya da eşit sonuçlardan bahsedilse de, pratikte sınırlamalarla karşılaşılmaktadır. İlk durumda (B), sosyal arka planın okuldaki başarıyı etkilemediği varsayılır. Ancak bu, daha büyük yeteneklere sahip olanlara daha iyi eğitim koşulları sunma olasılığından dolayı eleştirilir. Geleneksel olarak "Matthew etkisi" olarak bilinir. İkinci durumda (C), aynı eğitim koşulları herkese verilir. Ancak bu, bazı insanlar bir türden bir engelden muzdarip olduklarından, daha iyi eğitim koşullarına ihtiyaç duyabileceği düşüncesiyle eleştirilir. Üçüncü durumda (D), sonuçların eşitliği yani tüm öğrencilerde en azından belirli bir bilgi seviyesine ulaşmak istenir. Ancak bu, en iyi öğrencilerin mümkün olduğu kadar ilerlemesi gerektiği düşüncesiyle eleştirilir (Anonim, 2018). Grisay'e göre, eğitimde eşitliğin bu üç ilkesi, eğitimde adaletsizliğin lokal düzeyde tartışılmasına izin verdiği için eğitimi sosyal bağlam içerisinde daha geniş yapılanma ve ilişkilerle ele alan "E" ilkesi eğitimde adaleti sağlayabilir (Polat, 2007).

Tablo 2.3. teki teorilerden erişim ya da fırsat eşitliği (B), eşit muamele (C) ve başarı ya da akademik başarı eşitliği (D) eğitimde adalet konusunda iki yönlü olarak sınırlıdır. Birincisi, bu teoriler adalet konusunda "yerel" teorilerdir. Bu durum da eğitimi nihai bir varlık olarak görmekte ve eğitimde sosyal adaleti dikkate almamaktadır. İkincisi, bahsedilen teoriler "sezgisel" (Rawls (1972)'ın deyimiyle teorilerdir. Çünkü tam olarak açıklanamamış ve bir hiyerarşi içinde örgütlenmiş adalet ilkelerine dayandırılmamış teorilerdir. Bu nedenle, birbirleriyle çelişirler (ec.europa.eu, 2003).

Furman ve Shields, sosyal adalet ile demokratik toplum kavramını ayrılmaz ikili olarak görmekte ve eğitimde sosyal adaletin demokratik toplum ile mümkün olabileceğini savunmaktadırlar. Demokratik bir toplumun inşası için ise eğitimin yanında öğretimde ön planda tutulduğu bir eğitim sistemi ile toplumdaki eğitimsel, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri düzeltmenin gerektiğini savunmaktadırlar (Furman ve Shields, 2003). Furman ve Starratt (2002), okullarda demokratik ve sosyal bir eğitim için sorun olan bazı yanlış varsayımların düzeltilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu varsayımlar şunları içerir:

- Okulların amacı, öğrencileri iş gücüne hazırlayarak ulusal ekonomik çıkarlara hizmet etmektir.

- Bu amaca ulaşmak için okulların başarısı ölçülebilir öğrenci başarısı ile rasyonel olarak belirlenebilir.
- Bireylerin okullarda öğrenmeye yönelik motivasyonu, gelecekteki mali refahı güvence altına almak için önemlidir.
- Öğretme teknik bir problemdir ve ölçülebilir öğrenci başarısı için öğretmenler/okullar sorumlu tutulabilir (Furman ve Starratt, 2002).

Bu varsayımlar sosyal adalete zıt bir şekilde eğitimin etik yönünden ziyade teknik yönünü ön plana çıkarır. İlk varsayımda günümüzde her şeyde olduğu gibi eğitimin ekonomik çıkarlara hizmet ettiği vurgulanmaktadır. Ancak eğitim toplumsal bir kurum olduğundan sosyal kazanımlara hizmet etmelidir. İkinci varsayımda okullardaki başarının öğrencilerin sınavlarda gösterdikleri başarı ile ölçülebileceği vurgulanmaktadır. Sadece sınav başarısı, öğrencinin kişilik gelişimini ikinci plana atarak eğitimin kişilik geliştirme yönünü ihmal etmek anlamına gelir. Üçüncü varsayımda öğrencilerin sadece gelecek ekonomik kaygılarla eğitim kurumlarına geldiğini vurgulamaktadır. Böyle bir varsayım sosyal adaletin sadece ekonomik sonuçlarda sağlanması gerektiği gibi yanlış bir düşünce akımını ortaya çıkarır. Son varsayımda ise, öğretmenlerin veya okulların sadece öğrencilerin derslerde gösterdikleri başarılarından sorumlu olduğunu vurgulamaktadır. Ancak adaletli bir eğitim için, öğretmen veya okulların öğrencilerin sosyal becerilerinin geliştirilmesinden de sorumlu olmalıdır. Turhan (2007)'a göre eğitimde sosyal adaletin sağlanması için yukarıdaki varsayımlar şöyle düzenlenebilir;

- Okulların amacı, bireyleri sosyal olarak daha adil bir topluma hazırlamaktır.
- Okulların başarısı, öğrencilerin sınavlarda gösterdikleri başarı ile birlikte toplumun sosyal sorunlarına duyarlı ve bunları çözebilecek bir şekilde yetiştirilebilmeleri ile ölçülebilir.
- Öğrenciler, sosyal ve psikolojik etkenlerin bileşimi ile öğrenmeye motive olur.
- Öğretmenlerin görevi, öğrencilerin sayısal olarak ifade edilebilen başarılarının artırılmasının yanında, onları sosyal olarak daha adil ve demokratik bir toplumu oluşturmak üzere hazırlamaktır (Turhan, 2007).

Eğitimde sosyal adalet, Fraser (1997) tarafından iki boyutta ele alınmıştır. Bu boyutların biri dağıtıcı (distributive) adalet, diğeri ise tanıyıcı (recognitional) adalet kapsamındadır (Bates, 2006). Bu sosyal adalet görüşleri şu şekilde açıklanabilir: Günümüzde ise eğitimde sosyal adalet; dağıtıcı (distributive), tanıyıcı (recognitional) adalet ve demokrasi boyutları ile tartışılmaktadır (Polat, 2007).

2.3.1. Eğitimde dağıtıcı (Distributive) adalet

Sosyal adalet konularında en ünlü modern yazarlardan biri John Rawls'dır (1971). Rawls, toplumun kurumları kullanılıyorsa, tüm üyeler için adil bir anlaşma ve sonuçta insanların yaşam planlarını gerçekleştirebilecekleri istikrarlı bir ortam sağlayacak olan iki adalet ilkesi sunar. İlk ilke, vatandaşlık veya siyasi eşitliğin eşitliğini garanti ederken, ikinci ilke sosyal ve ekonomik faydaların dağıtımını ile ilgilendir. Rawls'a göre ikinci ilkedeki faydalar için ilk ilkede verilen özgürlüklerin kısıtlanması söz konusu olamaz. İlk ilke şu şekildedir: "Her bir kişi, herkes için benzer bir özgürlük sistemi ile uyumlu, temel özgürlüklerden en kapsamlı biçimde faydalanabilmesi için eşit bir hakka sahiptir". Bu ilke özgürlük veya bireysel özgürlüğü ifade eder. Toplumun her bir üyesinin etkili bir vatandaş olması, kendisinin mevcut özgürlüğünü kullanabilmesi ve böylece Rawls'ın kişinin kendi değer duygusunu sürdürmek için gerekli gördüğü toplum katılımının güvence altına alınması için her bireye temel bir hak olan eğitim verilmelidir. İkinci ilkede Rawls, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri düzenlerken iki kural koymuştur: dağıtım yapılırken en az avantajlı olan en iyi şekilde yararlanabilmeli ve devletin tüm kurumları fırsat eşitliği koşulları altında herkese açık olmalı. Kısaca Rawls bu ilkede maddi ve sosyal malların eşit dağıtılması gerektiğini vurgular. Rawls'a göre eğitim politikasında bize rehberlik edecek adil bir sistem oluşturmak için; faydaları ve sorumlulukları ikinci ilkeye uygun olarak dağıtmamız gerekir (Beattie, 1982). Bu ilkelerin eğitime uyarlandığında her bireyin eğitim sürecinde temel hak ve özgürlüklere sahip olmasıyla açıklanabilir. Ancak, maddi ve sosyal malların eşit dağılımı, her bireyin ihtiyaçlarının farklı olmasından dolayı eleştirilmektedir (Turhan, 2007).

Bates (2006) ve Young (1990) eğitimde dağıtıcı adaletin kaynakların bütün öğrencilerin eğitime erişimini sağlayacak şekilde eşitlenmesi gerektiğini belirterek Rawls ilkelerini savunmuşlardır. Young (2006)'a göre okul inşa ve olanakları,

öğretmenler, maaşlar ve öğretim materyalleri gibi eğitim kaynaklarının dağıtımını ve öğrencilerin bilgiye erişimi konusundaki dağılımın sosyal sınıf ve kültürel yapıdan, cinsiyetten, etnik kökenden dolayı eşitsiz yapılması öğrencilerin başarılarında eşit olmayan sonuçlar doğurmaktadır (Bates, 2006; Young, 2006; Young, 1990).

Tüm bireylere eşit olanakları sağlamak var olan sorunların çözümünde yetersiz kalıyor ve bireylerin durumlarını yeterli ölçüde düzeltmiyorsa dezavantajlı durumdakilere daha fazla imkân sunmak sosyal adaletin gerçekleştirilmesine yardımcı olabilir (Gürgen, 2017). Walzer (1983) “Karmaşık eşitlik” kuramını savunarak kaynak dağıtımında sosyoekonomik, sosyokültürel psikolojik veya fiziksel dezavantaja sahip bireylere pozitif ayrımcılık yapılmasının sosyal adaleti sağlayacağını savunmuştur. Örneğin, düşük sosyo-ekonomik grupların eğitimden faydalanabilmesi için ek mali kaynaklara erişebilmeleri konusunda veya bir grup olarak kızların eğitimde ikinci planda tutulduğu gerekçesiyle eğitim fırsatlarına erişim konusunda pozitif ayrımcılık gerektirebilir (Gale, 2000).

2.3.2. Eğitimde tanıyıcı (Recognitional) adalet

Tanıyıcı adalet, toplumdaki dezavantajlı kültürlere sahip grupların haklarının korunmasını hedefler (Bates, 2005). Toplumlar farklı kültürlerden oluşan gruplar içerir. Bu kültürel farklılıkların anlaşılmadığı, kabullenilmediği ve iyi yönetilmediği toplumlarda toplumsal sorunlarla birlikte adaletsizlikler görülür (Turan, 2013). Eğitim çok kültürlü bir yapılanmadır. Bu bağlamda eğitim sistemi, farklı kültürleri dikkate alan tanıyıcı adalet üzerine kurulabilir (Karacan vd, 2015).

Tanıyıcı adalet boyutunda sosyal adaletin sağlanması üç temel şarta bağlıdır:

1. Farklı kültürlere sahip grupların öz kimliğine saygı duyma,
2. Tüm grupların gelişimine ve kendilerini ifade etmelerine müdahale etmeme
3. Gruplar adına alınacak kararlarda, kendilerine söz hakkı tanıma

Bu üç şart eğitim sistemine uyarlandığında tanıyıcı adalet; eğitim sisteminde kültürel farklılıkları kabul edip, tüm gruplara değer vermeyi ifade etmektedir

(Turhan, 2007). Eğitimde tanımlayıcı adalete göre; okullarda egemen olan kültür diğer kültürlerle baskın olmamalı, var olan diğer kültürler tanınmalı ve tüm kültürlerle saygı duyulmalıdır. Bu durumu devlet kanunlarla sağlayamaz. Devletin görevi sosyal adaleti tanımlamak ve uygulamaya yönelik tedbirler almaktır. Okullarda baş gösterecek sosyal adalet sorunları için gerekli önlemleri almak ise okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görevidir. Bu nedenle dağıtıcı adalet devleti hedef alırken, tanıyıcı adalet okul yöneticilerini ve öğretmenleri hedef alır (Turhan, 2007).

2.3.3. Eğitimde demokrasi

Demokrasi, politika oluşturmanın ve siyasi gücün çoğunlukta olduğu, azınlığın katılma ve eleştirebilme hakkına sahip olduğu, insan hak ve özgürlüklerine dayalı bir yönetim biçimi olmasının yanı sıra aynı zamanda bir yaşam felsefesi ve yaşayış biçimidir (Hotaman, 2010; Saracaloğlud, 2004). Demokrasi ve sosyal adalet birbirine bağlı kavramlardır. Demokrasinin olmadığı bir ortamda sosyal adaletten bahsedilemez. Aynı zamanda sosyal adaletin sağlanmadığı bir demokrasi içi boş bir demokrasiden öteye gidemez (Turhan, 2007).

Demokratik bir eğitimle demokratik bir toplum oluşturulabilir (Edwards, 2008). Demokratik bir eğitim, insanların sosyokültürel, sosyoekonomik, ırk, cinsiyet veya düşünce farklılığını dikkate almadan, bireysel yetenek ve kavrama gücünü merkezde tutarak tüm bireylerin katılımına izin veren bir eğitimidir (Gökçe, 2005). Demokratik eğitimde bireye “eleştirme hakkı ve eleştirilmeyi kabullenme duygusu, öz güven duygusu, sorumluluk duygusu, yardımlaşma duygusu ve adil olma duygusu gibi duygular aşılır. Diğer taraftan bireye, zihinsel eğitim, toplumsal eğitim, ahlak eğitimi” verilerek toplumsal demokrasinin güçlenmesi hedeflenir (Hotaman, 2010).

Hunt (1998), demokratik eğitim için sosyal adaletin gerekliliğinden bahseder. Eğitimde demokrasinin hedefi farklı kültür ve etnik kökene sahip öğrencileri demokratik katılıma hazırlama iken, eğitimde sosyal adalet, eğitimde ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin düzeltilmesini hedefler (Tomul, 2009). Sosyal adalet toplumda var olan ‘baskı’ ve ‘ezme’ biçimine karşı koymaktır (Polat, 2007). Demokrasi ise tüm grupların söz sahibi olması demektir. Buna göre, eğitimde demokrasi ile sosyal adaletin varlığı toplumdaki tüm bireylerin eğitim alma, eğitimle ilgili kararlara katılma ve kendini geliştirme haklarının sağlanması ve korunması

demektir. Baskın gruplara verildiği kadar ezilmiş gruplara da eğitime katılım hakkı vermektir (Gürgen, 2017).

2.4. Eğitimde Sosyal Adaletin Sağlanması

Eğitimde sosyal adaletin sağlanmasında devlet veya hükümet politikalarının ve okul yöneticilerinin önemli ölçüde rolleri bulunmaktadır.

2.4.1. Sosyal adalet politikalarının sosyal adalettaki rolü

Sosyal devletler dezavantajlı ve güçsüz gruplara daha sağlıklı, daha elverişli ve daha adil bir yaşam koşulu sağlamak ve daha elverişli çalışma ortamları oluşturmak için sosyal politikalar uygular (Sağlam, 2011). Toplumsal refahın her kesime ulaştırılması için sosyal politika uygulamalarına yasal metinlerde oldukça geniş yer verilmiştir (Bayrakdar, 2014; Turhan, 2007). Bu metinlerde eğitimde sosyal adaletin sağlanması ile ilgili maddeler de oldukça sıktır.

1948 yılında insanlık ailesinin bütün üyelerinin temel hak ve özgürlüklerini belirlemek amacıyla yayınlanan “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” 30 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerden 18. ve 26. Madde eğitim ve öğretim ile ilgilidir. Söz konusu maddeler şu şekildedir:

Madde 18

Her şahsın fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyetini, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izhar etmek hürriyetini gerektirir.

Madde 26

“1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.”

Bu maddeleri tam anlamıyla eğitimde sosyal adaletle ilişkilendirmek için bildirgenin birinci ve ikinci maddelerine de bakmak gerekir. Bu maddelerde tüm insanların yaratılış bakımından eşit olduğunu ve herhangi bir ayırım (kültür, ırk, din, dil gibi) yapılmaksızın tüm insanların eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda eğitimde hakkının sağlanmasında da bireyler arasında herhangi bir ayırımın yapılamayacağı anlaşılmaktadır (Turhan, 2007).

BM Genel Kurulu'nun 1976'da yürürlüğe giren ‘‘Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’’ başlıklı bildirgesinin 13. maddesi eğitim haklarının korunmasıyla ilgilidir. Söz konusu madde şu şekildedir:

‘‘13. Madde

Eğitim hakkı

1. Bu Sözleşmeye taraf devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeciler Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşılırlar.

2. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, şu yükümlülükleri yerine getirir:

a) İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır;

b) Teknik ve mesleki eğitim de dâhil ikinci eğitimin farklı türleri ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir.

c) Yükseköğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir.

d) İlk eğitimin bütün dönemini tamamlayamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur.

e) Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışılır; yeterli bir burs sistemi kurulur ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilir.

3. Bu Sözleşmeye taraf devletler, anne babaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında var olan ama Devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara göndermeve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir.

4. Bu maddenin hiç bir hüküm, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla, kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestisi verecek şekilde yorumlanamaz.’’

Sözleşmede yer alan ‘‘taraf devletler herkese eğitim hakkı tanır’’ ibaresi ve devamında yer alan açıklamalardan eğitim hakkının herhangi bir sınıf ayrımı yapılmaksızın (ırk, cinsiyet dil, din, kültür gibi) herkesin yararlanması gereken bir hak olduğu anlaşılmaktadır. 13. Maddenin ikinci fıkrasında eğitimin ücretsizleştirilmesi vurgulanmaktadır. Ücretsiz eğitim ile sosyoekonomik fark gözetmeksizin tüm bireylere eğitim hakkının verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Üçüncü fıkrada ise bireylerin eğitim hakkını kullanırken özgür bir şekilde seçim yapabilecekleri vurgulanmıştır. Tüm bu ibareler göz önüne alındığında 13. Maddenin eğitimde sosyal adaletin sağlanması ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

1959 yılında çocukların mutlu bir çocukluk geçirmesi, çocukların kendilerine ve toplumuna yararlı bireyler olarak yetişmesi için yayınlanan Birleşmiş

Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nde 7. madde eğitim hakkının korunmasıyla ilgilidir. Bu maddeyi analiz ederken bildirmede yer alan 1. maddeyi de göz önünde bulundurmak gerekir. Söz konusu maddeler şu şekildedir:

“İlke 1

Çocuk, bu Bildirmede ortaya konan haklardan yararlanır. Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ve başka bir statüsünden dolayı herhangi bir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahiptir.

İlke 7

Çocuğun, en azından ilköğretim aşamasında, ücretsiz ve zorunlu bir eğitim almaya hakkı vardır. Çocuğa, genel kültürünü geliştirmeye yarayacak ve fırsat eşitliği temeli üzerinde yeteneklerini, kişisel yargı gücünü ve ahlaksal ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmesine ve yararlı bir toplum üyesi olmasına olanak sağlayacak bir eğitim verilir.

Çocuğun eğitiminden ve rehberliğinden sorumlu olanlar için yol gösterici ilke, çocuğun yararlıdır. Bu sorumluluk en başta çocuğun annesi ile babasıdır. Çocuğa eğitimle aynı amaçlara yönelik bütün oyun ve eğlenme olanakları sağlanır; toplum ve kamu makamları çocuğun bu haktan yararlanmasını artırmaya çaba gösterir.”

Bildirmede çocuklara, herhangi bir statüden dolayı ayrımcılık yapılmadan, eğitim hakkının verilmesi gerektiği belirtilirken özellikle fırsat eşitliğinin gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğitimde sosyal adalet için fırsat eşitliğinin gözetilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca eğitimin toplumsal refahın sağlanmasında temel şart olduğu bilinciyle “...toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmesine ve yararlı bir toplum üyesi olmasına olanak sağlayacak bir eğitim verilir...” ibaresine yer verilmiştir.

1989 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nde eğitimde sosyal adaletin ilkelerine vurgu yapan maddeler bulunmaktadır. Söz konusu bildirmede 23. Madde engelli çocuklara ücretsiz eğitim ile ilgili şartlar yer almaktadır. Sözleşmenin, 28. ve 29. Maddesi ise tüm çocukların eğitim hakkının korunmasıyla ilgilidir. Söz konusu maddeler şu şekildedir:

“Madde 23

1. Taraf devletler, zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar

- ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c) Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
- a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
- b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
- c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
- d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
- e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,
2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.”

Sözleşmenin 23. maddesinde engelli çocuklara verilen eğitimin ücretsiz olması, engelli çocukların rehabilitasyon ve meslek eğitimi ile bir işte çalışabilecek duruma getirilmesi vurgulanarak engelli bireylerin topluma kazandırılması gerektiğinden bahsedilmiştir (Gürgen, 2017). 28. maddede eğitimin fırsat eşitliği temelinde ücretsiz olması beyan edilmiştir. Eğitimin tüm araçlarına her bireyin rahatça ulaşabilmesinin gerekliliğın vurgulanmıştır. 29. Madde de ise eğitimin hedeflerinden bahsetmiştir. Eğitimin bireysel ve toplumsal gelişim için şart olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye sözleşmede 29. maddenin 1. fıkrasının c ve d benlerini çekinceli olarak kabul etmiştir.

Uluslararası alanda eğitim haklarının korunması adına yukarıda bahsedilenler dışında birçok sözleşme ve beyanname yayınlanmıştır. Kaplan (2015), BM tarafından kabul edilen ve eğitim haklarının düzenlenmesiyle ilgili madde içeren belgeleri ve ilgili maddeleri şu şekilde sıralamıştır:

- “1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (madde 26)
2. Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme (madde 1 ila 5)
3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (madde 13 ve 14)
4. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (madde 18/4)
5. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (madde 23, 28 ve 29)
6. Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri (madde 5)
7. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine İlişkin Beyanname (madde 3/1 ve 8)
8. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme (madde 5/1-e ve 7)
9. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Beyanname (madde 10)
10. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (madde 11)
11. Çocuk Hakları Bildirisi (madde 7)
12. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (madde 4 ve 22)
13. Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme (madde 4 ve 22)
14. Ülke İçinde Zorunlu Göç Ettirme Konusunda Yol Gösterici İlkeler (madde 23)
15. Yaşadıkları Ülkenin Vatandaşı Olmayan Bireylerin İnsan Haklarına Dair Bildiri (madde 8)
16. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunması Uluslararası Sözleşmesi (madde 12/4, 30, 43 ve 45)
17. Özürlü Bireylerin Hakları Bildirisi (madde 6)
18. Özürlü Bireyler İçin Fırsat Eşitliğinin Sağlanmasına İlişkin Standart Kurallar (madde 6)
19. Yaşlı Kişiler İçin İlkeler (madde 4 ve 16)
20. Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar (madde 28/2, 66/1, 71/5, 75/2 ve 77)
21. Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri (madde 4)
22. Yerli Halkların Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Bildirisi (madde 14, 15, 17, 21)”

Yukarıdaki tüm belgeler eğitimin ayırım yapılmadan tüm bireylere verilmesi gereken bir hak olduğunu, eğitim imkânlarından faydalanmak için bireyler arasında fırsat eşitliğinin gözetilmesi gerektiğini, eğitimde adaletin toplum refahının iyileştirilmesi için gerekli olduğunu ve bireylerin topluma faydalı birey olabilmesi için adil bir eğitimin şart olduğu belirtilmektedir (Kaplan, 2015).

Ülkemiz 1982 anayasasında sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirtmiştir (T.C. 1982 Anayasası 2. Maddesi). Sosyal hukuk devletleri sosyal adaletin sağlanması için sosyal politikalar yürütmektedir. Bu bağlamda anayasamızda ve ulusal belgelerde eğitimde adaletin sağlanması için yasalar veya ibareler yer almaktadır. Ancak cumhuriyet öncesi dönemde de eğitim hakkının korunması adına yasa ve anayasalarda eğitim ile ilgili maddelere yer verilmiştir.

“...Ülkemizde, 1869 yılında, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nde ilköğretimin her vatandaşa zorunlu ve parasız olduğu belirtilmiş ve böylece eğitimin kamusal bir görev olarak kabul edilmesi olgusu açıkça hayata geçirilmiştir...” (Bulut, 2009).

“...Öğretim ve eğitim hak ve özgürlüğü, ilk anayasa öncesindeki insan haklarıyla ilgili dolaylı belgelerde (Tanzimat ve Islahat Fermanlarında) yer almamıştır. Kişi hak ve özgürlükleri yönünden eksik olmakla birlikte bu belgelerden daha geniş bir liste içeren 1876 Kanun-ı Esasisi, bu konuda ilk anayasal düzenlemeyi yapmıştır...” (Gülmez, 2000).

1924 anayasasında eğitimin kontrolü devlette olmak koşuluyla her türlü eğitimin serbest olduğu ve eğitimin ücretsiz olarak devlet tarafından verileceği belirtilmiştir (Polat, 2007). Daha sonraki anayasalarda eğitimin adil olması için yeni

maddeler eklenmiştir. 1961 anayasasında öğrenimin sağlanması başlığı altında 50. maddede eğitimin tüm bireylere ulaştırılmasında devletin yükümlü olduğu ve özellikle dezavantajlı bireylere pozitif ayrımcılığın yapılması gerektiği yasallaştırılmıştır. Söz konusu madde şu şekildedir:

“Madde 50

Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yükseköğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.”

1982 anayasasının üçüncü bölümünde “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlığı altında 42. maddede eğitim ve öğrenim hakkının korunmasına yer verilmiştir. Söz konusu maddenin eğitimde sosyal adalet ile ilgili bölümleri şu şekildedir:

“MADDE 42

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.”

1982 anayasasında görünen sosyal devlet ve sosyal adalet anlayışı, 1973 tarihinde Resmi Gazete’ de yayınlanan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile eğitime açıkça yansımıştır (Gürgen, 2017). Bu kanun Türkiye’de eğitimi kuran yasa olarak kabul edilir (Başaran, 1993). Söz konusu kanunun sosyal adalet ile ilgili maddeleri şu şekildedir:

“Genellik ve eşitlik

Madde 4 - Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Eğitim hakkı

Madde 7 - İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

Fırsat ve imkân eşitliği

Madde 8 - Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

Demokrasi eğitimi

Madde 11 - Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır.”

Eğitimimizin temelini oluşturan bu kanunda, sosyal adaletin eşitlik (madde 4), herkese eğitim hakkı (madde 7), fırsat eşitliği ve dezavantajlı durumdaki olanlara

yardım (madde 8) ve demokrasi (madde 11) kavramları yer almaktadır (Gürgen, 2017). Madde 7 deki Türk vatandaşı ibaresi bazı kesimlerce farklı yorumlanmaktadır. Ancak Türk vatandaşı ibaresi etnik kökene bakılmaksızın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her bireyin eğitim hakkının olduğundan bahseder.

2.4.2. Okul yöneticilerinin sosyal adaletteki rolü

21. yüzyılın başlarında, sosyal adalet ve eğitim liderliğine ilgi artmıştır (Jean-Mariev, 2009). Eğitimde sosyal adaletin sağlanması üzerine yapılan çalışmalarda eğitim örgütlerinin etkili şekilde örgütsel amaçların gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin önemli rol aldığı ortaya konulmuştur. Ancak öğretmenlerde okuldaki düzenin sağlayıcısı ve sorumlulukların uygulayıcısı konumundaki yöneticilere tabii olmaktadır (Çelik, 2013). Bu sebepten eğitimde sosyal adaletin, liderlik hazırlığı aşamasında, yöneticilere her yönüyle aşılması gerekir. Yöneticilere; çok kültürlü, çok ırklı, çok dinli ve çok uluslu katılımların olduğu okullarda tanıyıcı adaletin sağlayıcısı oldukları aşılmalıdır (Jean-Mariev, 2009; Theoharis, 2007). Marshall (2004) okul yöneticilerinin sosyal adalet ile ilgili çabaları sonucu aşağıdaki durumların gerçekleşebileceğini bildirmiştir (Polat, 2007):

- Yöneticiler, eşitsizliğe sebep olan uygulamaları tekrar gözden geçirerek eşit bir eğitim ortamı sağlayabilirler.
- Okul yöneticileri, eşitsizlik sınırlarının neler olduğunu işlevsel olarak tanımlayabilirler.
- Yöneticiler, unutulmuş ve uygulanmayan demokratik değerleri hatırlatarak, işlevselleştirebilirler.
- Yöneticiler, farklılıkların aslında bir güç olduğunu benimseyerek, ötekileştirilmişlere karşı farkındalığın artmasını sağlayabilirler.
- Yöneticiler, sosyal adaletin müfredatta yer almasını sağlayabilirler.

Eğitim yönetimi literatüründe, okullarda sosyal adaletin gerçekleştirilmesi için okul yöneticilerinin sorumlu olduğu bildirilmektedir (Polat, 2007). Bu bağlamda yöneticilerin uyması gereken etik ilkeler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; adalet, demokrasi, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük ve saygıdır (Aydın, 2002). Bu ilkeler çerçevesinde okul yöneticileri okullarda sosyal adaletin uygulanması için okulda var

olan eşitsizlik ve adaletsizlikleri çözüme kavuşturan liderlikler sergilemelidir (Chiu ve Walker, 2007). Theoharis (2007)'e göre iyi bir liderlik sosyal adaleti sağlamaya odaklı ve hakkaniyetli okullar oluşturan liderliktir ve sosyal adalet liderliği, gerçekten de iyi bir liderliğin simgesidir (Theoharis, 2007). Aynı paralellikte; LadsonBillings (1995)'e göre ötekileştirilmiş öğrenciler için daha adil olmaya ve adil okullar oluşturmaya odaklanmamış liderlik iyi bir liderlik değildir (Ladson-Billings,1995). Theoharis, (2007) okullarda sosyal adalet liderinin özelliklerini şu şekilde sıralar;

- Çeşitliliğin önemli bir değer taşıdığını anlar, çeşitliliği derinden öğrenir ve kültürel saygıyı genişletir.
- Marjinalleştirilmiş çocuklar için hem duygusal hem de akademik başarıyı engelleyen tüm şartları ortadan kaldırır.
- Temel öğretimi ve müfredatı güçlendirerek tüm öğrenci gruplarının katılımını garanti eder.
- Tüm alanlarda mesleki gelişimi hedefler ve ırk, sınıf, cinsiyet ve engellilik gibi kavramların farklılaşmaya sebep olmasının engeller.
- Her çocuğun başarılı olacağına inanır ve bu başarının nasıl başarılacağına dair işbirlikçi bir şekilde çaba gösterir.
- Öğrencilere hem akademik hem de sosyal olarak, daha ayrıcalıklı yaşatları ile aynı zenginlikte, fırsatlar vermek için okulunu güçlendirmeye çalışır.
- Topluluk oluşturma ve farklılıkların tüm öğrencilerin birlikte başarıya ulaşmasını sağlamak için araç olduğunu düşünür.
- Okulun hayatı, topluluğu ve ruhu ile iç içe olur.

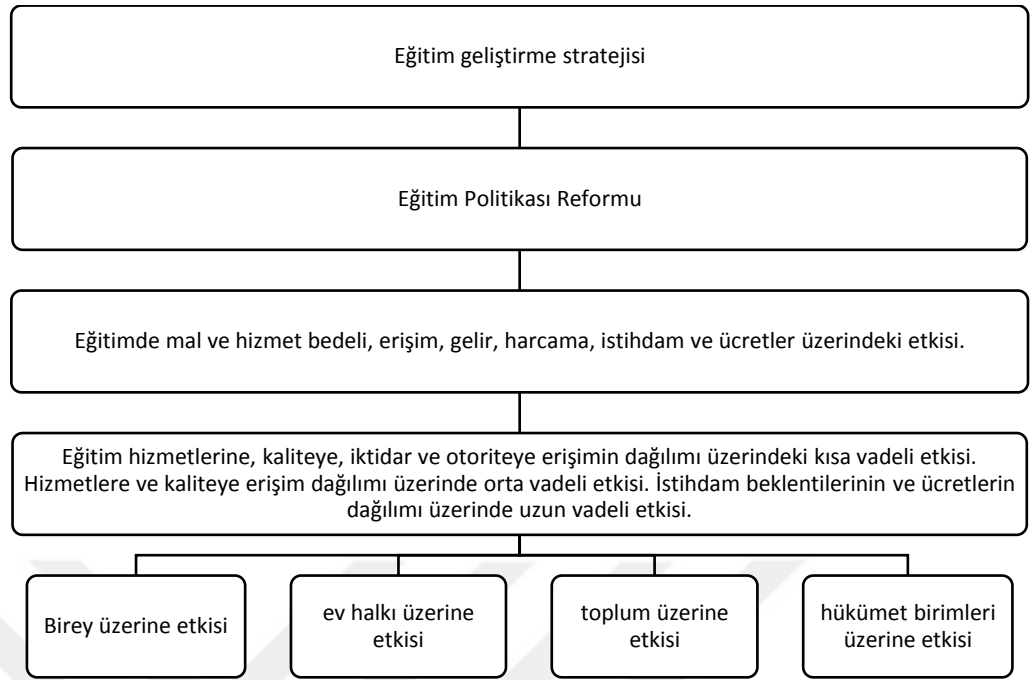
Eğitimde adaletin sağlanması ve bireylere sosyal adaletin aşılması ile toplumdaki eşitsizlikler gelecek kuşaklarda ortadan kalkabilir. Eğitim yöneticileri gelecekte daha arzulanabilir bir toplum oluşturmak istiyorlarsa, eğitim yöneticiliği ve mesleki gelişim programlarında değişim ve gelişime açık olmalıdırlar (Polat, 2007).

2.5. Eğitimde Yapılan Reformlar

Sanayileşmiş ve gelişmekte olan dünyada, ekonomik büyümenin temeli olan kişisel bilgi ve becerilerin artması, işgücü verimliliğini ve ortalama yaşam standartlarını arttırmaktadır. Bu çerçevede küresel entegrasyon ve teknik değişim

süreciyle birlikte eğitim ve öğretim daha da anlam kazandı. Eğitim ve öğretim sisteminin bu süreçteki rolü giderek önem kazanmaktadır. O'Dubhslainé'e (2006)göre Eğitimin ekonomik önemini açıklayan iki teori vardır: insan sermayesi teorisi ve sinyalleme teorisi (signallingtheory). İnsan sermaye teorisi, insan sermayesinin birikiminin ekonomik büyümenin önemli bir unsuru olduğunu öne sürmektedir. Buna karşılık, sinyalleme teorisi, eğitim seviyesinin, işverenlerin aradığı davranışsal özelliklerin bir göstergesi olduğunu belirtmektedir. İnsan sermayesi teorisi, eğitim fonksiyonları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin bir analizidir. Eğitim, insanların analitik becerilerini ve bilişsel yeteneklerini geliştirmelerini sağlar. Eğitim öğrencilere bilgiyi analiz etmeyi ve bu edinilen bilgiyi kullanmalarını öğretir. Bu beceriler, işçinin üretkenliğini iki şekilde artırmasını sağlar. İlk olarak, bir işçi mevcut işletme sermayesini daha verimli kullanabilir. İkincisi, bu edinilen bilgi, daha sonra, teknolojik gelişmeleri yenilemek ve yenilerini yaratmak için kullanılabilir. Eğitimli bir işgücü, teknoloji değişimlerine uyum sağlayabilecektir. Dolayısıyla insan eğitimine yatırım, üretim maliyetlerini azaltacak ve firmaların üretim olanaklarını artıracaktır (Uzun ve Çınar, 2009). Firmaların bilgiye olan ihtiyacıyla birlikte bilgi piyasada alınıp-satılabilen bir değere dönüştü. Bu dönüşüm eğitimde devletin rolünü azaltarak rolün piyasa aktörlerine geçmesine sebep oldu (Özsoy, 2002). Devlet modeli eğitimde standartlaştırılan bilgi önemliiyken, günümüzde standartlaştırılan performans önemli olmuştur (Inal, 2005). Bu değişim Carnoy (1995)'un dünya ekonomisindeki değişimin, eğitim sektöründeki etkilerini ifade eden 3 reformdan biri olan Rekabete-yönelik reformları temsil etmektedir. Diğer iki reform ise; Finansmana-yönelik reformlar ve Adalete-yönelik reformlardır (Polat, 2007). Gelişmekte olan ülkeler, düşük eğitim kazanımı ve eğitime eşitsiz erişim ile karakterize edilen bir ortamda genel olarak eğitime erişimi iyileştirmek ve yoksul haneler arasındaki kapsama alanını genişletmek için genellikle bu reformları uygulamıştır. Eğitim reformları, eğitimde mal ve hizmet bedeli, erişim, gelir, harcama, istihdam ve ücretler üzerindeki etkisi sayesinde, kaynakların yeniden dağıtımını, eğitime erişimin kolaylaştırılmasını ve verilen hizmetlerin kalitesinde iyileşmeyi sağlar. Aynı zamanda eğitimde otoriteyi ve hesap verebilirlik ilişkilerini de yeniden düzenler. Kaynaklar ve hizmetlerin tüm bireyler arasında hızla yeniden dağıtımı, bireyleri, hane halkını, toplumu ve hükümet birimlerini etkiler (Şekil 2.2.) (Tiongson, 2005).

Şekil 2.2. Eğitim reformlarının etki şeması (Tiongson, 2005)

Finansmana-yönelik reformların temelinde eğitime ayrılan kamu harcamalarının kısıtlanmasını ve eğitimin her düzeyinde öğrenci başına maliyeti düşürme hedefi vardır. Bu hedef doğrultusunda ortaöğretim ve yükseköğretimin özelleştirilerek, bu alandaki harcamalar devletin görevi olan parasız temel eğitime aktararak temel eğitimin iyileştirilmesi reformun içeriğinde yer almaktadır (Sayılan, 2006/4). Harcamaların temel eğitime yoğunlaştırılmasıyla, temel eğitim yaygınlaştırılması ve temel eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hedeflenmiştir (Polat, 2007). Eğitimin finansmanını değiştirmek için tasarlanan reformlar, yoksullar arasındaki finansman kısıtlamalarını hafifleterek, yüksek kaliteli okullara erişimi iyileştirerek veya okullaşma kalitesini artırarak yoksullar arasında okullaşmanın artırılmasına katkı sağlamıştır (Tiongson, 2005).

Finansal reformlar temel eğitimde etkinliğin artmasına ve okullarda alt yapının iyileşmesine olanak tanımıştır; ancak reform sayesinde elde edilen tasarruflar tam anlamıyla eğitime aktarılmamıştır. UNICEF'in yaptığı araştırmada incelenen ülkelerden bazılarında Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) artış oranı eğitim harcamalarındaki artış oranına göre yüksek ve GSYH içinde öğrenci başına harcamalarında düşüş olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın UNESCO eğitim ve

öğretim bütçesinin GSMH'nin yüzde altısı düzeyinde olmasını önermektedir (Ataman, 2008).

İlk iki reform eğitimde kalitenin ve erişebilirliğin artmasına katkı sağlamıştır. Ancak eğitimde adaletin sağlanması için eğitim aktörleri yeni arayışlara yönelmiş ve eğitimde adalete yönelik reformlar gerçekleştirmişlerdir (Polat, 2007).

2.6. Türkiye’de Eğitimin Sosyal Adalet Boyutu

Ülkemizde temel eğitim devlet eliyle sağlanırken neoliberal politikalar sonucu yapılan reformlar neticesinde eğitimde eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Eğitimde yapılan özelleştirmeler, özel okul ve dersanelerdeki artış eğitimin parayla alınabilecek bir hizmete dönüştürmüştür. Bu durum yoksul kesimlerin dezavantajlı duruma düşmesine sebep olmuştur. İş dünyasında eğitilmiş eleman ihtiyacından dolayı oluşan rekabette yoksul kesimler kaybeden taraf olmuştur. Günümüzde ise hükümet ve Milli Eğitim yeni politikalar ve stratejik planlar geliştirerek eğitimde iyileştirmeler yapmış ve eğitime sosyal adalet kavramını daha detaylı olarak işlemişlerdir. MEB’in 2015-2019 Stratejik Planı’nda Sosyal adalet kavramları da yer almıştır. Bu planda eğitime katılımı eşitliği ve adaleti sağlamak, her kesimin eğitime katılmasını sağlayarak dezavantajlı durumları ortadan kaldırmak ve kayıpları azaltmak yer almıştır (Gürgen, 2017).

MEB 23 Ekim 2018’de 2023 eğitim vizyonunu açıklamıştır. Bu vizyondaki “insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimi, şartları elverişsiz gruplarda eğitimin niteliği artırılacak, okullar arası başarı farkı azaltılarak okulların niteliği artırılacak, okul pansiyonlarında hizmet standartları oluşturularak hizmet kalitesi artırılacak” gibi başlıklar okullardaki sosyal adaletin sağlanmasına yöneliktir (MEB, 2018).

Son dönemlerde eğitimde fiziksel iyileştirmeler yapmıştır. İlköğretime ayrılan bütçenin artırılması, okul ve derslik sayısında artış, okula erişimde kolaylık (toplu taşıma gibi.), ders araçlarının modernleştirilmesi bu fiziksel iyileştirmelerin başlıcalarıdır. Müstakil okullar kapatılıp birleştirilerek daha modern ve kompleks okullar yapılmıştır. Bunun sonucunda okul sayılarında azalma olduğu halde şube sayılarında artma olmuştur. Dolayısıyla derslik başına düşen öğrenci sayısında da azalmalar olmuştur. Öğretmen sayılarındaki artış ile beraber öğretmen başına düşen öğrenci sayısında da azalmalar olmuştur (Tablo 2.4). Ülkemizde sınıf öğrenci

ortalaması Avrupa Birliği ülkeleri standartlarına yakındır. Ancak şu gerçeği de unutmamak gerekir ki, bazı okullarımızda sınıf sayısı ortalama 10 öğrenciye kadar düşerken bazı okullarımızda ise 60 öğrenciye kadar yükselebilmektedir (Balıca, 2014). Sınıf mevcudunun yüksek olması öğrencinin başarısını düşürmekte bu nedenle sosyal adalet açısından sınıf mevcudu fazla olan okullarımızdaki öğrenciler dezavantajlı duruma düşmektedir. Bazı köylerde ise okul bulunmamaktadır. Okul bulunmayan köylerde eğitime erişimin sağlanması için ülkemizde Taşınmalı İlköğretim Uygulaması uygulanmaktadır.

Tablo 2.4.

1997-2016 yılları arası derslik başına ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (www.tuik.gov.tr).

Eğitim öğretim yılı	Okul sayısı	Şube sayısı	Öğrenci sayısı	Şube başına öğrenci sayısı	Öğretmen başına öğrenci sayısı
1997-1998	47.365	317.718	9.084.635	29	30
2002-2003	35.133	377.609	10.331.645	27	28
2007-2008	34.093	392.521	10.870.570	27	24
2012-2013*	46.156	444.100	11.160.896	25	20
2015-2016*	43.865	459.695	10.572.209	23	17

* 4+4+4 kademeli eğitimden dolayı ilkokul+ortaokul verileri toplanarak hesaplanmıştır.

Taşınmalı İlköğretim Uygulaması” az nüfuslu, dağlık, kırsal ve uzak olup okul bulunmayan köylerdeki çocukların başta eğitime erişimini kolaylaştırmak için, ayrıca öğrencilerin kaliteli eğitim görebilmesi ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı’nın uyguladığı ücretsiz bir uygulamadır (Şan, 2012). Taşınmalı sistemin eğitim hakkına erişim konusunda sosyal adalet beklentileri ile uyuşmakta ancak taşınmalı sistemin bazı olumsuzlukları öğrenci başarısını etkilemektedir. Okula çok uzak olan yerleşkelerdeki öğrenciler yol boyunca yorgun düşebilmekte ve bu da öğrencinin başarısını olumsuz etkilemektedir. Özellikle olumsuz hava koşulları sebebiyle bazen okula ulaşım engellenebilmektedir, bu durum taşınmalı öğrencilerin derslerden geri kalmasına ve başarısız olmasına sebep olabilmektedir. Bir diğer dezavantaj ise velilerin sık sık okula gitme imkânı olmadığından veli-öğretmen iletişiminin kopuk olması öğrencinin başarısını olumsuz etkilemektedir (Şan, 2012). Tüm bu olumsuzluklar, başarıda eşitsizliğe sebep olduğu için, taşıma sisteminin tam olarak sosyal adalet ile örtüşmemektedir.

Ülkemiz eğitime ayrılan kaynak bakımından diğer gelişmiş ülkelerden geri kalmaktadır (Egeli, 2014). Bütün öğrencilerin eşit şartlarda eğitim ve öğretime erişmesi için yeterli kamu harcamasının yapılması gerekmektedir (ERG, 2017). Bunun farkında olan hükümet son dönemlerde eğitimin bütçesini arttırmıştır. MEB istatistiklerine göre 2016’da MEB bütçesinin GSYH’ye oranı %3,55’tir (Tablo 2.4.). “Eğitim 2030 Eylem Çerçevesi” kapsamında temel eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYH’ye oranının %4-6 olması öneriliyor. Ancak bu oranlarda herkese eşit eğitim verilebileceği tahmin ediliyor (ERG, 2017).

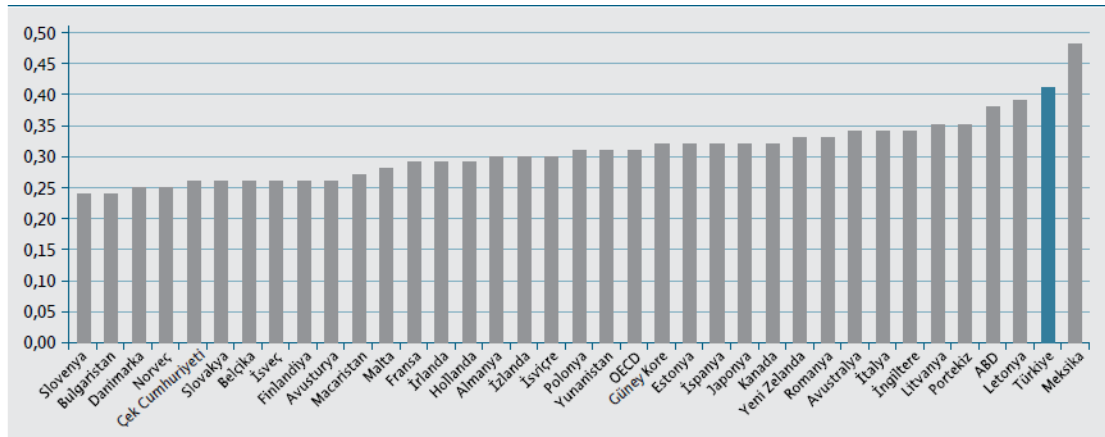
Tablo 2.5.

MEB bütçesinin 2006-2017 yılları arasındaki değişimi (www.meb.gov.tr)

Yıl	MEB bütçesi (TL)	MEB Bütçesinin GSYH’ye oranı(%)
2006	16.568.145.500	2,18
2007	21.355.634.000	2,53
2008	22.915.565.000	2,41
2009	27.446.778.095	2,88
2010	28.237.412.000	2,57
2011	34.112.163.000	2,63
2012	39.169.379.190	2,76
2013	47.496.378.650	3,03
2014	55.704.817.610	3,19
2015	62.000.248.000	3,18
2016	76.354.306.000	3,55

Eğitim harcamalarında kamu harcamalarının yanı sıra ailenin eğitim için yaptığı harcama da önemlidir. Bu bağlamda, bireylerin alabildikleri eğitim kalitesi de aile geliri ile paralellik göstermektedir. Düşük gelire sahip aileler eğitime yatırım yapmayı tercih etmedikleri/edemedikleri için çocukları dezavantajlı duruma düşmektedir. Ülkemiz, geri kalan OECD ülkeleri arasında, gelir eşitsizliği bakımından sondan ikinci sıradadır (Şekil 2.3.) (ERG,2014). Bu durum eğitimde sosyal adaletin sağlanmasına en büyük engellerden biridir. ERG, 2014’te yayınladığı Türkiye eğitim sisteminde eşitlik ve akademik başarı araştırma raporunda bu konuya vurgu yaparak şöyle demiştir:

“...Düşük gelirli ailelerden gelen gençler, gereksinimlerini karşılayacak bir eğitim görememenin sonucunda, daha düşük gelirli işlerde çalışırlar ve gelir eşitsizliği bir sonraki nesle aktarılır. Bu durum, toplumsal eşitsizliklerin kırılmadığı bir döngüye dönüşebilir...” (ERG, 2014).

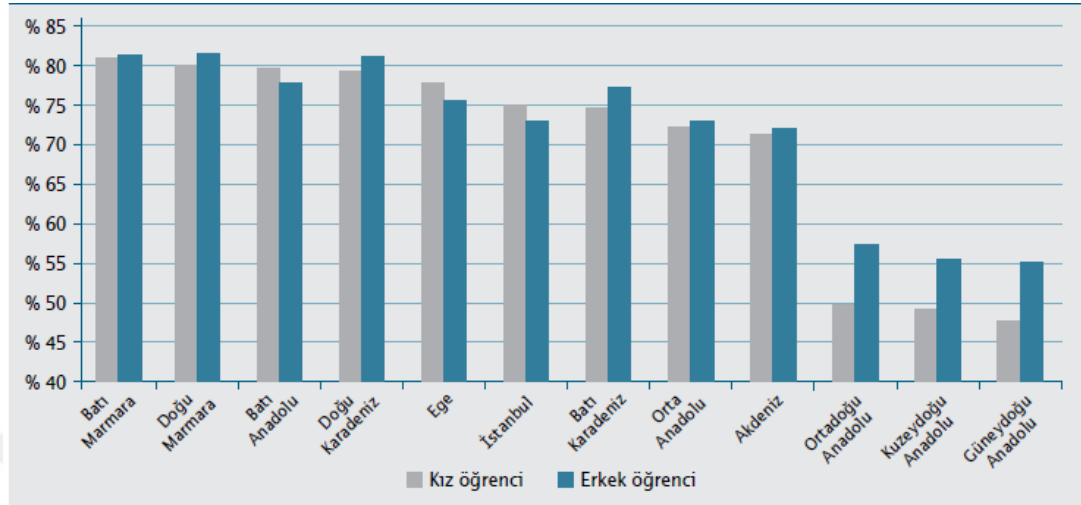
Not: “Gini Katsayısı,” yaygın olarak gelir ve varlık eşitsizliğinin bir ölçüsü olarak kullanılır ve bir frekans dağılımının değerler (gelir düzeyi) arasındaki eşitsizliği ölçer. Gini katsayısının “0” değerini taşıması, mükemmel eşitliği ifade eder (bir ülkede herkesin tam olarak eşit gelire sahip olması durumu); Gini katsayısı “1”e yaklaştıkça ölçülen değerler arasındaki eşitsizlik artar.

Şekil 2.3. OECD Ülkelerinde gelir eşitsizliğinin karşılaştırılması (GİNİ katsayısı) (ERG, 2014 Akt., OECD, 2013).

Ülkemizde bir diğer eşitsizlik ise okullaşma oranında cinsiyete bağlı farklılık göstermesidir. Okula erişim konusunda kız çocuklar erkek çocuklara oranla dezavantajlı durumdadır. Özellikle ortaöğretimde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kız çocukları eğitime erişimde zorluklar yaşamaktaydı (Şekil 2.3.). Bu sorunu çözüme kavuşturmak için son 15 yıldır politikalar uygulanmıştır. Kız çocuklarının okullaşmalarını sağlamak için Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere birçok kurum ve kuruluş çeşitli kampanyalar yapmıştır. UNICEF ile MEB 2003 yılında “Haydi Kızlar Okula!” kampanyasını başlatarak kız çocuklarının eğitime katılımını arttırmayı hedeflemiştir. Daha sonra Aydın Doğan “Baba Beni Okula Gönder Kampanyası” ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği “Anadolu’da Bir Kızım Var Burs Programı” projesiyle kız çocukların eğitim hakkını savunmuşlardır. Son adım olarak zorunlu eğitimin 12 yıla çıkartılarak sorunun çözümünde önemli adım atılmıştır (Gürgen, 2017). Şekil 2.4. ve Tablo 2.6. incelendiğinde kampanyaların işe yaradığı anlaşılmaktadır.

Eğitimde sosyal adaletten bahsederken eğitimin özelleştirilmesinden bahsetmek gerekir. Özelleştirmeye birlikte devlet eğitimdeki sorumluluğunu bireye devreder, bunun sonucu olarak da “hizmeti alan öder” anlayışı ortaya çıkar. Böyle bir anlayış, eğitim hizmetini satın alabilenlerin lehine, alamayanların ise aleyhine

işlemektedir. Sonuç olarak bu anlayış eğitimde eşitlik ilkesine zıt düştüğü için eğitimde sosyal adalet ile örtüşmemektedir (Polat, 2007).

Şekil 2.4. Orta öğretimde cinsiyete göre net okullaşma oranı (ERG Akt:www.tuik.gov.tr)

Tablo 2.6.

2012-2016 arası erkek ve kız çocukları okullaşma oranları (Gürgen Akt: www.meb.gov.tr)

Öğretim Yılı	İlkokul Net Okullaşma Oranı (%)			Ortaokul Net Okullaşma Oranı (%)			Ortaöğretim (Lise) Net Okullaşma Oranı (%)		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
2012-2013	98.81	98.92	98.86	93.19	92.98	93.09	70.77	69.31	70.06
2013-2014	99.53	99.61	99.57	94.57	94.47	94.52	77.22	76.05	76.65
2014-2015	96.04	96.57	96.30	94.39	94.30	94.35	79.46	79.26	79.37
2015-2016	94.54	95.22	94.87	94.36	94.43	94.39	79.36	80.24	79.79

2.7. İlgili Çalışmalar

Bu alanda okullardaki sosyal adaletle ilgili yurtdışındaki çalışmalar ve yurtiçinde yapılan ilgili çalışmalar incelenmeye çalışılmış araştırmamızla doğrudan ilgili çalışmalara değinilmeye çalışılmıştır, ayrıca araştırmaların sonuçlarına da değinilmeye çalışılmıştır.

2.7.1. Yurt içinde yapılan çalışmalar

Gürgen (2017) “Okullarda Sosyal Adalet Algısının İncelenmesi” isimli tez çalışmasında okullarda yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine başvurarak eğitim sistemimizdeki sosyal adaleti incelemiştir. Gürgen sosyal adaletin tanıyıcı ve dağıtıcı boyutları bulgularına göre okullarımızda genel durumun iyi olduğu ancak demokrasi (katılım) boyutunun geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

İdin ve Aydoğdu (2017) “Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Sosyal Adalet ve Eşitlik Perspektifinde Fen Bilimleri Eğitimine İlişkin Görüşler” isimli çalışmalarında Türkiye genelinde 14 fen bilgisi öğretmenin görüşüne başvurmuştur. Çalışmanın bulgularına göre; öğretmenlerin tamamı Fen bilimleri ders kapsamında eşitsizliğin olduğunu, %92.86’sının ise Türkiye’de bu ders kapsamında sosyal adaletin olmadığını belirtmiştir.

Tomul (2009) “İlköğretim Okullarındaki Sosyal Adalet Uygulamalarına İlişkin Yönetici Görüşleri” isimli çalışmasında okullarda yapılan sosyal adet uygulamaları ve uygulamaları engelleyici faktörleri belirlemek amacıyla, İstanbul, Ankara ve Antalya’daki toplam 147 ilköğretim okul yöneticisinin görüşlerine başvurmuştur. Tomul, çalışmanın sonucunda “İlköğretim okullarında yapılan sosyal destek çalışmalarının temel amacının, eğitimde fırsat ve sonuç eşitliği sağlamaya yönelik olmaktan daha çok, öğrencilerin sahip olduğu “yoksunluğu” azaltmaya yönelik olduğu söylenebilir” ifadesini kullanmıştır.

Turhan (2007) “Genel ve Mesleki Lise Yöneticilerinin, Etik Liderlik Davranışlarının Okullardaki Sosyal Adalet Etkisi” isimli çalışmasında Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Iğdır, Kahramanmaraş, Malatya ve Tunceli illerindeki bazı okulların yönetici ve öğretmen görüşlerine başvurmuştur. Turhan sonuç olarak, öğretmenlerden ziyade okul yöneticilerinin görev yaptıkları okullarda sosyal adaletin sağlandığı yönünde görüş belirttiğini ve okul yöneticileri etik liderlik davranışlarının okullarda sosyal adaletin algılanma düzeyi üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

Polat (2007) “Eğitim Politikalarının Sosyal Adalet Açısından Sonuçları Konusunda Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri” isimli çalışmasında Türk eğitim sisteminde sosyal adaleti incelemek için Ankara ilinde bazı okullar belirleyerek okullarda 1 gönüllü yönetici ve iki gönüllü öğretmenin görüşlerine başvurmuştur. Polat’a göre yöneticiler kaynak dağıtımında yetersizlik ve adaletsizlikten

bahsettiğini, ayrıca okulun bulunduğu bölgenin sosyoekonomik durumuna göre adaletsizliklerin olduğunu beyan etmiştir.

Özdemir (2017) "Okullarda sosyal adalet liderliği, Okula Yönelik Tutum ve Okul Bağlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" üzerine yaptığı çalışmada; Yöneticilerin sosyal adalet liderliklerini orta düzeyde gerçekleştirdiği bulgusuna ulaşmıştır. Bunun nedeni ise Özdemir (2017)'e göre okul yöneticilerinin sosyal adalet yönündeki liderlik davranışlarının muhatabı ağırlıklı olarak öğrencilerdir, bu nedenle bu çalışmada okul yöneticilerinin orta düzeyde sosyal adalet liderliği davranışı sergilediği sonucuna varılmıştır.

Önder ve Güçlü (2014) "İlköğretimde Okullar Arası Başarı Farklılıklarını Azaltmaya Yönelik Çözüm Önerileri" isimli çalışmalarında okullarımızdaki başarının farklılaşmasının nedenlerini saymışlar bununla birlikte kaynak dağıtımının adaletsizliğine değinilmiştir. Önder ve Güçlü (2014)'ye göre, Türkiye'de mevcut eğitim finansmanı eşitsizliklere yol açma riski taşımaktadır. Çünkü Türkiye'de eğitimin ana finansörü devlettir; ancak hane halklarının eğitim için yaptığı harcamalara imkân verilerek eşitsizliklerin önü açılmaktadır. Türkiye'de toplam eğitim harcamalarının %37'si özel kuruluşlar ve hane halkı tarafından sağlanmaktadır. Türkiye'de en zengin kesim, en yoksul kesimden 21 kat daha fazla eğitim harcaması yapmaktadır. Bu nedenle, yoksul ailelerin çocukları dezavantajlı duruma düşmekte olduğunu belirtmiştir.

2.7.2. Yurt Dışında yapılan çalışmalar

Chiu ve Walker (2007), "Hong Kong okullarında sosyal adalet için liderlik" isimli çalışmalarında, okullardaki sosyal adalet için okul yöneticilerinin sorumluluk alması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışmada okullarda sosyal adaletin uygulanması için öncelikle okulda var olan eşitsizliklerin çözülmesi gerektiği de bildirilmiştir.

McCabe ve McCarthy (2005), "Sosyal adalet için okul liderlerini eğitmek" isimli çalışmalarında, eğitim yönetimi alanında sosyal adalete ilişkin çalışmaları incelemişler. Araştırma sonucunda, eğitimsel liderlikte sosyal adaletin, moral değerleri, adaleti, saygıyı, sorumluluğu ve eşitliği vurguladığı ve sosyal adalet

sorunlarını önlemek için okul liderlerinin yetiştirilmesinde “vicdan” kavramının üzerinde durulmasının gerektiği ortaya konmuştur.

Fair ve Hubbard (2005), “Öğretmen, sosyal adaleti mi, sosyal değişimi mi öğretmelidir?” isimli çalışmalarını, anaokulu öğrencileri üzerinde yürütmüştür. Çalışmada öğretmenlerin sosyal adaletsizliğin ve toplumsal değişimin gerçekte ne olduğuyla ilgili sıkça konu açması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin rahat kaynaşabileceği belirtilmiştir.

Ryan ve Katz (2005), Sosyal Adalet öğretimi için Pedagojik Araştırma “(Teaching for Social Justice: Searching for pedagogy) isimli çalışmalarında farkındalığın ve eleştirel düşünmenin öğrenci eğitimine dair katkı sağlayıp sağlamadığını araştırmışlardır. Araştırmada iki eğitimsel araçtan faydalanılmış ve araçlardan birincisi; sınıf içi eşitlik, farklılıklar, otantiklik, konuşma, dinleme etkinliklerini yansıtmaktadır. Diğer aracı ise sınıf içinde etkileşim için gerekli olan kategorileri (ırk, cinsiyet, etnisite, yetenek, sınıf, cinsiyet eğilimi) derslere katılan öğrencilere gerekli çalışmalar sunulmuş.2004’te üniversite öğrencilerine uygulanmış ve öğrenciler daha önceleri ifade edemedikleri sosyal adaleti ifade ettikleri, sosyal adalete ilişkin farkındalık oluştuğu, konuya ilişkin eleştirel düşünebildikleri sonucuna varılmıştır.

Mafora (2013), Soweto Ortaokulu’nda öğrenci ve öğretmenlerin yöneticilerin liderlikleri hakkındaki algıları: Bir sosyal adalet analizi (Learners and teachers’ perceptions of principals’ leadership in Soweto secondary schools: a social justice analysis) adlı çalışmada, öğretmen ve öğrencilerin yöneticilerin liderlik yönleri hakkındaki algıları araştırılmıştır. Okul yöneticilerinin demokratik değerlere bağlılıklarının eksik olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Okul yöneticilerinin okul liderlikleri dönüşüm ve sosyal adalet için bir katalizatör olmaktan ziyade bir bariyer olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Cho (2017), Sosyal adalet, sosyal adalet eğitimi ve çok kültürlü eğitimin anlamlarına rehberlik etmek (Navigating the meanings of social justice, teaching for social justice, multicultural education) adlı çalışmada sosyal adalet, sosyal adalet eğitimi, çok kültürlü eğitim konseptleri arasındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Yeniden dağıtma ve tanıma gibi hayati araçlar olmak üzere bunların sosyal adalet ve çok kültürlü eğitime nasıl hizmet edebilecekleri tartışılmıştır. Öğretmen ve

eğitimcilerin sosyal adaletin edebi kültürleri arasında ve çok kültürlü eğitim amaçları arasında sık sık gerçekleşen gerilimle yüzleştikleri sonucuna varmıştır. Bu çelişkilerin kökenleri için bir açıklamalarda bulunmuştur. Sosyal adaleti gerçekleştirmek için çeşitli öneriler sunmuştur.

Mitchell vd. (2016), Sosyal adaleti karakterize eden okul ortamı davranışları: Kavramı tasvir eden deneysel bir yaklaşım (School Setting Behavior That Characterizes Social Justice: An Empirical Approach to illustrate the Concept) adlı çalışmada sosyal adalet hakkında bilgili olan eğitimsel liderler, bilgin insanlar arasında okul ortamında örtük sosyal adalet anlayışının ikiye ayrıldığı sonucuna varılmış en tipik sosyal adalet eylemi adaletsizlikleri onarmayı amaçlar daha az tipik eylemler ise adaletsizlikleri önleme eylemi olduğunu belirtmişlerdir. Adaletsizlikleri önleme sosyal adalet için bir olumlu harekettir. Sosyal adaletin oluşması için yanlışlıkların düzeltilmesi gerektiği bu konuda yapılan iyileştirmeler gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sosyal adaleti okullarda uygulayanlar doğru bir tavır ve ruh ile mantıklı ve sorumlu bir kararları uygulamalılar görüşünü dile getirmişlerdir.

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara genel olarak değinilecek olursa: Okullarda sosyal adaletin sağlanması için yapılan çalışmalarda sosyal adaletin gerçekleşmesinde önemli mesafelerin kat edildiği görülmektedir; ama tam anlamıyla gerçekleşmediği yönündeki bulgular ağırlıktadır. Okullarda sosyal adaletin sağlanması için yöneticilerin eğitilmesi, kaynakların adil dağıtılması, dezavantajlı grupların daha çok kollarlanması gerektiği bildirilmektedir.

BÖLÜM III

MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, verilerin toplanması, çözümlemesi ve analizlerine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma okullarda sosyal adaletin geliştirilmesine ilişkin yönetici, öğretmen ve öğrencilerin görüşlerini almak için yürütülen nitel bir araştırma olup durum çalışması deseninde hazırlanmıştır. Nitel araştırma; görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemleri kullanılarak analizlerin doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde yapılmasını sağlayan araştırma biçimidir. Nitel araştırma yönteminde sosyal olgular bağlı buldukları çevre içerisinde ele alınır ve toplanan bilgilerden yola çıkılarak daha önceden bilinmeyen birtakım sonuçlar birbirleriyle ilişkilendirilerek tümevarımsal bir metotla teori oluşturma hedeflenir (Yıldırım, 1999). Hedefe ulaşabilmek için araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamaların bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir araştırma deseninin belirlenmesi gerekir. Bu çalışmada bir duruma ilişkin etkenlerin (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırıldığı durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bu desende etkenleri ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır. Durum çalışması deseni araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayın ayrıntılı olarak incelenmesinde, nasıl ve niçin sorularını temel alır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada durum çalışması deseni çerçevesinde okullardaki işleyiş durumuna müdahale edilmeden yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşlerine

başvurularak, okullarda mevcut durumun sosyal adalet üzerindeki etkileri incelenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu oluştururken amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep ili merkez Şhitkamil ve Şahinbey ilçelerinde çalışan yönetici, öğretmen ve bu ilçelerde eğitim öğretime devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada görüşlerine başvuru katılımcıların özellikleri tablo 3.1.'de belirtilmiştir.

Tablo 3.1

Katılımcı özellikleri

Görüşüne başvuru yöneticilerin	
Sayısı	10 kişi
Cinsiyet dağılımı	1 kadın*, 9 erkek
Yaş ortalaması	45 yaş
Kıdem ortalaması	20 yıl
Kademe	1 anaokul 2 ilkokul 4 ortaokul 3 lise
Kodu	Y
Görüşüne başvuru öğretmenlerin	
Sayısı	10 kişi
Cinsiyet dağılımı	4 kadın, 6 erkek
Yaş ortalaması	32 yaş
Kıdem ortalaması	12 yıl
Kademe	1 anaokul 3 ilkokul 3 ortaokul 3 lise
Kodu	Öğ
Görüşüne başvuru öğrencilerin	
Sayısı	10 kişi
Cinsiyet dağılımı	3 kadın, 7 erkek
Yaş ortalaması	16 yaş
Sınıf Düzeyleri	8 ile 11. Sınıf
Kademe	1 ortaokul 9 lise
Kodu	Ö

*Kadın sayısının az olmasındaki neden kadın yöneticinin azlığıdır ve Ulaşılanlardan sadece 1 tanesinin görüşmeyi kabul etmiş olmasıdır.

Görüşmenin güvenilirliği ve geçerliği için öğrenciler lise düzeyinde seçilmeye çalışılmış sadece 1(bir) tane ortaokul öğrencisi seçilmiştir. Görüşme

yapılan kişiler farklı okullardan seçilmeye çalışılmıştır. Görüşme yapılmadan önce müsait oldukları bir zamanda randevu alınıp okula gidip görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanılmıştır. Görüşme formu bu alandaki uzmanların görüşleri alınarak ve bu alanla ilgili tarama yapıldıktan sonra oluşturulmuştur. Bu şekilde görüşme formunun kapsam geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır. Görüşme formunda kişisel bilgilerin olduğu bölüm ve görüşme sorularının olduğu bölüm bulunmaktadır. Kişisel bilgilerin olduğu bölümde araştırmaya katılan kişilerin bilgileri gizli tutulmuş ve kodlar oluşturulmuştur. Görüşmeye başlamadan önce üç pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve görüşmenin uygulanmasında uzmanların da görüşü alınarak geçerliliği test edilip herhangi bir sorunun olmadığı görülmüştür.

Verilerin toplanması için gerekli izinler alındıktan sonra görüşme yapılacak okullara gidilip yönetici, öğretmen ve öğrencilere gönüllülük esasına göre ne zaman görüşüleceği konusunda randevular alınıp görüşme günü gidip görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin kayıt altına alınmak istenildiği sorulduğunda kayıt altına alınmasında rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu sebepten dolayı görüşmeler kayıt cihazı yerine elle yazılarak kayıt altına alınmıştır. Daha sonra bu kayıtlar bilgisayarla metin haline getirilmiştir. Görüşmeler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Bu analiz türünde toplanan verileri tanımlama ve toplanan verilerdeki saklı olanları ortaya çıkarma amaçlanır. Bu analiz türünde gaye birbirine benzemekte olan veriler belli kavram ve temalar etrafında toplayıp okuyanların anlayacağı şekilde tertipleyip yorumlamaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada verileri anlamlandırmak için kodlama ve tema yöntemi kullanılmıştır. Daha sonra kodların tekrar etme sıklığına göre frekanslar oluşturulmuştur.

3.4. Geçerlik ve Güvenilirliğin Sağlanması

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik süreçleri ile gerçekleştirilmektedir (Erlandsonvd, 1993; Yıldırım ve Şimşek, 2011). İnandırıcılığın sağlanması amacıyla veri toplama aracı, görüşmeler sonucu elde edilen ham veriler, analiz sonucu

oluşturulan kodlar ve araştırma sonuçları eğitim bilimleri alanında uzman bir öğretim üyesinin incelemesine sunulmuştur. Ayrıca görüşme sürelerinin uzun tutulmasına özen gösterilerek samimi bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra katılımcılara kendilerine yönlendirilen sorulara verdikleri yanıtların araştırmacı tarafından algılanış şeklinin özetlenmesi suretiyle katılımcı teyidi sağlanmıştır (Holloway ve Wheeler, 1996).

Aktarılabirliğin sağlanmasında ise Erlandson vd. (1993) tarafından belirtilmiş olan ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Katılımcıların belirlenmesi, verilerin toplanması ve analizi süreci ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Aktarılabirliğin sağlanması sürecinde ayrıntılı betimlemeyi gerçekleştirmek için katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntı yapılmıştır. Ayrıca kolay ulaşılabilir durum örnekleme tekniği kullanılmıştır ve katılımcıların özellikleri detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

Araştırmanın güvenilirlik çalışmaları kapsamında tutarlık incelemesi gerçekleştirilmiş ve teyit edilebilirliğin sağlanmasına özen gösterilmiştir. Tutarlık incelemesi gerçekleştirilirken kodlama sürecinde ve veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analiz edilmesi aşamalarında tutarlık bulunması konusunda hassasiyet gösterilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

Çalışmanın bu bölümünde oluşturulan tematik çerçeveye bağlı olarak araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgular sunulmaya çalışılmıştır.

4.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi İçin Neler Yapılmaktadır?

Araştırmanın bu kısmında birinci alt problem olan okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır alt problemine ilişkin yönetici, öğretmen ve öğrenci açısından alt temalarına bağlı olarak görüşler verilmeye çalışılmıştır.

4.1.1.Yönetici görüşleri

Yöneticilerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesine ilişkin görüşlerine bağlı olarak oluşturulan alt tema ve kodlar Tablo 4.1.'de gösterilmiştir

Tablo 4.1.

Yöneticilerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır'a ilişkin görüşleri

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılmaktadır?	Yönetici Açısından	Adil davranma	8	37
		Pozitif ayrımcılık	8	
		Rehberlik	5	
		Fikir alış verişi	5	
		Yasal yetkiler	4	
		Ders dağılımı	4	
		Kurumlar arası işbirliği	2	
	Değer verme	1		
	Öğretmen Açısından	Adil görev dağılımı	6	25
		İşbirliği	5	
		Ödül	5	
		Pozitif ayrımcılık	4	
		Değer verme	2	
		Öğrenci seviyesini baz alma	2	
Öğrenci Açısından	Söz hakkı	1	38	
	Destekleme ve yetiştirme kursları	8		
	Maddi yardımlar	8		
	Rehberlik	5		
	Engelli Öğrencilere destek	5		
	Sosyal adaleti geliştirici etkinlikler	4		
	Öğrenci temsilcilikleri	3		
Sosyal kulüpler	3			
Disiplin kurulu	2			

Tablo 4.1. incelendiğinde okullarda sosyal adaleti geliştirmek için yapılanların yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler, boyutlarında olduğu görülmektedir. Yöneticilerin okulda sosyal adaleti geliştirme adına; adil davranma, pozitif ayrımcılık, yasal yetkiler, rehberlik, fikir alış verişi, ders dağılımı, kurumlar arası işbirliği yaptıkları bulgusu elde edilmiştir.

Yöneticiler, okullarında bulunan öğretmen ve öğrencilere karşı adil davrandığını belirtmiştir. Adil davranma sosyal adaletin bir boyutu olduğundan bu konuda bazı yöneticiler görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir(Y4): “Otuz öğretmenim var. Temel yapımız MEB yasa ve yönetmeliklerine göre yürümele birlikte okuldaki iş ve işlemlerin adil, herkese eşit mesafede ve güvene dayalı yapmaya çalışıyorum.” Yine sosyal adalet için adil

davranmanın önemli olduğu hususunda yöneticiler (Y5): “Öğretmenlere karşı eşit ve adil bir şekilde muamele yapıyorum.” Şeklinde görüş bildirmiştir.

Okullarda sosyal adaletin gerçekleştirilmesine ilişkin yapılan uygulamalardan yöneticilerin en çok üzerinde durduğu diğer husus sosyal adaletin bir boyutu olan pozitif ayrımcılıktır. Bu konuyla ilgili araştırmaya katılan yöneticiler eşit davranmanın her zaman sosyal adalete uygun olmadığını belirtip pozitif ayrımcılığın sosyal adalete uygun olduğunu belirtmektedirler. Bu konuda (Y1): “Eşit davranırken çalışanla çalışmayanı veya az çalışanı bir tutmuyorum.” diye görüş bildirmiştir. Pozitif ayrımcılık sosyal adaletin bir gereğidir. Bayanlara karşı yapılan pozitif ayrımcılığı belirten bir yönetici(Y10): “Bayan arkadaşlara anne olmalarından dolayı ders programı hazırlanırken onlara uygun hazırlamaya dikkat ediyoruz” şeklinde ifade etmiştir.

Bunların dışında okullarda sosyal adaleti geliştirme adına yapılanlar arasında katılımcılar rehberlik faaliyetlerinin sosyal adaletin geliştirilmesi adına iyi bir örnek teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Öğrencilere verilen seminerlerin ve öğretmenlere yapılan yönlendirmelerin sosyal adaleti geliştirme adına yapılan uygulamalar arasında gösterilmiştir. Bu konuda(Y7): “Öğrencilere seminerler veriyoruz.” Öğretmenlere karşı yönlendirici rehberlik faaliyetlerinin olması yine sosyal adalet açısından önemli bir husustur. Bu konuda(Y10): ”Öğretmenlerimiz herhangi bir haksızlığa maruz kaldıklarında hukuki haklarını nasıl arayacakları konusunda yardımcı oluyoruz.” Şeklinde ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan yöneticiler paydaşların görüşlerine başvurmanın sosyal adaletin geliştirilmesi adına yararlı olduğunu beyan etmişlerdir; çünkü görüş alışverişiyle sosyal adalete yönelik olumlu çalışmalar yapılabilir. Yöneticiler bunu şu şekilde dile getirmektedirler(Y3): “Bu sosyal adaletin bir gereğidir. Böylelikle alınan kararları sahipleniyorlar”

Okul yönetimine herkesin katılması sosyal adaletin demokrasi boyutunu oluşturmaktadır, ama bunun her okulda uygulandığını söylemek zordur. Bazı yöneticiler bunu uygulamasalar da Bunun tabana yayılması gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir(Y6): “Okulla ilgisi olan herkesin fikirlerini almaya çalışıyorum”

Yukarıda sayılan hususlarla birlikte ders dağılımındaki dengeyi gözetme yani bazılarına fazla bazı öğretmenlere de az ders verme gibi adaletsizliğe

düşülmediği de belirtilmektedir. Her ne kadar dağılımında adil ve eşit olunmaya çalışılsa da ders saatleri aynı olmadığı için bir aksaklıklar yaşanmaktadır.

Yöneticiler yasaların vermiş olduğu yetkiyi sosyal adaleti geliştirmek için kullanmaları gerekmektedir. Bunun aksi adaletsizlik olur. Bu konuda bir yönetici şu ifadeyi kullanmıştır (Y8): “Bir yönetici olarak yasaların pek dışına çıkamıyoruz. Biz yine de adil bir şekilde yönetmelikler çerçevesinde gereğini yerine getirmeye çalışıyoruz.”

Tablo 4.1. incelendiğinde yöneticilerin okullarda sosyal adaleti geliştirmek için yapılan uygulamalardan daha çok adil davranma ve demokrasi boyutuna ağırlık verdikleri frekanslarda görülmektedir. Bu da yöneticilerin sosyal adaleti sağlamada sosyal adaletin unsurlarını işlevsel hale getirmeye çalışmalarıyla açıklanabilir.

Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için yöneticiler, öğretmen açısından nelerin yapıldığına dair görüşlerini beyan etmişlerdir: Adil görev dağılımı, işbirliği, söz hakkı, pozitif ayrımcılık, değer verme, öğrenci seviyesini baz alma, ödül gibi bulgular elde edilmiştir. Yöneticiler adaleti sağlamada öncü rol oynamaları gerekmektedir. Bu sebepten adil davranma ve adil görev dağılımı bunların başında gelmektedir. Özellikle davranışlar veya somut örneklerle vermek daha kalıcı ve etkileyici olmaktadır. Bu konuda (Y9): “Öğretmenler bunu somut bir şekilde görünce sosyal adalete olan güveni artıyor ve bunu öğrencilere yansıtıyorlar.” sözü ise adil görev dağılımının sosyal adalete etkisini vurgulamaktadır. Bununla birlikte yöneticiler öğretmenlerin okul iş ve işlemleriyle ilgili onlara söz hakkı tanımalarını sosyal adaletin gelişmesine katkı sağladığını belirtmektedirler(Y6): “Öğretmenlerin girdiği dersleri ve ders programlarını belirlerken görüş ve taleplerini dikkate alarak hakkaniyetli davranıyoruz”

Bu durumu öğretmenlerin yöneticilerce değerli görüldüğünün bir göstergesi olarak açıklanabilir. Yine öğretmene ilişkin değinilen bir diğer husus yöneticilerin uyguladığı pozitif ayrımcılıktır. Çünkü pozitif ayrımcılık sosyal adaletin bir alt boyutudur(Y1): “Bunun yanında şunu da belirteyim eşit davranırken çalışan personelle çalışmayan veya az çalışanı da bir tutmuyorum. Çalışan kişinin her zaman benim yanımda yeri ayrıdır.” şeklindeki ifadesi yöneticilerin öğretmenler açısından uyguladığı pozitif ayrımcılığın bir örnektir. Bununla birlikte öğretmen ve yöneticiler arasında işbirliğinin olması sosyal adaleti geliştirme adına yapılan uygulamalar arasında önemli bir yere sahiptir. Bu konuda(Y10): “Aldığımız kararlarda onlara da danışarak tercih şansını vererek, kurullarda görevli olacakları oy birliğiyle seçmeye çalışıyoruz.” Şeklinde görüş belirtmiştir.

Kişilerin fikrinin sorulması ve kararlara katılması demokrasinin bir gereğidir. Söylemekten ziyade uygulamada bunu göstermek davranışın yerleşmesinde daha etkili olmaktadır(Y8): “Karar aşamasında öğretmenlerin görüşleri alınarak karşılıklı fikir alışverişinde bulunarak yapılmaktadır.”

Yöneticilerin öğretmenlere değer verip onları önemsemesinin sosyal adaleti geliştirme adına yapılan uygulamalar arasında olduğunu belirtmişlerdir. Kişiler kendilerini o kurumda değerli hissettiklerinde o kurumun değerlerini daha çabuk içselleştirirler(Y5): “Eğitimde kaliteyi artırmak için öğretmenlerin motivasyonunu artırıcı eğilimlerde bulunuyoruz” Öğretmenlerin sosyal adalete yönelik haklı taleplerini göz önünde bulundurmak onların sosyal adalete olan inancının artmasında önemli bir etken olabilir. Bu konuda (Y9): “Okulumuzda ben kavramı yerine biz kavramını ön plana çıkardık bunun paydası okulun başarısına yansıdı. Eğitim öğretim açısından öğretmenlerimizin haklı taleplerinde hep yanlarında bulundum.” diye ifade etmiştir.

Yöneticiler öğretmenlerin okul iş ve işlemleriyle ilgili onlara söz hakkı tanıdıklarını belirtmektedirler. Bu uygulama demokrasinin bir gereğidir(Y6): bunu şu şekilde ifade etmektedir: “Öğretmenlerin girdiği dersleri, programları belirlerken görüş ve taleplerini dikkate alarak hakkaniyetli davranıyoruz.”

Sosyal adaletin geliştirilmesi için yapılanlar arasında her ne kadar fazla değinilmese de pekiştireçler de etkilidir. Bu konuda şu şekilde görüş bildirmektedirler(Y3): “Performansı yüksek olan öğretmenlerin maaşla ödüllendirme, takdir, başarı belgesi verilmesi gibi uygulamaların yapılması çok yerinde uygulamalardır.”

Öğrenci seviyesini dikkate alma sosyal adaletin geliştirilmesi adına yerinde bir uygulama olduğu düşünülmektedir. Eğitimin kapsayıcılığı açısından öğrenci seviyeleri dikkate alınmalıdır. Bu konuda(Y4): “ Sosyal adalet çalışmaları ekonomik olarak güçsüz, akademik başarısı düşük ve uyum sorunları olan öğrencileri hedeflemektedir. Okullarımızda yapılan sosyal destek çalışmalarının amacı eğitimde fırsat ve imkân eşitliği sağlamak olmaktan çok öğrencilerin sahip olduğu yoksunluğu azaltmaya yönelik olduğunu söyleyebilirim.”

Yöneticilerin, öğretmenler açısından görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin, okulda özellikle öğrencilere ilişkin sosyal adaleti geliştirmek için çaba sarf ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bunda öğretmenlerin maddi boyuttan ziyade sosyal fayda boyutunu gözetmelerinde etkili olduğu söylenebilir.

Yöneticiler son olarak okullarda sosyal adaleti geliştirmek için öğrenci açısından yapılanları ifade etmişlerdir. Tablo 4.1. incelendiğinde: Destekleme ve

yetiştirme kursları, rehberlik, engelli öğrencilere destek, sosyal adaleti geliştirici etkinlikler, öğrenci temsilcilikleri, sosyal kulüpler, disiplin kurulu gibi bulgulara ulaşılmıştır. Yöneticiler ilk olarak sosyal adaleti tayin etmede destekleme ve yetiştirme kursları ve destek odalarının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Maddi durumu iyi olmayan öğrenciler herhangi bir özel kursa gidemediğinden rekabette geri kalacağını ve bu sebepten sosyal adaletin gereği olarak devletin okullarda ücretsiz kurslar açtığından bahsetmişlerdir(Y5): “Yetiştirme kurslarına öncelik veriyoruz eğitimde kaliteyi artırmak için. Durumu zayıf olan öğrencilere kurs verilerek durumu olmayıp özel ders alamayan öğrenciler için sosyal adaleti geliştirmek açısından faydalı olur” ifadesi bu durumu izah etmektedir.

Ekonomik durumu iyi olmayan öğrencilere maddi yardımlar da okullarda yapılan uygulamalar arasındadır. Dezavantajlı öğrencilerin desteklenmesi sosyal adaletin bir gereğidir. Bu konuda (Y1): “Durumu iyi olmayan öğrencilere imkânlar ölçüsünde maddi yardımda bulunuyoruz. Yapılan Bursluluk Sınavlarında gerekli puanı alan öğrencilerin burs almaya hak kazanmaları da sosyal adaleti geliştirme adına iyi bir uygulamadır.” Diye ifade etmiştir.

Okullarda eğitim gören engelli öğrencilerin fırsat ve imkân eşitliğinden faydalanması sosyal adaletin gereğidir ilkesinin uygulandığına dair fikirler beyan etmişlerdir. Bu konuda (Y8): “Okulumuzda eğitime devam eden engelli öğrenciler için (öğrenme güçlüğü çeken, fiziksel gibi) destek odaları oluşturulmuştur (mevcut yönetmeliğe göre) bire bir ders verilmektedir.” şeklinde ifade etmiştir

Okullarda sosyal adaleti geliştirici etkinliklerin yapıldığı da yöneticiler tarafından belirtilmiştir. Yöneticiler somut uygulamaların her zaman teoriden daha etkili olduğuna dair etkinliklerin önemsendiğine dair görüşler bildirmişlerdir (Y1):Öğrencilere istedikleri takdirde herhangi bir sosyal etkinlikte yardımcı olunuyor mu? sorusuna “İstedikleri müddetçe imkânlar el verdiği takdirde herkese eşit oranda imkânlardan yararlanma fırsatı tanıyoruz.” şeklinde cevap vermiştir.

Demokrasi, sosyal adaletin bir boyutudur ilkesine paralel olarak yöneticiler öğrenci temsilciliklerinin okullarda öğrencilere demokrasiyi kavratma açısından önemli bir uygulama olduğunu belirtilmektedir. Bu konuda (Y1): “Sınıf temsilcilikleri seçimi, okul temsilcisi seçimi öğrencilerde sosyal adaleti demokrasi eşitlik gibi kavramların kazandırılmasında önemli rol oynamaktadır. Okulumuzda bulunan Öğrenci Meclisi okulda sosyal

adaleti geliştirmek içindir. Onlara iletilen talepler, eriler bize ulaştırılmaktadır.” Şeklinde ifade etmiştir.

Öğrenci temsilciliklerin yanı sıra sosyal kulüplerde demokrasiyi dolayısıyla sosyal adaleti geliştirdiğine dair yöneticiler tarafından fikirler beyan edilmiştir. Örneğin (Y1): ‘‘Bununla birlikte okulumuzda sosyal kulüpler aktif olarak çalışmaktadır. Demokrasi ve insan hakları kulübü bence sosyal adaletin kazandırılmasında kilit rol oynamaktadır’’ ifadesini kullanmıştır.

Yöneticilerin ifadelerine bakıldığında öğrenciler açısından sosyal adaletin sağlanması için somut uygulamalara ağırlık verildiği ayrıca dağıtıcı adalet ve demokrasi boyutlarının ağırlıklı olarak değinilmesiyle açıklanabilir.

Genel olarak yönetici görüşlerini değerlendirildiğinde; yöneticiler, yönetici, ğretmen ve ğrenci açısından görüşlerine bağlı olarak adil davranma, pozitif ayrımcılık, destekleme kursları, maddi yardımlar, işbirliği yapıyor olması gibi bulgulara ulaşılmıştır. Bununla birlikte yönetici ve öğretmenlerle ilgili görüşlerde iş birliğine değinirken öğrencilerle ilgili işbirliğine daha az değinildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

4.1.2. Öğretmen görüşleri

Öğretmenlerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesine ilişkin görüşlerine bağlı olarak oluşturulan alt tema ve kodlar Tablo 4.2.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.

Öğretmenlerin okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için neler yapılmaktadır’a ilişkin görüşleri

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılmaktadır?	Öğretmen Açısından	Adil davranım	9	32
		Derslerde sosyal adalete değinme	6	
		İşbirliği	6	
		Rehberlik	5	
		Pozitif ayrımcılık	3	
		Disiplin kurulunun işlemesi	3	

Tablo 4.2. (devam/)

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılmaktadır?	Yönetici Açısından	Görev dağılımında adalet	3	7
		İmkânların seferber edilmesi	2	
		Koordinasyon	2	
	Öğrenci Açısından	İmkân ve Fırsat eşitliği	10	23
		Rehberlik	4	
		Somutlaştırma	4	
		Demokrasi vurgusu	4	
		Pozitif ayrımcılık	1	

Öğretmenler, Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır? sorusuna öğretmen, yönetici ve öğrenci açısından görüşlerini belirtmişlerdir. Tablo 4.2. İncelendiğinde okullarda sosyal adalet geliştirmek için yapılanların öğretmenler, yöneticiler ve öğrenciler boyutlarında olduğu görülmektedir. Öğretmenler açısından adil bir şekilde davranma, işbirliği, derslerde sosyal adalete değinme, rehberlik, pozitif ayrımcılık, disiplin kurallarının işleme bulguları elde edilmiştir. Yüksek frekansta adil bir şekilde davranma konusunu vurgulamışlardır. Adil davranım, öğretmenin sosyal adaleti geliştirme adına üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Bu konuda (öğ10): “Törenlerde hep aynı öğrencilere görev vermemeye çalışıyorum değişik öğrencilere de görev vermeye çalışıyorum.” Ayrıca (öğ9): “Not verirken öğrenciye hak ettiği notun verilmesi konusunda dikkatli davranıyorum. Öğrenci haksızlığa uğradığını düşünürse öğretmene adalet konusunda duyduğu güven sarsılabiliyor, o güveni sarsmamaya çalışıyorum.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bu durum, öğretmenin sınıfta sosyal adaleti temsil noktasında kilit rol oynamasıyla açıklanabilir. Öğretmenlerin ifadelerinde üzerinde sıkça durdukları diğer bir nokta derslerde sosyal adalet vurgusunun yapılmasıdır. Derslerde sosyal adaleti konuyla özdeşleştirerek vermesi konunun ehemmiyeti açısından önemli görülmektedir (öğ9): “İnsani erdemler sosyal adaletin temelini oluşturur. Derslerimde sevgi, saygı, eşitlik, empati gibi konulara ağırlık veriyorum. Özellikle Mevlana'nın yedi öğüdü üzerinde çok duruyorum. Peygamberimizin hadislerinden de örnekler veriyorum. Hz. Ömer' in adalet anlayışından bahsediyorum çok faydalı olduğuna inanıyorum” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenler tarafından okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için işbirliğinin öneminden de bahsedilmiştir (öğ6) ve (öğ7)'nin bu konudaki ifadeleri işbirliğinin yapıldığını belirtmektedir(öğ6): “Bu kavramlar ailede başlıyor, aile çok

önemlidir. Çocuk hazır gelirse biz bunun üzerine bir şeyler ekleyebiliriz.” ifadesi aile-okul işbirliğini vurgularken (öğ7): “Ayrıca ilgili ilköğretim kurumlar yönetmeliğindeki öğrencilerden beklenen davranışlar başlığı altındaki kuralları rehber öğretmenle işbirliği yapılarak öğrencilere anlatıyoruz.” şeklindeki ifadesi öğretmenler arasındaki işbirliğini vurgulamaktadır.

Öğretmenlere göre okullarda sosyal adaletin geliştirilmesinde rehberlik faaliyetleri de çok önemli yer tutmaktadır. (öğ5): “Ayrıca rehberlik saatlerinde bu kavramlar öğrencilere verilmektedir” şeklindeki ifadeyle duruma genel bir bakış yapmışken; (öğ4): “Sene başında öğrenci tespiti yapıp rehberlik anlamında onlara daha faydalı olmak için öğrencilerin bilgisi toplanıyor (aile, sosyo-ekonomik durum, sağlık vb.) öğrencilerin akranlarından geri kalmaması için belirli özrü olanları tanıyıp onları okula adapte etmeye, mutlu etmeye çalışıyoruz.” şeklindeki ifadeyle rehberlik faaliyetlerinin ne kadar gerekli olduğunu belirtmiştir.

Son olarak öğretmenler pozitif ayrımcılığın okullarda sosyal adaletin gelişmesi için lüzumu olduğuna inanmaktadır; çünkü öğrencileri kazanmak, dezavantajlı durumda bulunan öğrencilerle avantajlı olan öğrencileri bir tutmak sosyal adalete aykırı olduğu bilinmektedir. (öğ5): “Öğrenciler içerisinde anne ve babasını (her ikisi de olabilir) kaybetmiş, maddi durumu yetersiz olan, içine kapanık, sınıfta hor görülen öğrencilere karşı gerek davranış gerekse not hususunda biraz daha müsamahakar davranıp pozitif bir ayrımcılık yapıyorum.(öğrenciyi kazanmak desteklemek adına)” şeklindeki ifadesidir. (öğ9) da pozitif ayrımcılığı “çalışanla çalışmayanı bir tutmuyorum.” cümlesiyle belirtmiştir.

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için yapılanlar, öğretmen açısından değerlendirdiğinde adil davranma, derslerde bu konulara ağırlık vermeleri ve işbirliği içinde olmaları adil olmalarına, sosyal adalete inanmalarına ve bu konuda birbirlerine güvenmeleriyle açıklanabilir.

Öğretmenler okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi adına yapılanları yönetici açısından görüşlerini bildirmişlerdir: Görev dağılımında adalet, imkânların seferber edilmesi, koordinasyon gibi bulgular elde edilmiştir. Ancak bu görüşler Tablo 4.2.’de görüldüğü gibi düşük frekanslarda çıkmıştır. En yüksek frekansta yöneticilerin sosyal adaletin gereği okuldaki görev ve sorumlulukları adil bir şekilde dağıttığı belirtilmiştir(öğ10): “Okul idarecileri, yapılan görev dağılımını branşlara ve uzmanlık alanlarına göre dağıtırken eşitlik gözetiyorlar.” şeklinde ifade etmiştir.

Yöneticilerin sosyal adalet gereği okul imkânlarını öğrenci ve öğretmenler için seferber ettiği de öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Fırsat ve imkân eşitliği sağlandığında sosyal adaletin gelişmesi daha rahat olabilecektir(öğ1): “Kendilerini gerçekleştirmeleri için gayretlendiriyoruz. Müzikal etkinlikler yapıyoruz, çalışmalarını sergilemelerini teşvik ediyoruz, imkânlar sunuyoruz.” şeklindeki ifadeyle bu durumu açıklamıştır.

Bazı öğretmenlere göre: Yöneticilerin, öğretmenlerin etkin katılımını sağlamak için ve sosyal adaleti geliştirme adına milli eğitim, diğer öğretmenler ve velilerle koordinasyon sağlamada rolü büyüktür (öğ4): “Okul idaresi dar gelirli öğrencileri tespit ettirip dağıtılıyor, dağıtımda maddi durumu iyi olmayan parçalanmış aile çocukları, kardeş sayısı gibi kriterleri esas alıyoruz. Adil bir şekilde dağıtım yapıyoruz.”

Katılımcıların, okullarda sosyal adaleti geliştirme adına mevcut durumda yapılanları öğretmenlerin yönetici açısından görüşlerinden hareketle yöneticilerin okullarda sosyal adaleti geliştirmek için adil bir şekilde okul imkânlarını seferber edip, koordinasyonu sağladığını belirtmişlerdir. Bu görüşler sosyal adaletin dağıtıcı boyutuyla açıklanabilir.

Öğretmenlerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için mevcut durumda yapılanları öğrenci açısından bildirdiği görüşler tekrar etme sıklığına göre Tablo 4.2.’de gösterilmiştir. Tablo.4.2. incelendiğinde: Fırsat ve imkan eşitliği, rehberlik, konuyu somutlaştırarak verme, demokrasi vurgusu, pozitif ayrımcılık bulguları elde edilmiştir. Fırsat ve imkân eşitliği bunların başında gelmektedir. Dezavantajlı öğrencilerin eğitim öğretim den geri kalmamaları için bazı uygulamaların yapılması sosyal adaletin bir gereğidir. Bu konuda (öğ2): “Okulumuzda ekonomik durumu düşük olan öğrenciler eğitim öğretimden mahrum kalmaması için mevcudun yüzde on öğrenci sayısı kadar ücret alınmıyor(sosyal tesis kapsamında olduğu için)” şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal adaletin geliştirilmesi için maddi uygulamaların olduğunu belirten öğretmenler bun görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir(öğ3): “MEB tarafından ders kitaplarının ücretsiz dağıtılması okullarda sosyal adaleti geliştirme açısından güzel bir gelişmedir. Genelde olmasa da başarılı ve maddi durumu iyi olmayan öğrencilere MEB veya sosyal yardımlaşma kuruluşları tarafından maddi destekler sağlamaktadır.”

Okullarda yapılan rehberlik faaliyetleri öğrencilerin sosyal adaleti özümsemesi ve uygulaması açısından uygun gören öğretmenler (öğ1): “Çalışmalarını sergilemelerini teşvik ediyoruz, imkânlar sunuyoruz.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Sosyal adalet konularını öğrencinin yaşayarak öğrenmesi açısından daha olumlu görülmektedir. Bu şekilde öğrenmeler daha kalıcı olmaktadır(öğ8): “Belirli gün ve haftalar gibi programların yapılmasında belirli öğrencilere değil de herkese fırsat verilmeye çalışılıyor.” Somut öğeler davranış kazandırmada önemli unsurdur(öğ9):“Özellikle somutlaştırarak vermeye çalışıyorum Mevlana’nın yedi öğüdü üzerinde çok duruyorum. Peygamberimizin hadislerinden de örnekler veriyorum. Hz. Ömer’ in adalet anlayışından bahsediyorum çok faydalı olduğuna inanıyorum.” Öğretmenler sosyal adaletin bir boyutu olan demokrasi kavramına da ağırlık verdiklerini belirtmektedirler. Okullar demokrasi bilincinin kazandırılması açısından önemli birer kurumdur.(öğ4): “Sosyal adaleti geliştirmek için öğrenci temsilciliklerini seçip demokrasi, hak, hukuk, eşitlik kavramlarını vurgulamak için uygulamalar yapıyoruz”

Konuyla ilgili olarak(öğ6): “Bu tür kavramların kazandırılmasında sözden çok davranışlar etkili olduğu için karar alma sürecinde karşı tarafı da katıp hakkaniyet ölçüleri çerçevesinde hareket edip hayatımızda da bunları göstererek örnek olmanın daha iyi olacağına inanıyorum.” Katılımcılar pozitif ayrımcılığı sosyal adalete aykırı bulmamaktadırlar çünkü pozitif ayrımcılık sosyal adaletin bir gereğidir. Bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmektedirler(öğ5): “MEB tarafından başarılı olan öğrencilerin aynı zamanda durumu (maddi) zayıf olanlara burs verilmesi de sosyal adaleti destekleyici bir davranıştır. Öğrenciler içerisinde anne ve babasını (her ikisi de olabilir)kaybetmiş, maddi durumu yetersiz olan, içine kapanık, sınıfta hor görülen öğrencilere karşı gerek davranış gerekse not hususunda biraz daha müsamahakar davranıp pozitif bir ayrımcılık yapıyorum (öğrenciyi kazanmak desteklemek adına).” diye ifade etmiştir

Öğretmenlerin, okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapıyor? sorusuna öğrenci açısından belirttiği görüşleri doğrultusunda, öğretmenlerin öğrencilere imkân ve fırsat eşitliğini sunduğu bunu sunarken gerekli rehberlik faaliyetleri ve konuları anlayacağı şekilde somutlaştırarak verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu durum sosyal adaletin tanımlayıcı ve ekonomik boyutuyla açıklanabilir.

Katılımcıların ‘Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için neler yapıldığına ilişkin görüşlerini genel olarak değerlendirildiğinde, imkân ve fırsat eşitliği, adil davranma, işbirliği, derslerde sosyal adalete değinme, rehberlik, demokrasi vurgusu, pozitif ayrımcılık, somutlaştırma gibi bulgular elde edilmiştir. Sosyal adaletin dağıtıcı, tanıyıcı ve demokrasi boyutlarına değinilmiştir.

4.1.3. Öğrenci görüşleri

Öğrencilerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesine ilişkin görüşlerine bağlı olarak oluşturulan alt tema ve kodlar Tablo 4.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3.

Öğrencilerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır'a ilişkin görüşleri

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılmaktadır?	Öğrenci Açısından	Ayrım yapılmıyor	8	25
		Fırsat ve imkân eşitliği	7	
		Demokrasi ve insan hakları vurgusu	5	
		Sosyal etkinliklere katılım	3	
	Öğretmen Açısından	Rehberlik	2	14
		Adil muamele	7	
		Rehberlik	4	
		Fırsat ve imkân eşitliği	3	
	Yönetici Açısından	Ayrım yapılmıyor	6	16
		Öğrenciyi kararlara katma	5	
		Fırsat ve imkân eşitliği	4	
		Empati	1	

Öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler boyutlarında olduğu görülmektedir. Öğrenciler, okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır? sorusuna öğrenci, öğretmen, yönetici açısından görüşlerini bildirmişlerdir. Tablo10. incelendiğinde: Öğrenciler, okullarda sosyal adaleti geliştirmek için yapılanları

Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda: Ayrım yapmama, fırsat ve imkân eşitliği, demokrasi ve insan hakları vurgusu, sosyal etkinliklere katılım, rehberlik bulguları elde edilmiştir. En yüksek frekans ayırım yapılmıyor kodunda görülmektedir. Ayrım yapılmaması, adil davranma sosyal adaletin okullarda geliştirilmesi adına olumlu bir uygulamadır. Zengin-fakir, çalışkan-tembel, erkek-bayan gibi ayrımların olmaması sosyal adalet açısından önemlidir(öl): “Bizde kişiler arası bir ayırım yapılmıyor. Şubeler belirlenirken seçme sınıflar oluşturulmuyor, yani bir ayırım yapmıyorlar (çalışkan tembel ayırımı).”

Okullarda kitapların ücretsiz dağıtılması herkese eşit davranılması açısından önemli bir husustur(ö2): “Okullarda ders kitaplarının bizlere ücretsiz dağıtılması sosyal adalet yönünden iyidir ayırım yapılmadan herkese dağıtılıyor.”

Din ve vicdan hürriyeti sosyal adalet için önemli bir mihenk taşıdır. Okullarda herkes inancını istediği gibi yaşaması lazımdır(ö3):“Sınıfımızda başörtülü kız arkadaşlarımız var başı açık olan kız öğrenciler de var bunlar arasında herhangi bir ayırım yapılmıyor. Kimse sen açkısn sen kapalısn diye ayırım yapmıyor.”

Bununla birlikte (ö4): “Okulumuzda cinsiyet ayrımı, inanç, görüş farklılığı gibi bir ayırım hiç yok diyebilirim herkese eşit, adil bir şekilde davranıldığını görüyorum.”

Öğrencilere göre okullarda sosyal adaleti geliştirme adına yapılanlardan diğeri fırsat ve imkân eşitliğidir. Frekans olarak yüksektir. Öğrencilere, kendilerini gösterme, özellikle dezavantajlı durumda bulunanların eşit şartlarda rekabet etmeleri açısından olum bir uygulamadır. Bu konuda(ö3): “Mesela sınıf başkanını seçerken öğrenciler kendilerini seçiyor. Demokrasinin gerekleri yapılmaya çalışılıyor. İsteyen istediği yerde oturabiliyor kızlar öne erkekler arkaya otursun diye bir kural yok.” ifade etmiştir.

Maddi anlamda dezavantajlı grupların korunması için katılımcılardan(ö4): “Okullarda açılan sınavlara yönelik yetiştirme kursları, öğrenciler için bulunmaz fırsattır. Burada, isteyen herkese gelme şansı veriliyor. Bu kurslar maddi durumu zayıf etüt merkezlerine gidemeyenler için sınava yönelik çok iyi avantajlar sağlıyor. Sınavlarda etüt e gelenlerin yakaladığı başarıyı yakalayabiliyor.’ Bununla birlikte(ö5): “Seçmeli derslerde seçme hakkı tanınmıyor beğenilen derslerde istediğimizi seçiyoruz. Sınıfta isteyen istediği arkadaşıyla oturma hakkına sahip ama disiplinsizlik yapmama başlarının ders dinlemelerine engel olmama şartıyla.” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Yaparak, yaşayarak öğrenmenin daha kalıcı olması nedeniyle görüşme yapılan bazı öğrenciler sosyal adaletin bir boyutu olan demokrasi ve insan haklarına derslerde uygulamalı olarak vurgu yapıldığını belirtmişlerdir(ö6): “Bizlere mesela okul temsilcisi ve sınıf başkanı seçerken bunlar bizlerin oyuyla seçiliyor. Hem adil bir şekilde seçim nasıl olur öğreniyoruz hem de demokrasi ve adaleti öğrenmiş oluyoruz.” Öğrencilere seçmeli derslerini kendilerinin seçmesi için olanak tanınması demokrasi açısından olumlu bir uygulamadır(ö8): “Seçmeli derslerimiz var bunlardan istediğimizi seçebiliyoruz.”

Öğrencilere göre diğeri bir husus sosyal etkinliklere katılımıdır. Sosyal etkinliklere katılımın somut bir uygulama olması, öğrenciler üzerinde daha tesirli

olduğu için bu konuda (ö8): “Mesela, okumuzda isteyen herkesi daha önce gitmemişse Çanakkale ye götürdüler, herkese hediyeler verdiler, hiç ayırım yapmadan çok güzel ilgilendiler.” Yine bu konuyla ilgili (ö9): “Mesela bir görev dağılımı olduğunda önce gönüllü var mı diye soruluyor yoksa bu işi en iyi yapabilecekler seçiliyor ama hep aynı kişilere verilmiyor.”

Okullarda sosyal adaleti geliştirmek adına yapılan rehberlik faaliyetleri gerekli yönlendirmeler yapılarak eşit şartlarda rekabetin olması açısından önemi büyüktür(ö4): “Rehberlik servisi bir problemimiz olduğunda bizi dinliyor, bize yardımcı oluyorlar, sınavlara yönelik, meslek seçmeye yönelik rehberlik yapıyorlar. Herkese eşit adil bir şekilde zaman ayırıyorlar.”

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır? Öğrenci açısından görüşlerden hareketle öğrencilerin okuldaki öğretmen ve idarecilerin adil ve ayırım yapmamalarına olan inancın yüksek olduğu bulgusuyla açıklanabilir.

Öğrencilerin, öğretmen açısından görüşlerine bakacak olursak Tablo 4.3. incelendiğinde: Adil muamele, rehberlik, fırsat ve imkân eşitliği bulguları elde edilmiştir. En çok tekrar eden frekans adil muameledir. Daha önceki görüşlerden de belirtildiği gibi adil muamele frekansı azımsanmayacak derecededir. Bu da okullarda sosyal adaleti geliştirmek için yapılan uygulamalarda adil davranmaya olan inancın yüksek olmasıyla açıklanabilir. Bu konuda(ö1): “Bizde kişiler arası bir ayırım yapılmıyor. Şubeler belirlenirken seçme sınıflar oluşturulmuyor yani bir ayırım yapmıyorlar(çalışkan tembel ayırımı).” Yine bu konuda(ö2): “Okullarda ders kitaplarının bizlere ücretsiz dağıtılması sosyal adalet yönünden iyidir ayırım yapılmadan herkese dağıtılıyor.” Bir diğer hususta sosyal adaletin gelişmesi için okullarda yapılan rehberliklerdir. Sorunların çözümünde adil olma önemlidir. Bu da gerekli rehberlik faaliyetlerinin yapılmasıyla mümkündür. Bu konuda(ö2): “Bir probleminiz olduğunda sorunumuzu çözmek için rehberlik servisi ve öğretmenlerimiz bizimle beraber hareket ediyor.” Ayrıca (ö4): “Rehberlik servisi bir problemimiz olduğunda bizi dinliyor, bize yardımcı oluyorlar, sınavlara yönelik, meslek seçmeye yönelik rehberlik yapıyorlar. Herkese eşit adil bir şekilde zaman ayırıyorlar.” Şeklinde görüş bildirmiştir.

Bir diğer tekrar eden görüş fırsat ve imkân eşitliğidir. Fırsat ve imkân eşitliği sosyal adaletin önemli bir boyutudur. Öğrenci gerekli imkânlar sunulduğu takdirde kendini gösterebilmektedir (ö6): “Okulumuzda, özel kurslara gidemeyenler için hafta sonları okulun açtığı destek kursları yapılmaktadır. Sonuçta herkesin maddi durumu aynı değil bu öğrencilerinde bir şekilde sınavlara hazırlanması lazım bazıları özel kurslara gidiyor, özel ders alıyor. Adil bir şekilde sınavlarda yarışması için durumu iyi olmayanlarında desteklenmesi lazım.”

Ayrıca (ö7): “Derslerde dağıtılan proje ve performans ödevlerini de yine öğrenci istediği ödevi seçebiliyor.” Şeklinde ifade etmiştir.

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılmaktadır? Görüşüne bağlı olarak öğrencilerin öğretmenler hakkındaki görüşlerine bakarak öğretmenler arasında adalet algısının yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan rehberlik faaliyetleriyle ve öğrencilerin sosyal adaleti benimsemesi ve geliştirmesi için imkân ve fırsatların sunulması öğrenciler arasında adalet inancının yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi adına neler yapılmaktadır? görüşüne bağlı olarak öğrencilerin, yönetici açısından görüşleri Tablo 4.3.’te belirtilmiştir. Tablo 10. incelendiğinde: Ayrım yapılmaması, kararlara katılım, fırsat ve imkan eşitliği, empati bulguları elde edilmiştir. Öğrenciler, öğretmenler hakkındaki görüşlerinde de belirttiği gibi yöneticilerin kendilerine ayrım yapmadığını belirtmektedirler. Bu durum onların sosyal adaletle olan inancını artırmaktadır (ö9): “Okulumuzda cinsiyet ayrımı yoktur. Öğrencilerin görüş ve fikirlerine bakılarak öğrenciler hakkında karar verilmiyor. Benim bu konuda tereddütlerim var diyen arkadaşlar böyle olmadığını görünce adaletle olan güveni ve inancı daha da artıyor.”

Sosyal adaleti geliştirme adına kararlar alınırken öğrencilerin de fikrinin sorulduğu ve kararlara katıldığı belirtilmektedir. Bu durum demokrasinin gereğidir. Okullar, demokrasi bilincinin erken dönemden itibaren kazandırıldığı kurumlardır(ö8): “Mesela şu benim çok hoşuma gitti: sınıf kurallarını biz birlikte belirledik.” Bununla birlikte (ö10): “Proje ödevleri öğrencinin istediği dersten veriliyor, fikri soruluyor, seçme şansı veriliyor. Kapasitesinin üzerinde bir ödev verilmiyor.”

Okullarda sosyal adaleti geliştirmek adına yöneticilerin öğrencilere fırsat ve imkan eşitliği sunduğu görüşünü belirten öğrencilerden daha çok ekonomik boyutunu ön plana çıkarmışlardır. Bu konuda bazıları şu ifadeleri kullanmıştır(Kö10): “Hafta sonu veya hafta içi yapılan destek kursları var bu kurslar etütlere gidemeyenler için iyi fırsattır. Devlet her okulda açılması için gerekli teşviki yapıyor. Sınavlarda eşit şartlarda rekabet etmesi için çabalıyor.” Ayrıca katılımcılardan(ö6):“Bursluluk sınavlarının olması yani yeterli puanı alan öğrencinin devlet tarafından burs alması onun eğitimini desteklemesi de konumuza girer diye düşünüyorum.” Şeklinde görüş bildirmiştir.

Öğrenciler empatiyi sosyal adaletin geliştirilmesi için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Yani başkasının yerine kendini koyabiliyor olmak adaletsizliğin

önlenmesinde önemli bir unsurdur.(ö1): “Yöneticilerimiz okulda sosyal adaleti geliştirmek için gördüğüm kadarıyla empati yapabiliyorlar buda bizde adalet algısını güçlendiriyor.” Şeklinde açıklamıştır.

Öğrencilerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi adına yapılanlar hakkında görüşlerini yönetici açısından belirtirken, ayırım yapmama, karar almada öğrenci fikrini sorma-kararlara katma, fırsat ve imkan eşitliği, empati kurma gibi ifadeler kullanmıştır. Bu ifadeler sonucunda yöneticilerin sosyal adalet liderliği vasıflarının yüksek olmasıyla açıklanabilir.

Birinci alt probleme ilişkin genel olarak: Okullarda sosyal adalete vurgu yapıldığı, adil davranımın olduğu, yönetici ve öğretmenlerin sosyal adaleti uygulamada öğrencilere örnek teşkil ettiği, dezavantajlı grupların kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular: Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi İçin Neler Yapılabilir?

Bu kısımda ikinci alt problem olan okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir’e ilişkin yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşleri alt temalarına bağlı olarak katılımcı görüşleri verilmiştir.

Tablo 4.4.

Yöneticilerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir’e ilişkin görüşleri

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi İçin Neler Yapılabilir?	Yönetici Açısından	Yasal düzenlemeler	9	37
		Adil kaynak dağıtımı	5	
		Aktif katılım	4	
		Ücrette adil olunmalı	4	
		Performans sistemi gelmeli	4	
		Atamalarda Liyakat	3	
		İşbirliği artırılmalı	3	
		İltimas olmamalı	3	
	Öğretmen Açısından	Projeler uygulanabilir olmalı	2	23
		Öğretmenin rolü ve itibarı	7	
		Öğretmenler ayrıştırılmamalı	4	
		Hizmetçi eğitime	4	
		Ücrette adalet	3	
		Derslerde sosyal adalet	3	
Performans sistemi gelmeli	2			

Tablo 4.4. (devam/)

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılabilir?	Öğrenci Açısından	Derslerde sosyal adalet	3	13
		Aktif rehberlik çalışması olmalı	3	
		İlgi ve yeteneklerine uygun eğitim	3	
		Kararlara katılım	2	
		Sosyoekonomik düzeyi düşük öğrenciler	2	

4.2.1. Yönetici görüşleri

Tablo 4.4. incelendiğinde Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilir hakkında görüşlerin yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler boyutlarında olduğu görülmektedir.

Yöneticilerin görüşlerinden yola çıkarak okullarda sosyal adalet adına, yasal düzenlemelerin olması gerektiği, adil kaynak dağıtımı, ücrette adalet, performans sisteminin gelmesi gerektiği, işbirliği, iltimasın olmaması, kararlara aktif katılım, uygulanabilir projelerin olması bulguları elde edilmiştir.

Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için yasal düzenlemelerin olması gerektiğini mevcut yasa ve yönetmeliklerin eksik veya yetersiz kaldığı yönünde görüş beyan edilmiştir. Bu durum okullarda sosyal adaletin geliştirilmesini olumsuz yönde etkileyebilir(y9): “İlköğretim kurumları yönetmeliğinde uyarı, kınama, okul değiştirme gibi uygulamalar var ben bunu yetersiz buluyorum. Uyarı, kınama, okuldan kısa süreli uzaklaştırma, okul değiştirme, açık öğretim okullarına yönlendirme adı altında okuldan uzaklaştırma gerekir.” Okullarda uygulanan ödül yönetmeliğiyle ilgili olarak(y7): “Kanunda ödül vermeye yetkili amirler kaymakamlık ve valilikler ve bakanlık verebiliyor. Buna okul müdürlerinin de dahil edilmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü sahada olana sorulmuyor. Tanıdığı olanlara veriliyor, bu da sosyal adalet anlayışına uygun değildir.” şeklinde görüş bildirilmiştir.

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi adına kaynak veya ödeneklerin daha dengeli dağıtılmaması sosyal adaletin yerleşmesini ve gelişmesini olumsuz etkileyecektir. Okullara ayrılan kaynakların adil dağıtılması sosyal adaletin bir gereğidir. Eşit şartlarda rekabetin olması için kaynak dağılımının adil olması gereği üzerinde durulmaktadır(y9): “Okullara ayrılan ödenekler dengesiz dağıtılıyor buda sosyal adalet açısından aykırı bir durumdur. MEB’ e bağlı okullar arasında bile uçurum var bazı okulların fiziki maddi imkânları çok farklı herkes iyi okullara gitmek istiyor, kıyıda ki köşedeki okullara gitmek

istemiyor”. Ücret ve maaşlarda tam bir adaletin olmadığını ve bu konuda daha adil uygulamalara gidilmesi gerekmektedir. Maddi anlamda herkesin hak ettiği maddi geliri alması gerekmektedir. Bu konuda(y9): “Yönetici olarak üstlendiğimiz sorumluluğumuzun, misyonumuzun hakkını maddi anlamda alamıyoruz, mesleki itibarımızın iadesini istiyoruz. Göreve yeni başlayanla benim aramda maddi anlamda çok bir fark yok bu geliştirilmeli.” Şeklinde ifade etmiştir.

Yine bazı yöneticiler performans sisteminin sosyal adalet için önemine vurgu yapmışlardır. Performansa dayalı sistem olursa çalışanlar sergilediği gayrete göre taltif edilecektir. Bu da adaletin gereğidir(y5): “Performansa dayalı sistemin uygulanması lazım tabi bunu yaparken de hiçbir ayrıma tabi tutulmadan yapılması lazım objektif bir kriter geliştirilmelidir.”

Bazı yöneticiler atamalarda liyakatin önemine vurgu yapmaktadırlar ayrıca iltimasın olmaması gerektiği vurgulanmaktadır. İltimasın olması hak etmeyenlerin bulunduğu makamın hakkını veremeyecektir. Bu da adalet aykırıdır(y1): “Yönetimle iyi ilişki içerisinde olan müdürler iyi müdür, yönetimle iyi ilişkileri içerisinde olmayan müdürler kötü olarak atfediliyor. Yani adam kayırmancının olmaması lazım... Adam iki kelimeyi bir araya getirip konuşmuyor ama müdür olmuş siz ondan adalet, eşitlik ve hak bekliyorsunuz. Bu böyle olmaz. Bu makama liyakat sahipleri oturursa etrafındakilerde liyakat sahibi olur.” Şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcı yöneticiler sosyal adaletin geliştirilmesi için etkin bir işbirliğinin olması gerektiği de belirtilmiştir. Bütün paydaşların karalara katılımıyla sosyal adalet daha da gelişecektir. Bu durum demokrasinin gereğidir(y6): “Bütün çalışanlarla ast- üst seviyede iletişim kurulmalıdır. Yapılacak faaliyetlere bütün çalışanları katarak işbirliği içerisinde sosyal adalet sağlanabilir.”

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi adına neler yapılabilir? Görüşüne bağlı olarak yöneticiler yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğine ağırlık verdikleri görülmüş olup, kaynakların adil dağıtılmasıyla, ücrette adalet, performansa dayalı sistemin getirilmesi, liyakat ve etkin işbirliği ile okullarda sosyal adaletin geliştirilebileceği belirtilmiştir. Bu durum sosyal adaletin dağıtıcı boyutunun yeterince uygulanmadığının göstergesidir denilebilir.

Yöneticilerin, öğretmen açısından görüşleri: Öğretmenin rolü ve itibarı artırılmalı, öğretmenler ayrıştırılmamalı, konu ile ilgili hizmet içi eğitime ağırlık verilmeli, derslerde sosyal adalet ağırlık verilmeli, ücrette adalet olmalı, performans sistemi gelmeli bulguları elde edilmiştir. Öğretmenlerin rolünün, itibarının ve

saygısının artırılması gerektiği görüşü ağırlıktadır. Sosyal adaletin geliştirilmesi için uygulayıcılara verilen desteklerin artması, kararlara katılması sosyal adalet açısından çok önemlidir(y3): “Bu alanda çalışma yapan eğitim personelinin desteklenmesi kurullarda daha fazla rol alması lazım ki bu tür çalışmalara teşvik edilsin, eğitimde kalite artsın bu olmadığında bir adaletsizlik oluyor.” Yöneticilere göre, hizmetiçi eğitimle öğretmenlere bu konularda eğitim verilmesi sosyal adaleti daha da gelişmesi için gereklidir(y8): “Öğrencilere rehberlik edilerek sosyal adaletin önemi daha da pekiştirilmelidir. Yetkiler çevresinde belirli plan ve program dahilinde okulda bulunan tüm personel konu hakkında bilgilendirilebilir, hizmet için eğitim, seminerler düzenlenebilir.”

Sosyal adaletin geliştirilmesi için öğretmenlerin bu konuda eksikliklerinin giderilmesi için kurslarla takviye edilmesi gerekmektedir, bu şekilde öğrencilere daha fazla yardımcı olunabilir(y4): “Okul yöneticileri, öğretmenlerin adalet ve örgütsel güven algılarını dikkate alarak bunları yönetim süreçlerinde kullanmalıdır. Okul yöneticilerinin adalet, mesleki etik değerlerin okul yönetim süreçlerine nasıl uygulanabileceğine ilişkin eğitim den geçirilmesi faydalı olabilir.”

Yöneticiler tarafından sıkça tekrar edilen bir diğer konu öğretmenlerin ayrıştırılmaması, aksine tüm çalışanların hemfikir olması gerekmektedir. Farklı görüşlere saygı duyup eşit muamele olması sosyal adaletin gelişmesi için gerekli görülmektedir(y4): “Okulda ikilik çıkmasına kesinlikle izin vermem herkesin görüş ve düşüncesine saygı duyar farklılaştırmadan ötekileştirmeden halletmeye çalışmalıyız.” Derslerde sosyal adalete vurgu yapılması, konuların sosyal adaletle bağdaştırılmasıyla sosyal adaletin gelişebileceği vurgulanmaktadır(y7): “Sosyal adaleti geliştirme adına derslerde somut öğelere daha fazla ağırlık verilebilir. Örneğin bir okula çağırıp adalet konulu bir seminer verdik çok da faydalı olduğuna inanıyorum.”

Son olarak bazı yöneticiler ise performans sisteminin getirilmesinin sosyal adaleti geliştireceğine dair görüşler bildirmiştir. Herkesin performansına göre ücret değerlendirilmesi gerekir sosyal adaletin geliştirilmesi için gerekli görülmektedir(y7): “Objektif olunacaksa performansa dayalı maaşlı eğitime geçilmelidir. Okullarda çalışmayan öğretmenlerin faturası bir nesle mal olur.”

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesine için neler yapılabilir? görüşüne bağlı olarak yöneticilerin öğretmen açısında görüşlerinde öğretmenin özlük hakları, itibarının, öğretmen eğitiminin, performansının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Öğretmenin bu konularda tatmin edilmesi gerektiği dağıtıcı adalet boyutunun

geliştirilmesi gerekir bulgusuna varılmıştır. Bu durum öğretmenlerin kişisel gelişiminin sosyal adaleti daha da geliştireceği düşüncesiyle açıklanabilir.

Yöneticiler öğrenci açısından görüşlerini şu dile getirmişlerdir: İlgili ve yeteneklerine uygun eğitim verilmeli, aktif rehberlik çalışmaları yapılmalı, derslerde sosyal adalete ağırlık verilmeli, öğrenciler alınan kararlara katılmalı sosyoekonomik düzeyi düşük öğrenciler kolları bulguları elde edilmiştir. Derslerde sosyal adalet vurgusunun daha fazla olması, somutlaştırarak konunun verilmesi sosyal adaletin daha da gelişmesi açısından önemli görülmektedir(y7): “Örneğin biz okula avukat çağırıp adalet konulu bir seminer verdik çok da faydalı olduğuna inanıyorum.” Ayrıca (y1): “Okullarda sosyal adaleti geliştirmek adına 10. Sınıfta okutulan Demokrasi ve İnsan Hakları Seçmeli dersine bir defaya mahsus değil de bütün sınıflarda en az bir defa okutulmalı ve içeriği geliştirilmelidir. Sosyal adalet bize her zaman ve her yerde lazım olduğu için okullarda gereği gibi üzerinde durulursa devletimize ve insanlığa daha fazla yararı olacağını düşünüyorum.”

Üzerinde durulması gereken diğer husus öğrencinin ilgi yetenekleri ölçüsünde eğitimine devam etmesidir. Yeteneklerine göre yönlendirilmeyip hepsini aynı sınavla değerlendirmek sosyal adalet açısından uygun görülmemektedir(y9): “Çocuğu yeteneklerine göre mesleki ortaokullara yönlendirme olmalı herkes yeteneği ölçüsünde değerlendirilmeli puanı düşük diye bu yeteneklerden mahrum bırakılmamalıdır.”

Sosyal adaletin geliştirilmesi için aktif rehberlik çalışmalarının olması gerekmektedir. Sosyal adaletin geliştirilmesi adına rehberlik çalışmalarına daha fazla ağırlık verilmelidir. Bu konuda (y8): “Öğrencilere rehberlik edilerek sosyal adaletin önemi anlatılıp daha da pekiştirilmelidir. Yetkiler çevresinde belirli plan ve program dâhilinde okulda bulunan tüm personel ve öğrenciler konu hakkında bilgilendirilebilir.”

Sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerin kolları sosyal adaletin bir gereğidir. Bu konuda devlet ücretsiz kitap dağıtımını, ücretsiz kurslar, tabletler dağıtıyor ama maddi anlamda da daha fazla desteklenmesi gerektiği görüşü benimsenmektedir. Son olarak alınan kararlara katılım öğrencilerde demokrasi bilincini artıracaktır(y6):“Yapılacak faaliyetlere bütün paydaşları katarak işbirliği içerisinde sosyal adalet sağlanabilir.”

Yöneticilerin, okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilirine bağlı olarak öğrenci açısından görüşlerine göre öğrenciler gerekli rehberlik faaliyetleri yapıp derslerde sosyal adalet vurgusunun daha fazla yapılması öğrenci istidat ve kabiliyetlerinin ölçüsünde eğitimlere yönlendirilmesi gerektiği ve

ekonomik yönden dezavantajlı grupların daha fazla desteklenmesi bulgusuna varılmış olup bu durum sosyal adaletin dağıtıcı, tanımlayıcı ve demokrasi boyutuyla açıklanabilir.

Tablo 4.5.

Öğretmenlerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir e ilişkin görüşleri

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılabilir?	Öğretmen Açısından	Ödül ve ceza sistemi	5	17
		Özlük hakları artmalı	4	
		Sosyal adalet ders olmalı	4	
		Kararlarda fikri sorulmalı	2	
	Yönetici Açısından	Pozitif ayrımcılık	2	8
		Atamalarda liyakat	4	
		Daha adil olmalı	3	
	Öğrenci Açısından	Pozitif ayrımcılık	1	14
		Aile eğitimi artmalı	4	
		Fırsat ve imkân eşitliği	4	
		Somut uygulamalara	4	
			Yetenek ve seviyeler	2

4.2.2. Öğretmen görüşleri

Öğretmenlerin Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir e ilişkin oluşturulan alt tema, kodlar ve bunların frekansları Tablo 4.5.'de gösterilmiştir. Tablo 4.5. incelendiğinde görüşlerin öğretmenler, yöneticiler ve öğrenciler boyutlarında olduğu görülmektedir.

Öğretmenler açısından; Ödül ve ceza sistemi iyi işlemeli, özlük hakları artmalı, sosyal adalet ders olmalı, pozitif ayrımcılık ve kararlara katılmalı bulguları elde edilmiştir.

Öğretmenler okullarda sosyal adaletin daha da geliştirilmesi için disiplin kurulunun ödül yönetmeliğinin iyi işlemesi gerekmektedir. Bu konuda(öğ5): “Devletin çıkarttığı yasaların adaleti sağlama noktasında eksiksiz olması ve uygulanması gerekir.” Ayrıca (öğ1): “Ödül sistemi gerektiği uygulanmıyor. Bu da öğretmenin devlete olan güvenini

sarsıyor, performansında düşmeye neden oluyor. Daha tarafsız bir şekilde uygulanması lazım.” Şeklinde görüş belirtmiştir.

Öğretmenlerin özlük haklarının artırılması ve hak ettiği değerin verilmesi başta öğretmenin sosyal adalete olan inancını artıracaktır. Sivil toplum örgütlerinin öğretmenin hakkını araması, sorunlarını dile getirmesi sosyal adaletin bir gereğidir(öğ1): “Eğitim sendikaları, sosyal adalet açısından öğretmenlerin hakkını savunabilmelidir.” Konuyla ilgili olarak (öğ9): “Sosyal adalet açısından öğretmenin özlük hakları hak ettiği yerde değil biraz daha iyileştirilmelidir.” Görüşünü belirtmiştir.

Sosyal adaletin bir ders olarak okutulması, bu konunun somut olarak verilmesi okullarda sosyal adaleti daha da geliştirileceğine olan inanç yüksektir. Değerlerimizin derslerle kaynaştırılarak verilmesi sosyal adaletin gelişmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir(öğ3): “Değerler eğitimi etkinliklerinin içinin daha da doldurulması gerekir, bu konunun bir ders olarak okutulmasının daha verimli olacağına inanıyorum. Bu gibi değerleri (adalet, eşitlik, saygı) kavramları öğrencinin okula geldiği andan itibaren ders olarak alıp iyice içselleştirilmesi sağlanabilir.”

Öğretmenlerin kararlara aktif bir şekilde katılımının sağlanması, onların görüşlerinin alınması öğretmenin sosyal adalete olan güvenini artıracığı ve sosyal adaleti daha da geliştireceği düşünülmektedir. Ayrıca pozitif ayrımcılığın sosyal adaletin gelişmesine daha fazla katkı sağlayacağı yönünde görüş bildirilmiştir(öğ6): “öğretmen görüşlerine değer verilmeli” Konuyla ilgili olarak (öğ9): “Çalışan, bir şeyler yapan öğretmenle hiçbir faaliyet de bulunmayan bir tutulmamalı.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Öğretmenlerin, okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir? görüşüne bağlı olarak; öğretmen sosyal adaletin gerekleri bakımından hak ettiği konumda değil ile açıklanabilir. Ayrıca sosyal adalet bir ders olarak okutulmalı görüşü derslerde yeterince değinilmediği ile açıklanabilir. Bununla birlikte sosyal adaletin bir alt boyutu olan tanımlayıcı adaletin yeterince belirgin olmayışı ile açıklanabilir.

Öğretmenler okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir? sorusuna yönetici açısından görüşlerini belirtmişlerdir: Atamalarda liyakata bakılmalı, daha adil olunmalı, pozitif ayırım daha belirgin olmalı bulguları elde edilmiştir. Yüksek frekansta atamalarda liyakatin olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Yöneticilerin liyakatli olması sosyal adaletin daha da geliştirilmesi adına olumlu olacağı düşünülmektedir. Bu konuda (öğ1): “Okullarda Yöneticiler

açısından liyakat artırılmalı.” Ayrıca(öğ4): “Liyakat özellikle idareci atamalarında dikkat edilmeli ‘balık baştan kokar’ sözü bunu güzel açıklamaktadır.” Şeklinde açıklama yapmıştır.

Öğretmenlerin bazıları yöneticilerin tam adil olmadığını ve sosyal adalet için daha adil yöneticilerin gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca yöneticilerin öğretmenlere ve öğrencilere karşı yaklaşımlarında pozitif ayrımcılığın daha belirgin olması onların sosyal adalete olan inancını daha da artıracaktır(öğ6): “Yöneticiyle arası iyi olan öğretmenlere ayrımcılık yapılmamalı. Görev dağıtımları daha adil olmalıdır. Ancak bu şekilde sosyal adaleti geliştirebiliriz.” Ayrıca (öğ10): “Öğretmenler arasında işini hakkıyla yapanlara diğerlerine nazaran teşekkür, başarı belgesi veya maaşla ödüllendirme gibi teşviklere daha fazla yer verilebilir.”

Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir? sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplara göre, yöneticilerin liyakate göre atanması gerektiği aksi takdirde adil davranmalarının, pozitif ayrımcılık yapmalarının ve sosyal adaletin geliştirilmesinin mümkün olamayacağı ile açıklanabilir.

Katılımcılar okullarda sosyal adaleti geliştirilmesi için neler yapılabilir? Sorusuna öğrenci açısından görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: Aile eğitimi artmalı, fırsat ve imkân eşitliği artmalı, somut uygulamalara ağırlık verilmeli, öğrenci yetenek ve seviyeleri dikkate alınmalı bulguları elde edilmiştir. Okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için ailelere büyük görevler düşmektedir, çünkü ilk eğitim ve değer kazandırma ailede başlar. Bu konuda(öğ5): “En başta bebeklikten itibaren çocuğa haram lokma yedirmemeli. Anne ve babanın (aile fertlerinin) o çocuğa iyi bir model olmaları gerekir. Çelişkili davranışlar ortaya konmamalı tutarlı davranışlarsa ailede gelişen sosyal adalet kavramı okulda da geliştirilebilir.” Ayrıca(öğ10): “Sadece bizimle olmaz günün çoğunu çocuk ailesiyle geçirdiği için ve eğitim ailede başladığı için ailede bu kavramlar yaşatılmıyorsa okul yetersiz kalabilir bu konuda ailelere eğitici seminerler verilmelidir.” Ailede ve çevresinde gördükleri anlatılanlardan hayatına tatbik etme açısından daha etkili olmaktadır (öğ7): “Sosyal yaşamında ve ailesinde herkesin yaptığının karşılığını olumlu veya olumsuz gördüğünü gören bir öğrenci ister istemez okulda da sosyal adalete güveni artığı için okulda da davranışlarına dikkat edecektir. Bizim sosyal adaleti teorik anlatmamızdan daha etkili olacaktır.”

Sosyal adalet konusunda öğrenciler için somut uygulamalara ağırlık verilmesi, okullarda sosyal adaletin daha da gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir(öğ9): “Teoride kalmamalı uygulamaya daha fazla yer verilmelidir.” Konu ile ilgili uygulamalara ağırlık verilmesinin daha anlamlı olacağı düşünülmektedir(öğ8): “Sosyal adaleti geliştirmek için daha somut imkânlar sunulmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarıyla iş

birliği yapıp çocukların dünyasına daha realist bir bakış açısı kazandırılabilir. Örnek verecek olursak toplum destekli polislerin uygulamaları seminer verilmesi, avukat, doktor, itfaiyeci gibi meslek dallarına ait sunumlar yapılabilir.” Ayrıca (öğ7): “Ders kitaplarında sosyal adalet ile ilgili somut örnekler içeren metinlere yer verilmelidir. Bu alanda ün yapmış Hz. Ömer gibi kişilerin hayatlarından kesitler sunulmalıdır. Hangi kültürde olursa olsun adalet, yardımlaşma, saygı gibi değerler yaşatılmalı teşvik edici çalışmalar yapılmalıdır. Öğrencilere sosyal adalet ile ilgili kavramlar uygulamalı olarak gösterilmeli” ifade etmiştir.

Okullarda fırsat ve imkân eşitliğinin artırılması, dezavantajlı grupların desteklenmesi, özel ve devlet okullarının arasındaki farkları ortadan kaldırmak sosyal adaleti daha da geliştireceği düşünülmektedir(öğ5): “Her okulun imkânları farklı olduğu için imkânlar geliştirildikçe sosyal adaleti geliştirme de katkısı olacağına inanıyorum. Örneğin sınav başarısı, sosyal etkinlikler vs. ekonomik yönden zayıf bölgedeki okullarda MEB daha fazla ödenek ayırabilir. Fırsat eşitliği açısından kastediyorum. Bazı okulların kadrosu tam iken bazı okulların kadrosu eksik başarıda eşitliği olumsuz etkiliyor.” Ayrıca (öğ8): “Adaleti geliştirme adına özel okullar ve MEB ‘e bağlı okullar arasındaki uçurumun (imkânlar bakımından) minimum düzeye indirilmesi gerekir ki eşit şartlarda rekabet olsun.” Görüşmeye katılan bazı öğretmenler öğrenci açısından görüşlerini belirtirken öğrencinin yetenek ve seviyelerinin daha fazla dikkate alınması sosyal adaletin geliştirilmesi adına yerinde bir uygulama olacağını belirtmişlerdir(öğ1): “Alt sınıflardan gelen öğrencilerin bazen hazır bulunuşluk düzeyleri yeterli olmayabiliyor. Seviyeleri dikkate alınarak kazanımlar verilmelidir.” şeklinde görüş bildirmiştir.

“Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilir?” temasına bağlı olarak katılımcı öğretmenlerin öğrenci açısında görüşlerinden aile eğitiminin önemsenmesi görüşü, eğitimin ailede başlamasıyla açıklanıp aile eğitimine daha fazla ağırlık verilmeli. Somut öğelere ağırlık verilmeli görüşü, hem dinleyip hem görerek öğrenmenin daha kalıcı olduğu gerçeği ile açıklanabilir. Fırsat ve imkân eşitliğinin artırılması görüşü, eğitim sistemimizde fırsat ve imkan eşitliğini artırmaya yönelik çalışmaların yetersiz olması ile açıklanabilir. Yetenek ve seviyeleri dikkate alınmalı görüşü, mevcut uygulamalarla farklı yeteneklerin keşfinin zor olacağı bulgusu ile açıklanabilir.

4.2.3. Öğrenci Görüşleri

Tablo 4.6.

Öğrencilerin okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir'e ilişkin görüşleri

TEMA	ALT TEMA	KAVRAMSAL KOD	FREKANS	TOPLAM FREKANS
Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesi için Neler Yapılabilir?	Öğrenci Açısından	Sosyal adalete	5	24
		İstek ve görüşler	5	
		Fırsat eşitliği artırılmalı	5	
		Pozitif ayrımcılık	5	
	Öğretmen Açısından	Okulların durumu	4	12
		Daha adil davranılmalı	5	
		Sosyal adalete	4	
		Yeterli rehberlik yapılmalı	2	
		Olumlu örnek teşkil etmeli	1	
	Yönetici Açısından	Fırsat ve imkan eşitliği artırılmalı	4	16
		Disiplin kurulu daha aktif olmalı	4	
		Daha adil olunmalı	4	
		Pozitif ayrımcılık	2	
		Konu ile ilgili kulüpler	2	

Katılımcıların okullarda sosyal adaletin geliştirilmesine ilişkin görüşlerine bağlı olarak oluşturulan alt tema, kodlar ve frekanslar Tablo 4.6.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. incelendiğinde öğrencilerin, okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir? Hakkında görüşlerin öğrenci, öğretmen, yönetici boyutlarında olduğu görülmektedir.

Öğrenciler, görüşlerini belirtirken sosyal adalete daha fazla vurgu yapılmalı, istek ve görüşler dikkate alınmalı, fırsat eşitliği artırılmalı, pozitif ayrımcılık artırılmalı, okulların fiziki durumu daha da iyileştirilmeli bulguları elde edilmiştir. Okullarda sosyal adalete yönelik etkinlik ve uygulamalar pratiğe aktarılırken aksaklıkların olması sosyal adaletin gelişmesi açısından olumsuzluklara neden olmaktadır. Bunların giderilmesi sosyal adaleti daha da geliştirecektir. Bu konuda(ö7):“En son dediğim ücretsiz kitap dağıtımı güzel ama kitapların içeriği biraz daha zenginleştirilebilir, içerisine sosyal adalet, eşitlik, hak, hukuk gibi kavramlar daha fazla eklenebilir.”

Ayrıca(ö8): “Okullarda sosyal kulüpler var ama pek fazla bir şey yapılmıyor bunlara ağırlık verilebilir. Okulumuzda ki panolara bu konuda afişler asılabilir herkes görsün diye”

Öğrencilerin kararlara aktif olarak katılımı onların sosyal adalete olan inancını yükseltecektir. Ayrıca öğrencilerin istek ve görüşleri dikkate alınmalıdır. Ayrıca onlara makul çerçevede daha fazla söz hakkı tanınması sosyal adaletin geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu konuda (ö2): “Kararların alınmasında öğrencilere daha fazla söz hakkı verilebilir, tek taraflı alınan kararlar adil olmayabilir.” Ayrıca(ö1): “Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini daha özgürce ifade etmeleri sağlanabilir.” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Okullarda öğrencilere sunulan fırsat ve imkân eşitliği sosyal adaletin geliştirilmesi için yeterli görülmemekte daha fazla artırılmalı görüşü dile getirilmektedir. Bu konuda(ö6): “Özel eğitime ihtiyacı olan(kaynaştırma) öğrencilere ayrı sınıflar açılıp onların eğitimi ile daha fazla ilgilenilebilir destek odalarının sayısı arttırılabilir.” Dezavantajlı bölgelerdeki okulların şartlarının iyileştirilmesi sosyal adaletin geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu konuda (ö4): “Türkiye’nin her yerinde ki okulların şartları bir değil bizim okulda olan bir etkinlik, faaliyet, fiziki şartlar başka okullarda daha kötü olabiliyor. Bu tür imkânlardan daha düşük seviyedeki okullarında faydalanması gerekir.”

Öğrencilere karşı uygulanan pozitif ayrımcılık sosyal adaletin geliştirilmesi için daha da artırılmalı, daha belirgin olmalıdır. Bu konuda(ö5): “Çalışanla çalışmayan ayırt edilmeli.” Ayrıca(ö6):“Not verirken çalışanla çalışmayan bir tutulmamalı bu öğrenci de geçsin diye notlar yükseltirse çalışanla aynı puanı alıyor buda benim çalışma azmimi kırıyor.”

Dezavantajlı okulların gerek fiziki gerek sosyal yönden iyileştirilmesi eşit şartlarda rekabet ortamı oluşturacağından dolayı sosyal adaletin geliştirilmesi adına yararlı olacağı düşünülmektedir.(ö2): “Başarı için okuldaki elverişsiz durumlar daha elverişli hale getirilebilir.” Konuyla ilgili olarak(ö7): “Okullardaki akıllı tahtalar güzel ama internet olmasa hiçbir işe yaramıyor. Bunları internetle zenginleştirip bu kavramlarla ilgili görselliğe ağırlık verilirse daha güzel olur diyorum.” görüş belirtmiştir.

Öğrenciler, okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir? sorusuna öğrenci, öğretmen, yönetici açısından alt temalarına bağlı olarak eğitimde sosyal adalete vurgu yapılmalı, öğrenci istek ve görüşleri dikkate alınmalı, eğitimde fırsat eşitliği, pozitif ayrımcılığın daha belirgin olmalı bulgularına varılmıştır. Genel olarak bu sayılanlar sosyal adaletin bir boyutu olarak değerlendirildiğinde okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için teoride hiçbir sıkıntı olmadan belirtilmiş ancak

uygulamaların geliştirilmesiyle sosyal adaletin daha da geliştirilebileceği bulgusuyla açıklanabilir.

Öğrencilerin, öğretmenler açısından görüşleri: Daha adil davranılmalı, sosyal adalete daha fazla vurgu yapılmalı, yeterli rehberlik yapılmalı, olumlu örnek teşkil edilmeli bulguları elde edilmiştir. Öğrenciler en yüksek frekansta ‘Daha adil davranılmalı’ görüşünü belirtmişlerdir.

Öğretmenler rol model oldukları için dolayısıyla sınıf ve okulda ne kadar adil olurlarsa öğrencilere de o kadar iyi örnek olurlar(ö5):“Sınıfta yapılan yaramazlık da suçun bütün sınıfa yüklenmesi haksızlıktır mesela matematikçi 160 soru verdi. Sonra dengesizlik yapan bazı öğrenciler yüzünden soru sayısını 500’e çıkardı. Bunların hatası tüm sınıfa mal edildi. Bu adalete uymuyor cezayı suçu yapana vermesi daha doğru olur.” Ayrıca(ö6): “Not verirken çalışanla çalışmayan bir tutulmamalı. Bu öğrenci de geçsin diye notlar yükseltirse çalışanla aynı puanı alıyor buda benim çalışma azmimi kırıyor.” Şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcılar “sosyal adalete daha fazla vurgu yapılmalı” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Derslerde sosyal adalet konuları diğer konularla özdeşleştirilerek verilmesi sosyal adaletin gelişmesi adına daha yararlı olabilir. (ö5): “Derslerde adalet, hak, hukuk gibi kavramlara ağırlık verilip bunu uygulamaya geçirecek programlar yapılmalıdır.” Ayrıca(ö9): “Okullarda okutulan derslerde manevi değerimizi anlatan etkinlikler (Hak, adalet, kul hakkı) fazlaca konulmalıdır.” Şeklinde görüş bildirmiştir

Sosyal adalet için rehberlik faaliyetleri yeterli düzeyde olmalı, çünkü gerekli yönlendirmelerin olmayışı onların kendini gerçekleştirme açısından negatif etki oluşturacaktır. Yetenekleri ölçüsünde bilgilendirilmeli, ayrıca öğretmenler ve yöneticiler öğrenciler için olumlu örnekler teşkil etmelidirler(ö5):“Bir konuda bilgi almak hakkını aramak için idareye giden öğrencilere yardım edilmeli, hakkını nasıl arayacağı konusunda yardım edilmelidir. Alan seçiminde öğrencinin ilgi ve yeteneklerine göre lise de değil de daha önceden yönlendirilmelidir.” Ayrıca(ö6): “Sosyal adaleti geliştirmek adına öğretmenler bize daha fazla örnek olmalıdır, söyledikleriyle yaptıkları uyumlu olmalıdır.”

Öğrencilerin, okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir görüşünden yola çıkarak, öğretmenlerin sosyal adaleti geliştirme düzeylerinin yüksek olması için daha fazla çaba göstermeleri gerekir ve olumlu örnek olmaları gerekir bulgularıyla açıklanabilir.

Öğrencilerin, yönetici açısından görüşleri: Fırsat ve imkan eşitliği, disiplin kurulunun daha aktif olması, daha adil olunmalı, pozitif ayrımcılık daha belirgin olmalı, konu ile ilgili kulüpler daha aktif olmalı bulguları elde edilmiştir. Bu görüşlerden ilki daha önceki tablolardan da sık olarak tekrar eden “Daha adil olunmalı” görüşüdür. Adil davranma sosyal adaletin tanımlayıcı boyutunu oluşturmaktadır ve sosyal adaletin olmazsa olmazıdır. Bu konuda(ö9): “Okullara ayrılan ödeneklerin, yardımın adil bir şekilde dağıtılması. Okullarda sosyal adalet geliştirilmek isteniyorsa adam kayırmanın önüne geçilmeli”

Fırsat ve imkan eşitliğinin artırılması dezavantajlı grupların daha adil ve eşit şartlarda eğitim öğretim görmeleri adına yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu kodla ilgili olarak(ö4): “Türkiye’nin her yerindeki okulların şartları bir değil bizim okulda olan bir etkinlik, faaliyet, fiziki şartlar başka okullarda daha kötü olabiliyor. Bu tür imkânlardan daha düşük seviyedeki okullarında faydalanması gerekir.” Gerek bölgesel düzeyde gerek diğer nedenlerden dolayı okullar arasında oluşan farklar eşitlenirse sosyal adaletin geliştirilmesi adına olumlu sonuçlar doğuracaktır(ö9): “Okullar arası farklar(fiziki, araç-gereç, vb.) en az düzeye indirilmelidir.” Özel okullarda not verirken devlet okullarına göre öğrencilere daha yüksek not verilmekte bu da adaletsizliğe ve eşit rekabete aykırı bir hal almaktadır(ö6): “Özel okulların not verme şeklinin kontrol edilmesi lazım.”

Sosyal adaletin daha da geliştirilmesi için disiplin kurulunun daha aktif çalışması gerekmektedir. Adalet kişinin hak ettiğinin verilmesidir. Bu konuda(ö10): “Disiplinsiz öğrencileri, diğerlerinin hakkını korumak için disiplin kuralları uygulanmalı ve ayırım yapılmamalıdır.”

Başka öğrencilerin haklarının korunması açısından disiplin kurulunun önemi büyüktür(ö9):“Sosyal adaletin gelişmesi için disiplin kuralları tavizsiz işlemelidir.” Ayrıca(ö2): “Okul içinde disiplinli davranan öğrenciler disiplin kurulunca diğerlerinin eğitim hakkı için uyarılmalı gerekirse cezalandırılmalıdır.” Şeklinde görüş bildirmiştir.

Pozitif ayrımcılığın daha belirgin olması okullarda sosyal adaletin daha da geliştirilmesi adına yararlı olacağı belirtilmektedir. Bu konuda(ö2):“Başarılı öğrenciler daha da teşvik edilmesi için ödüllendirilmeli farklı uygulamalar yapılmalıdır.” Ayrıca(ö6): “Not verirken çalışanla çalışmayan bir tutulmamalı bu öğrenci de geçsin diye notlar yükseltirse çalışanla aynı puanı alıyor çalışan ayrı tutulmazsa bu da benim çalışma azmimi kırıyor.” Sosyal adaletin daha da gelişmesi adına konu ile ilgili sosyal kulüplerin daha aktif çalışması gerekmektedir. Kulüp faaliyetleri bu tür değerlerin kazandırılmasında önemli rol

oyunmaktadır(ö8): “Okullarda sosyal kulüpler var ama pek fazla bir şey yapılmıyor bunlara ağırlık verilebilir.”

Katılımcı öğrencilerin, yönetici açısından alt temasına bağlı olarak belirttiği görüşlerden hareketle bu durum okullarda sosyal adaletin eksik yönlerinin olduğu ve var olan bu eksikliklerin uygulamaların daha aktif ve somutlaştırarak uygulandığında sosyal adaleti geliştirmeye katkı sağlayacağı bulgusuyla açıklanabilir.

Katılımcıların görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde, birinci problemde de belirtildiği gibi okullarda adil davranım vardır. Bu adil davranımın yeterli olmadığı, geliştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Fırsat eşitliği, pozitif ayırım, yasal düzenlemelerin yetersizliği, sosyal adalete daha fazla vurgunun yapılması gerektiği gibi bulgulara çokça değinildiği ve bunların daha da geliştirilmesi gerektiği ile açıklanabilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, görüşmeler sonucu elde edilen bulgulardan yola çıkarak çıkarılan sonuçların başka araştırma bulgularının sonuçlarıyla karşılaştırılmasına, sonuçlara ve buna bağlı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Bu bölümde araştırmada elde edilen sonuçlar ile kaynak taramasıyla erişilen araştırma sonuçlarının karşılaştırılması verilmiştir. Araştırmanın ana problemi ve alt problemlerinin her birine yönelik bulgular kısaca belirtilmiş ve ilgili konuda yapılan araştırmalarla benzerlikleri veya farklılıkları ortaya konmuştur.

Bu araştırmada iki temel soru okullardaki sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılmaktadır ve sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilirine ilişkin görüşler araştırılmıştır.

Bu çalışmada yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgulara dayanılarak (adil davranım, pozitif ayırım, eşit muamele) adaletin okullardaki, işleyişin düzenlenmesine yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır. Okullardaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması ve tüm kademelerde negatif ayrımcılığın ortadan kaldırılması okulun işleyişini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu sebeple öğrenciler ve öğretmenler adalete olan inançlarını kaybetmemelidir. Okul yöneticileri öğretmenlerin adalete olan inançlarını pekiştirmeye çalışmalıdır. Bu çalışmada görüşülen yöneticiler liderlik yönlerinden bahsetmektedir. Öğretmen ve öğrenciler de haklarının korunması, adil ve eşit bir

ortamın oluşabilmesi için yöneticilerin liderlik yönlerini ön plana çıkarmaktadır. Elde edilen bu bulguları destekler nitelikte çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar:

Sökmen, vd. (2013), örgütsel adaletin çalışan motivasyonu ve performansı üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasını makale olarak yayınlamış ve sonuçlar kısmında bu konuya değinmiştir. Sökmen, vd. (2013)'e göre, yöneticilerin, çalışanların beklentilerini gözetmesi, işletmenin hedeflerine ulaşması açısından önem arz etmektedir. Bu durumda yöneticilere çok önemli sorumluluklar düşmektedir. Yöneticiler çalışarlarda adalet algısını ve bu algının sürdürülmesini sağlamalıdır.

Polat, (2007) okullardaki sosyal adaleti araştırdığı tez çalışmasında okullarda sosyal adaletin gerçekleştirebilmesi için okul yöneticilerinin sorumlu olduğundan bahsetmektedir. Chiu ve Walker, (2007)'a göre, okul yöneticileri okullarda sosyal adaletin uygulanması için okulda var olan eşitsizlik ve adaletsizlikleri çözüme kavuşturan liderlikler sergilemelidir. Theoharis, (2007)'a göre ise lider bir yönetici öğrencilere hem akademik hem de sosyal yönden fırsatlar vermek için okulunu güçlendirmeye çalışmalıdır.

Bu çalışmada okul yöneticileri sosyal adalet konusunda hassas davrandıklarını belirtmiştir. Öğretmen ve öğrencilerin görüşleri, yöneticilerin genel olarak adaleti gözettiğini ortaya çıkarmıştır. Öğretmen ve öğrenciler yöneticilerin bu konuda daha hassas olması gerektiğini vurgulamıştır. Özdemir (2017), tarafından elde edilen bu bulguyu destekler nitelikte çalışmalar yapılmıştır.

Özdemir (2017), okullardaki sosyal adalet liderliği hakkında bir araştırma yapmıştır. Özdemir (2017)'e göre okul yöneticileri sosyal adalet liderliklerini genel olarak sergilemektedir. Turhan ve Çelik(2011), ise okul müdürlerinin sosyal adaleti sağlamaya yönelik liderlik davranışlarını incelemiş ve okul müdürlerinin bu konudaki davranışlarının yüksek düzeyde sergilendiğini rapor etmiştir. Turhan ve Çelik'in bu bulgusu ile bu çalışmadaki bulgu çelişmektedir. Özdemir (2017)'e göre bu çelişmenin nedeni örneklem farklılığı olabilir. Turhan ve Çelik (2011) tarafından yapılan çalışmanın örneklemini yönetici ve öğretmenler oluştururken, bu çalışmanın ve Özdemir(2017) tarafından yapılan çalışmanın örnekleminde öğrencilerde yer almaktadır. Özdemir(2017)'e göre okul yöneticilerinin sosyal adalet yönündeki liderlik davranışlarının muhatabı ağırlıklı olarak öğrencilerdir. Bu nedenle bu

çalışmada okul yöneticilerinin genellikle sosyal adalet liderliği davranışı sergilediği sonucuna varılmıştır.

Yapılan görüşmelerde öğretmenler, yöneticilerin adil olması gerektiğini, öğrenciler ise yönetici ve öğretmenlerin adil olması gerektiğini dile getirmiştir; ancak adil davranma herkese aynı davranmak demek değildir. Adil davranma pozitif ayrımcılığı gerektirmektedir. Öğretmen ve öğrenciler görüşlerinde pozitif ayrımcılığı dile getirerek, bunun sosyal adaletin sağlanması için gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Bazı öğretmenler performansa dayalı sistemin geliştirmesini isterken aslında pozitif ayrımcılıktan yana oldukları anlaşılmaktadır.

Elde edilen bu bulguları destekler nitelikte çalışmalar yapılmış veya bazı araştırmacılar tarafından bu konuya vurgu yapılmıştır. Furman ve Shields (2007)'e göre herkese aynı davranma sosyal adalet kavramıyla çelişmektedir. Bu doğrultuda Karaeminoğulları (2006)'na göre öğretmenler; yetkilendirme, görevlendirme, ücretlendirme, ödüllendirme, cezalandırma, gibi konularda hassastırlar. Cihangiroğlu (2010)'na göre ödül ve ceza dağıtımında adil davranıldığına inanan çalışanlar kurumlarına bağlılık hissederler.

Bu çalışmada katılımcı olan öğretmenlere göre “Devletin uyguladığı ödül ve ceza sistemi yetersiz kalmaktadır. Bu konuda öğretmenlere adil davranılmamaktadır. Bu bağlamda okul yöneticilerinin de daha adil olması gerekmektedir. Ödül konusunda öğretmenlere daha fazla pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.”

Özgan ve Bozbayındır (2011), öğretmenlerin görüşlerine başvurarak okullarda adil olmayan uygulamaları ve bunların etkilerini araştırmıştır. Özgan ve Bozbayındır (2011) tarafından yapılan çalışmanın bulgusu ile tarafımızdan yapılan bu çalışmanın okullarda sosyal adaletin geliştirilmesi için neler yapılabilir alt probleminde yönetici açısından görüşüne bağlı olarak pozitif ayırım tam uygulanmıyor ve karar almada öğretmenlerin fikri pek sorulmuyor bulgusu ile örtüşmektedir. Özgan ve Bozbayındır (2011)'a göre okul yöneticileri ödüllendirme, kural ve cezalar, karar alma, ders programı, görevlendirme ve nöbetlerde adil davranmamaktadır. Özgan ve Bozbayındır (2011) yaptıkları çalışmada yöneticilerin en çok öğretmenleri ödüllendirmede adaletsiz davrandığını belirtmiştir; oysaki okul

kaynaklarının en önemlisi olan öğretmenlerin etkili bir şekilde kullanılması okul yöneticilerinin görevidir (Özkan, 2005).

Bu çalışmanın bulgularına dayanılarak okullarda dağıtıcı adalet ilkesi yeteri düzeyde uygulanmadığı sonucuna varılmıştır. John Rawls'ın dağıtıcı adalet ilkesi devletlerin sorumluluğu altındadır. Devlet dezavantajlı ve güçsüz gruplara daha sağlıklı, daha elverişli ve daha adil bir yaşam koşulu sağlamakla yükümlüdür (Sağlam, 2011). Katılımcıların görüşlerine göre ücretsiz kurslar sosyo-ekonomik yönden oluşan eşitsiz rekabetin eşitlenmesi için açılmaktadır. Ancak sadece ücretsiz kurslar yeterli olmamaktadır. Kaynakların adil dağıtımı, fırsat ve imkân eşitliği sağlanmalıdır. Öğrenciler ücretsiz kurs uygulamalarının ve ücretsiz kitap dağıtımının öneminden bahsederken diğer taraftan yönetici, öğretmen ve öğrenciler kaynak dağıtımındaki adaletsizliklerden bahsetmektedirler. Okullardaki maddi ve fiziksel alt yapıların eşitlik göstermediği vurgulandı. Bu durum sosyal adaletin dağıtıcı adalet ilkesine ters düşmektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda elde edilen bu bulguları destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir.

Önder ve Güçlü (2014), ilköğretimde okullar arası başarı farklılıklarını azaltmaya yönelik yaptıkları araştırmada okullarımızdaki kaynak dağıtımının adaletsizliğine değinilmiştir. Önder ve Güçlü (2014)'ye göre, Türkiye'de mevcut eğitim finansmanı eşitsizliklere yol açma riski taşımaktadır. Çünkü Türkiye'de eğitimin ana finansörü devlettir ancak hane halklarının eğitim için yaptığı harcamalara imkân verilerek eşitsizliklerin önü açılmaktadır. Türkiye'de toplam eğitim harcamalarının %37'si özel kuruluşlar ve hane halkı tarafından sağlanmaktadır. Türkiye'de en zengin kesim, en yoksul kesimden 21 kat daha fazla eğitim harcaması yapmaktadır. Bu nedenle, yoksul ailelerin çocukları dezavantajlı duruma düşmektedir. Polat (2007) tarafından yapılan tez çalışmasında da kaynak dağıtımındaki eşitsizlikten bahsedilmiştir. Polat (2007)'a göre Türkiye'de okullar arasındaki fiziksel altyapılarda, öğretmen dağılımında ve finansal kaynakların dağılımında eşitsizlik mevcuttur. Egeli (2014) ve ERG, (2017)'ye göre ise ülkemiz eğitime ayrılan kaynak bakımından diğer gelişmiş ülkelerden geri kalmaktadır ve bütün öğrencilerin eşit şartlarda eğitim ve öğretime erişmesi için yeterli kamu harcaması yapılmamaktadır.

Bu çalışmada görüşmeler sonucunda dağıtıcı adaletin tersine sosyal adaletin diğer ilkelerinden olan tanıyıcı adaletin okullarımızda uygulandığı anlaşılmaktadır.

Tanıyıcı adalette, cinsiyet, anlak ve yeti potansiyeli, engellilik, anadil, ikamet edilen bölge gibi koşullar dikkate alınmadan her bireyin eşit bir şekilde katılımı sağlanmaktadır (Mercik, 2013; Enslin, 2006). Öğrencilerin “okullarda çalışkan-tembel, kız-erkek, başörtülü- baş açık gibi konuların hiç birinde öğrenciler arasında ayırım yapılmamaktadır” veya “sosyal etkinliklere katılımı herkese eşit davranılmaktadır” yönündeki beyanları tanıyıcı adaletin okullarda var olduğunu göstermektedir. Ayrıca yöneticilerin “engelli öğrenciler için destek odaları oluşturulmakta ve birebir ders verilmektedir” yönündeki beyanları da tanıyıcı adaleti temsil etmektedir. Daha önce yapılan çalışmalardan bazıları tarafımızdan bulunan bu bulguyu destekler niteliktedir.

Gürgen (2017), okullardaki sosyal adalet algısını incelediği tez çalışmasında sosyal adaletin tanıyıcı boyutunu incelemiştir. Gürgen (2017) araştırmasında yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine başvurmuştur. Gürgen (2017), araştırmaya katılan tüm yönetici ve çoğu öğretmenlerin okullarında cinsiyet ayrımcılığının yapılmadığı yönünde fikir beyan ettiklerini belirtmiştir. Yine çoğu yönetici ve öğretmen okullarda farklı inanç, görüş ve kültürel değerlere sahip öğrencilere karşı herhangi ayrımcılığın olmadığını ifade ettiklerini belirtmiştir. Turhan (2007) yaptığı çalışmanın bulgularında okul yöneticilerinin cinsiyet, dil, etnik köken ve sosyokültürel yönden ayrımcılık ile ilgili herhangi bir görüş bildirmediğini belirtmiştir. Ancak Turhan (2007)’a sonuç olarak Türk eğitim sistemi politikaları, farklılıkları dışlayıcı veya ortadan kaldırmaya yönelik olacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Sosyal adaletin üçüncü bir boyutu ise demokrasidir (Polat 2007). Turhan (2007)’a göre demokrasinin olmadığı bir ortamda sosyal adaletten bahsedilemez. Furman ve Shields (2002), sosyal adalet ile demokratik toplum kavramını ayrılmaz ikili olarak görmektedir. Demokrasi ise tüm grupların söz sahibi olması demektir (Gürgen, 2017). Görüşme yapılan yönetici, öğretmen ve öğrenciler sosyal adaletin demokrasi boyutundan sıkça bahsetmektedir. Beyanatlarda okullarda demokrasi ile ilgili olumlu örneklerin olduğu ancak bazı durumlarda demokrasi yeterince sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Öğrenci temsilciliklerinin olması sosyal adaletin demokrasi boyutuna katkı sağlamaktadır. Ayrıca yöneticilerin “yönetici, öğretmen ve öğrenciler arasında fikir alış veriş yapılmaktadır.” yönündeki beyanları yöneticilerde demokratik bir anlayışın olduğunu göstermektedir. Ancak bazı öğretmen ve öğrenciler demokratik anlayışın yetersiz olduğunu ifade etmektedir.

Öğrencilere göre yönetici veya öğretmenler, öğrencileri ilgilendiren kararlar alırken daha sık öğrenci görüşlerine başvurmalıdır. Aynı şekilde öğretmenler de okul yöneticileri veya üst düzey yöneticilerin eğitimin işleyişi hakkında kararlar alırken öğretmenlerin görüşlerine de başvurmaları gerektiğini belirtmektedir. Karar alırken öğretmen ve öğrencilerin fikirlerini rahatça ifade etme bulgusunu destekler nitelikte çalışmalar yapılmıştır: Gürgen (2017), tüm yöneticilerin ve bazı öğretmenlerin, okullarındaki herkesin görüşlerini rahatça ifade ettiğini ve görüşlerin saygıyla karşılandığını ifade ettiğini belirtmiştir. Polat (2007) ve Turhan (2007) yaptıkları araştırmalarda okullarda alınan kararlarda genel olarak öğretmen görüşlerine başvurulduğunu belirtmiştir.

Son olarak, yapılan benzer çalışmalarda üzerinde durulmayan rehberlik ve derslerde sosyal adaletten bahsetme konusu ön plana çıkmaktadır. Görüşme yapılan tüm gruplar bu konuya değinmektedir. Derslerde sosyal adaletten bahsedilerek öğrencilerin bilinçlenmesi sağlanmaktadır. Öğrenciler bu konuda müfredata sosyal adalet içerikli bir dersin yerleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Öte yandan rehberlik faaliyetleri ön planda tutularak öğrencilerin tüm koşulları (maddi ve manevi) takip edilerek onlara daha iyi fırsat ve imkân eşitliği sağlanmaya çalışılmaktadır.

5.2. Sonuçlar

Bu bölümde elde edilen bulgular neticesinde araştırmanın ana problemi ve alt problemlere ilişkin varılan sonuçlara değinilmiştir.

5.2.1. Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılmaktadır? Alt problemine bağlı olarak varılan sonuçlar

Yöneticilerin görüşlerine bağlı olarak varılan sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

Yönetici ve öğretmenler, sosyal adaletin gereği olan “adil davranmaya” çalışmaktadır. Pozitif ayrımcılık, eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya çalışır gibi gruplar arasında adil ortamın oluşmasını da sağlamaktadır; ancak pozitif ayrımcılığın dozu iyi ayarlanmalıdır. Pozitif ayrımcılık adaletsizliklere sebep olmamalıdır.

Yöneticiler öğretmen ve öğrencilere liderlik etmektedir. Ayrıca öğretmenlerin hak ve yükümlülükleri konusunda, onlara rehberlik ederek düzenin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Gerek yönetici-öğretmen arasında, gerekse yönetici-öğretmen ve öğrenciler arasında fikir alış verişi yapılmaktadır. Böylelikle dezavantajlı durumlar bertaraf edilerek daha adil kararlar alınmaya çalışılmaktadır.

Yöneticiler, öğrenciler arasındaki ekonomik boyutu gözetenek sosyal adalette dağıtıcı adaletin gereğini yerine getirmektedir. Sosyo-ekonomik farklılıklardan dolayı oluşan eşitsizlikler ortadan kaldırılarak eşit bir rekabet ortamı oluşturmaya çalışılmaktadır. Bu hususta ücretsiz kurslar ve öğrencilere maddi destekler verilmektedir. Adil görev dağılımı öğretmenlerin performansını artırırken, onların adaletli olmasını da teşvik etmektedir.

Öğrencilere fırsat ve imkân eşitliği sağlanmaktadır. Örneğin engelli öğrencilere destek odaları oluşturularak, onlara bire bir ders verilmektedir.

Öğrenci temsilcilikleri kurularak öğrencilerde demokrasi bilinci oluşturulmaya çalışılmaktadır. Demokrasi sosyal adaletin bir parçasıdır.

Sosyal etkinlikler ve sosyal kulüpler öğrencilerde sosyal adalet bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Öğretmenlerin görüşlerine bağlı olarak şu sonuçlara varılmıştır: Gerek öğretmenlere, gerekse öğrencilere adil davranılmaktadır. Adil davranım öğrencinin adalete duyduğu güveni arttırmaktadır. Öğrencilere sosyal adaleti aşlamak için derslerde sosyal adaletten bahsedilmektedir. Okul-aile işbirliği sosyal adalet için önemlidir. Bu sebeple sosyal adalet için ailelerle irtibat sağlanmaktadır.

Rehberlik faaliyetlerine önem verilmektedir. Böylece öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerinden sağlık durumuna kadar tüm bilgileri takip edilerek onların eşit şartlarda rekabette geri kalmamaları sağlanmaktadır.

Pozitif ayrımcılık okullarda sosyal adaletin temini için elzemdir. Pozitif ayrımcılık bir bakıma fırsat eşitliğinin oluşması için gereklidir. Bu bakımdan hem öğretmen hem de öğrenciler için fırsat eşitliği gözlenmektedir. Yöneticiler görev ve sorumlulukları adil bir şekilde dağıtmaya çalışılmaktadır. Öğretmen ve öğrencilerin dağıtıcı adaletten faydalanması için yöneticiler liderlik etmektedir.

Sosyal adaletin öğrenciler tarafından somut olarak anlaşılması için hem öğrencilere verilen görev ve sorumluluklarda eşit davranılmaya çalışılmaktadır hem de derslerde sosyal adalete vurgu yapılmaktadır. Öğrencilerin demokrasi ile tanışması sağlanmaktadır. Öğrenci temsilcilikleri bunun en açık örneğidir.

Öğrencilerin görüşlerine bağlı olarak şu sonuçlara varılmıştır:

Okullarda çalışkan-tembel, kız-erkek, başörtülü- baş açık gibi konuların hiç birinde öğrenciler arasında ayırım yapılmamaktadır.

Fırsat eşitliği okullarda uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, yetiştirme kurslarıyla sınav rekabeti eşitlenmeye çalışılmaktadır. Disiplin sınırları içerisinde özgürlük ve demokrasi okullarda işlemektedir.

Sosyal etkinliklere katılımı herkese eşit davranılmaktadır. Bu durum sosyal adalete olan güveni arttırmaktadır. Rehberlik faaliyetleri ile sosyal adaletin sağlanması paralellik göstermektedir. Yöneticiler adaletin sağlanmasında ve öğretmenlerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmesinde büyük rol almaktadırlar. Yöneticiler kararlar alırken öğrenciler ile fikir alış verişi yapmaktadır.

5.2.2. Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilir? Alt problemine bağlı olarak varılan sonuçlar

Yöneticilerin görüşlerine bağlı olarak varılan sonuçlar:

Mevcut yasa ve yönetmenlikler yetersiz kalmaktadır; ayrıca üst düzey yöneticiler bazen adil davranmak yerine referanslı kişilerin lehine ayrımcılık yapmaktadır. Bu durum sosyal adalete ters düşmektedir. Atamalarda liyakat aranmamaktadır. Yeni yasa ve yönetmenliklerle bu adaletsizlikler ortadan kaldırılabilir. Kaynak dağıtımında adaletsizlikler mevcuttur.

Okullarda fiziksel ve maddi imkânlar eşitlenmelidir. Ücret ve maaşlar konusunda daha adil bir düzenleme geliştirilmelidir. Bu bağlamda performansa dayalı sistemin geliştirilmesi sosyal adaletin sağlanması için gereklidir.

İşbirliğinin yapılması gerekmektedir. Tüm çalışanlar, öğrenciler ve ailelerle daha fazla iş birliği yapılarak sosyal adalet uygulanabilir.

Öğretmenlerin irtibatının artırılması gerekmele birlikte tüm öğretmenlere sosyal adalet konusunda eğitim verilmelidir. Derslerde sosyal adalete vurgu yapılmakta ancak bunun yeteri düzeyde olmadığı görülmektedir.

Sosyal adalet konusu öğrencilere daha detaylı ve somut bir şekilde anlatılmalıdır. Sınav odaklı alan tercihi sosyal adalete ters düşmektedir. Bunun yerine öğrencilerin yetenekleri gözetilmelidir. Sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerin kolanması sosyal adaletin bir gereğidir.

Bu konuda devlet ücretsiz kitap dağıtımı, ücretsiz kurslar, tabletler dağıtıyor ancak maddi anlamda yapılan destekler yetersiz kalmaktadır. İhtiyaç sahibi öğrencilere daha fazla maddi destek yapılmalıdır.

Öğretmenlerin görüşlerine bağlı olarak varılan sonuçlar:

Devletin uyguladığı ödül ve ceza sistemi yetersiz kalmaktadır. Bu konuda öğretmenlere adil davranılmamaktadır. Bu bağlamda okul yöneticilerinin de daha adil olması gerekmektedir. Ödül konusunda öğretmenlere daha fazla pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır. Öğretmenlerin özlük hakları artırılmalıdır. Sınıflarda sosyal adalet hakkında öğrencilere bilgi verilmektedir ancak tamamen sosyal adaletin işlenebileceği bir ders müfredata eklenmelidir.

Okul yöneticileri veya üst düzey yöneticiler eğitimin işleyişi hakkında karar alırken öğretmenlerin görüşlerine de sıkça başvurmalıdır. Öğrencilere daha belirgin olarak fırsat ve imkân eşitliği sağlanmalıdır. Öğrencinin yetenek ve seviyesi göz önüne alınarak, öğrenci sınavlara hazırlanmalıdır.

Öğrencilerin görüşlerine bağlı olarak varılan sonuçlar:

Sosyal adalet ile ilgili hem teorik hem de uygulamalı eğitimlere yer verilmeli.

Yönetici veya öğretmenler, öğrencileri ilgilendiren kararlar alırken daha sık öğrenci görüşlerine başvurmalıdır. Öğrenci istekleri dikkate alınmalıdır. Fırsat ve imkân eşitliği tam anlamıyla sağlanmalıdır. Okullardaki alt yapı düzeyleri eşitlenmelidir. Mevcut pozitif ayrımcılık daha belirgin şekilde uygulanmalıdır.

Yöneticiler, öğretmen ve öğrencilere karşı öğretmenler de öğrencilere karşı daha adil davranmalıdır. Suç ve cezalar tüm sınıfa değil de kişiye özgü olmalıdır. Öğretmenler öğrencilere iyi örnek olmalı ve rehberlik etmelidir. Okul disiplin kurulu

daha aktif çalışmalıdır. Bu bağlamda diğer öğrencilerin haklarını gasp eden veya onların özgürlüklerini kısıtlayan öğrenciler cezalandırılmalıdır. Konu ile ilgili sosyal kulüplerin sayısı artırılmalıdır, gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

5.3. Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçlarından ve elde edilen bulgulardan hareketle uygulayıcılara, araştırmacılara ve politika yapıcılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.3.1.Uygulayıcılara yönelik öneriler

- Sosyal Adaletin eğitim kurumlarında uygulanacak olan programlarla (hizmet içi eğitim, kurs)yönetici ve öğretmenlerin sosyal adalet algıları daha da geliştirilebilir.
- Okullarda sosyal adaleti geliştirebilecek kulüp çalışmalarına ağırlık verilebilir.
- Pozitif ayrımcılık sosyal adaletin bir gereğidir. Okullarda var olan pozitif ayrımcılık yönetici, öğretmen ve öğrencilerin performans ve çalışmaları göz önüne alınarak daha da artırılıp uygulanabilir.

5.3.2. Araştırmacılara yönelik öneriler

- Okullardaki sosyal adalet geliştiren dağıtıcı, tanımlayıcı ve demokrasi unsurlarının her biri farklı bir araştırmaya konu edilip sosyal adaleti geliştirme adına araştırılabilir.
- Bu araştırmada nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yürütülmüştür. Bunun yanında nicel ve karma yöntemle titiz çalışmalar yürütülebilir.
- Bu araştırma ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde yapılan bir araştırmadır. Yükseköğretim düzeyinde de titiz bir araştırma yapılabilir

5.3.3. Politika yapıcılara yönelik öneriler

- Ülkemizin demografik ve coğrafi özellikleri göz önünde bulundurularak dezavantajlı bölgelerdeki okulların şartları daha da iyileştirilip eşit şartlarda rekabet yapılması için politikalar üretilmelidir.
- Müfredatta sosyal adalet konularına daha fazla yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akçetin, N. Ç. (2013). Emmanuel Levinas İçin Adalet Nedir?. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(21), 267-280.
- Anomin. (2009). Adalet Teorileri; Rawls, Nozick, Gerwith. <http://entelektuel.com/adalet-teorileri-rawls-nozick-ve-gerwith/> (26.07.2018).
- Arat, R. R., (1985). *İslâm Ansiklopedisi, Cilt 6*, MEB yayınları, İstanbul.
- Ataman, H. (2008). *Eğitim hakkı ve insan hakları eğitimi*. İnsan Hakları Gündemi Derneği. 1. Baskı, İzmir.
- Aydın, İ. P. (2002). *Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Bağdatlı, Ö. (2007). *Kutadgu Bilig’de Devlet ve Adalet İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balıca, M. (2014). *Adalet Ve Kalkınma Partisi Dönemi (2002-2013) İlköğretim Eğitim Politikaları ve Toplumsal Algı (Sivas İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baltacı, C. (1996). Demokrasilerde Eşitlik İlkesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1),199-211.
- Başaran, İ.E.(1993). *Türkiye Eğitim Sistemi*. Gül Yayınevi, Ankara.
- Bates, R. (2006). Educational administration and social justice. *Education, citizenship and socialjustice*, 1(2),141-156.
- Bayrakdar, İ. (2014). *Türkiye’de 2003-2013 Yılları Arasında Eğitime İlişkin Sosyal Politikalar Konusunda Okul Müdürlerinin Görüşleri: Göynük İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, İ., Karataş, İ. H. (2016). Eğitime İlişkin Sosyal Politikalar Konusunda Okul Müdürlerinin Görüşleri: Göynük İlçesi Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1),71-88.
- Beattie, C. (1982). Rawlsandthedistribution of education. *Canadian Journal of Education/ Revuecanadienne de l’éducation*, 7(3),39-50.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959). 1. ve 7. İlke
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (1989). 23., 28. Ve 29. Madde
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948). 18. ve 26. Madde

- Buyruk, H. (2008). *Eğitimde yaşanan toplumsal eşitsizliklere ilişkin biyografik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (6.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Carnoy M. (1995). Structural Adjustment and the Changing Face of Education. *International Labour Review*, 134(6), 653-663.
- Cihangiroğlu, N Yılmaz, A. (2010). Çalışanların Örgütsel Adalet Algısının Örgütler İçin Önemi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 194-213.
- Chiu, M. M., Walker, A. (2007). Leadership for social justice in Hong Kong schools: Addressing mechanisms of inequality. *Journal of Educational Administration*, 45(6), 724-739.
- Cho, H. (2017). Navigating the Meanings of Social Justice, Teaching for social justice, and multicultural Education, *International Journal of Multicultural Education*, 19(2)
- Çakır, M. (2015). Geçmişten günümüze “sosyal adalet”. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 560-572.
- Çeçen, A. (1993). *Adalet Kavramı*. Gündoğan Yayınları, 2. Basım, Ankara.
- Çelik, V. (2013). *Eğitimsel Liderlik*. Pegem Akademi, 7. Baskı, Ankara.
- Çırak, İ. (2008). Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27-40.
- Çırak, S. (2013). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algısı (Ankara/Yenimahalle)*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoban, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.
- Demirel, T., Akın, B. (2014). Sağlıkla ilişkili olarak sosyal adalet, eşitlik ve hemşirelik. *DEUHYO ED*, 7(3), 238-243.
- Edwards, C.H. (2008). *Classroom Discipline & Management*. 5 baskı. John Wiley & Sons Publishers, New Jersey.
- Egeli, H., Hayrullahoğlu, B. (2014). Türkiye ve OECD ülkelerinde eğitim harcamalarının analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 51(593), 93-108.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (2003). 13. Madde
- Enslin, P. (2006) Democracy, Social Justice and Education: Feminist strategies in a globalising World. *Educational Philosophy and Theory*, 38(1), 57-67.
- ERG (2014). Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik Ve Akademik Başarı Araştırma Raporu Ve Analiz. http://www.egitim_reformu_girisimi.org/turkiye-egitim-sisteminde-esitlik-ve-akademik-basari/(10.06.2018).
- ERG (2017). Türkiye’de Eğitime Ayrılan Kaynaklar. <http://www.egitimreformugirisimi.org/yayin/turkiyede-egitime-ayrilan-kaynaklar/>(9.07.2018).

- Fraser, N. (1977) *Justice Interruptus*. Routledgepress, London.
- Furman G.,Starratt, R. (2002) *Leadership of democratic community in schools*. Chicago University Press, Chicago.
- Furman, G.,Sheilds, C. (2003) *How can educational leaders promote and support social justice and democratic community in schools?*. Paper presented to the American Educational Research Association, Chicago.
- Gale, T. (2000) Rethinking social justice in schools: how will we recognize it when we see it?. *International Journal of Inclusive Education*, 4(3),253-269.
- Gökçe, F. (2005). *Devlet ve eğitim*. Tek Ağaç Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.
- Griffiths, M.(1998).Towards a Theoretical Framework for Understanding Social Justice in Educational Practice. *Educational Philosophy and Theory*, 30(2),177-192.
- Gülmez, M. (2009). İnsan Hakları Olarak Sosyal Haklar ve Sosyal Haksızlıklar, *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 22-23 Ekim.
- Gürgen, B. (2017). *Okullarda Sosyal Adalet Algısının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güriz, A. (1992). *Hukuk Başlangıcı*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Güriz, A. (2013). Adalet kavramı. *Türkiye Felsefe Kurumu*, 1,13-20.
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3(1), 29-42.
- Hunt, J. A. (1998). *Of Stories, seeds and the promises of social justice*. New Press and Teacher's College Press. New York.
- Inal, K. (2005). Türkiye'de Devlet Destekli Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitimde Eşitsizliğe Yaklaşımları. *Sivil Toplum: Düşünce & Araştırma Dergisi*, 3(12),39-50.
- İdin, Ş., Aydoğdu, C. (2017). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Sosyal Adalet ve Eşitlik Perspektifinde Fen Bilimleri Eğitimine İlişkin Görüşler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3),1328-1349.
- Jean-Marie, G.,Normore, A. H., Brooks, J. S. (2009). Leadership for social justice: Preparing 21st century school leaders for a new social order. *Journal of Research on Leadership Education*, 4(1):1-31.
- Kalkışım, M. M. (2013). Kutadgu Bilig'de "Adalet" Değeri. *Mavi Atlas*, 1,91-98.
- Kaplan, R. (2015). Birleşmiş milletler belgelerinde eğitim hakkı. *TAAD*, 6(20),329-372.
- Karabekiroğlu, Ş. (2017). *Şahı Mat Etmek Payidar*. Lopus Yayınevi, Ankara.
- Karacan, H.,Bağlıbel, M., Bindak, R. (2015). Okullarda Sosyal Adalet Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31),54-68.
- Karademir, A. (2016). Michael Walzer ve Komüniteryen Bireycilik. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 27(27),111-126.

- Karaeminoğulları, A. (2006). *Öğretim elemanlarının örgütsel adalet algıları ile sergiledikleri üretkenliğe aykırı davranışlar arasındaki ilişki ve bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karagöz, Y. (2002). Liberal Öğretimde Adalet, Hak ve Özgürlük. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 26,267-295.
- Kasapoğlu, A. (2012). Kur'an'da Adalet Psikolojisi-Adaleti Engelleyen Psiko-Sosyal Faktörler. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 5(10),61-106.
- Kurt, A. (1994). İslâm'ın Koruyucu Aileye Bakışı, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6,177-186.
- Kurt, S. (2006). Hayek'in Özgürlük ve Adalet Teorisi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3),199-213.
- Kuştepe, Y. R., Halaç, U. (2004). Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(4),143-160.
- Ladson-Billings, G. (1995). Toward a Theory of Culturally Relevant Pedagogy. *American Education Research Journal*, 32(3),465-491.
- Mafora,P.(2013). Learnes'and teachers'perceptions of principals'leadership in sowe tosecondary schools:a social justice analysis,South African Journal of Educaiton,33(3)
- MEB (2017). Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2016-17. http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=270 (30.07.2018).
- MEB (2018). 2023 Eğitim Vizyonu. http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU (20.11.2018).
- Mercik, V. (2015). *Eğitimde Fırsat Eşitliği, Toplumsal Genel Başarı ve Adalet İlişkisi: Pısa Projesi Kapsamında Finlandiya ve Türkiye Deneyimlerinin Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Miller, D. (1999). *Principles of Social Justice*. Harvard University Press Cambridge.
- Millî Eğitim Temel Kanunu(1739 sayılı) (1973). 4.,7.,8. ve 11 madde
- Mitchell,R.E.,Goodyear,R.K.,Gragg,J.B.,Mirici,P.S.,Morgan,R.(2016).Scholl Setting Behavior That Characterizes Social Justice: An Empirical Approach to İllustratethe Concept.July-september 2016 vol.2.no 3pp.1-16
- O'Dubhslainé, A., (2006). Thewhite Paper On Education: A Failure To Invest Student. *Economic Review*, 20:115-127.
- OECD (2013a). Better Life Index: Turkey, <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/turkey/> (05.05.2018).
- Önder,E.,Güçlü,Z.(2014).İlköğretimde Okullar arası başarı Farklılıklarını Azaltmaya yönelik Çözüm önerileri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*. Cilt/sayı. 40
- Özdemir, M. (2017). Sosyal Adalet Liderliği, Okula Yönelik Tutum ve Okul Bağlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 42(191)

- Özgan, H., Bozbayındır, F. (2011). Okullarda Adil Olmayan Uygulamalar ve Etkileri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16,66-85.
- Özkan, Y. (2005). *Örgütsel Sosyalleşme Sürecinin Öğretmenlerin Örgüte Bağlılıklarına Etkisi (Ordu İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özsoy, S. (2002). Yükseköğretimde ticarileşme süreci ve hak söylemi. *Özgür Üniversite Forumu*, 1,80-103.
- Öztürk, M. C., Torlak, Ö., Tokgöz, N., Ayman, M., Özgen, E. (2013). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Polat, S. (2007). *Eğitim Politikalarının Sosyal Adalet Açısından Sonuçları Konusunda Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Polat, S. (2015). Eğitim Politikalarının Sosyal Adalet Açısından Sonuçları Konusunda Yönetici ve Öğretmen Görüşleri. *Eğitim Bilim Toplum*, 13(49),61-83.
- Rapp, D. (2002). Social justice and the importance of rebellious imaginations. *Journal of School Leadership*, 12(3),226–245.
- Rawls, J. (1972). *A Theory of Justice*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ryan, J. (2006). Inclusive leadership and social justice for schools. *Leadership and Policy in Schools*, 5(1),3-17.
- Ryan, J. (2010). Promoting social justice in schools: Principals' political strategies. *International Journal of Leadership in Education*, 13(4),357-376.
- Ryan, D., Katz S.J. (2005) Teaching for social justice: Searching for Pedagogy. American Educational Research Association Annual Meeting, Canada.
- Sağlam, Ö. (2011). *Sosyal Devlet ve İnsan Hakları*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saracaloğlu, A.S., Evin, İ., Varol, S.R. (2004). İzmir ilinde çeşitli kurumlarda görev yapan öğretmenler ile öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2),335-363.
- Sarı, R. (2003). Gelir dağılımında eğitim faktörü: Kentsel bazda bir örnek. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(02),177-189.
- Sayılan, F. (2006). Küresel aktörler (DB ve GATS) ve eğitimde neoliberal dönüşüm. *Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, 4,44-51.
- Smith, D. 1994: *Geography and social justice*. Blackwell press, Oxford.
- Strike, K. A. (1999). *Justice, caring, and universality: In defense of moral pluralism*. Teachers College Press, New York.
- Sökmen, A., Bilsel, M.A., Erbil, C. (2013). Örgütsel Adaletin Çalışan Motivasyonu Ve Performansı Üzerindeki Etkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1),43-62.

- Sunal, O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(03),283-305.
- Şan, A. (2012). *İlköğretimde Taşınabilir Eğitim Öğrencilerinin Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Şimşek,H.& Yıldırım,A.(2011) Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek,H.& Yıldırım,A.(2007) Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek,H.& Yıldırım,A.(2016) Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Şişman, M. (2006). Eğitimde demokrasi ve sosyal adalet: Türkiye eğitim sisteminin değişmeyen miti. *Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları Bildiriler Kitabı*, 291-305.
- T.C. 1961 Anayasası. 50. Madde
- T.C. 1982 Anayasası. 2. ve 42. Madde
- TDK (2018). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=320093 (5.05.2018).
- TDK (2018). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b5d9c8d159219.91651244 (4.05.2018).
- Tekin, H. H.,& Tekin, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Sosyoloji dergisi*, 3(13),101-116.
- Theoharis, G. (2007). Socialjusticeeducationalleadersandresistance: Toward a theory of socialjusticeleadership. *Educationaladministrationquarterly*, 43(2),221-258.
- Thrupp, M.,Tomlinson, S. (2005). Introduction: Educationpolicy, socialjusticeand‘complexhope’. *British EducationalResearchJournal*, 31(5),549–556.
- Tiongson, E.R. (2005). EducationPolicyReforms.<https://www.semanticscholar.org/paper/Education-Policy-Reforms-Tiongson/302187792863e35576b5e2f257ca046909c3e49c>(12.08.2018)
- Tomul, E. (2009). İlköğretim okullarındaki sosyal adalet uygulamalarına ilişkin yönetici görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152),126-137.
- Topakkaya, A. (2006). Bir söylem olarak sosyal adalet kavramı. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 97-111.
- Töremen, F., Tan, Ç. (2010). Eğitim Örgütlerinde Adalet: Kavramsal Bir Çözümleme. *Dicle UniversityJournal of Ziya GokalpEducationFaculty*, 14:58-70.
- TUİK (2017). Eğitim İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1606 (12.07.2018).
- Turan, R. (2016).Fârâbi Düşüncesinde Adalet: Dağıtıcı ve Düzeltici Adalet Kavramlarının Yansımaları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(40),53-71.

- Turhan, M. (2007). *Genel ve Mesleki Lise Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Okullardaki Sosyal Adalet Üzerindeki Etkisi*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turhan, M. (2010). Social justice leadership: implications for roles and responsibilities of school administrators. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 9, 1357-1361.
- Turhan, M., Çelik, V. (2011). Ortaöğretim okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 369-392
- Uzun, O., Çınar, H. (2009). Educational satisfaction and expectation of future careers of the students in the furniture and design education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 129-135.
- Van Wormer, K., (2004). Restorative Justice: An International Model of Empowerment. *Journal of Societal & Social Policy*, 3(2), 3-16.
- Walker M. (2003). Framing Social Justice in Education: What Does the 'Capabilities' Approach Offer?. *British Journal of Educational Studies*, 51(2), 168-187.
- Yıldırım, (t.y.). Sosyal Adaletin Günümüzdeki Anlamı Nedir?. Felsefe, http://www.felsefe.gen.tr/siyaset_felsefesi/sosyal_adaletin_gunumuzdeki_anlami_nedir.asp (14.07.2018).
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yıldırım, F. (2011). Üniversite gençliği "sosyal adalet" ten ne anlıyor? Sosyal adalet ilkelerinin sosyal adalet algısı üzerindeki etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(25), 113-124.
- Yıldırım, F. (2011). *Üniversite Gençliği "Sosyal Adalet"ten Ne Anlıyor? Sosyal Adalet İlkeleri Bağlamında Bir Eğilim Belirleme Araştırması*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, F. (2012). Gençlerin yaşamında bir sosyal savunmasızlık olarak "sosyal adaletsizlik": yaşam dönemi yaklaşımı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 21-34.
- Yıldız, H. (2015). *Özel İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algıları (Konya/Meram İlçesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Young I.M. (2006) Education in the Context of Structural Injustice: A Symposium Response. *Educational Philosophy and Theory*, 38(1), 93-102.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton University Press. New Jersey.
- Yüksel, M.M. (2006). *Karizmatik Lider Örneği Olarak Hz. Ömer*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zajda, J., Majhanovich, S. Rust, V. (2006). Introduction: Education and social justice. *Review of Education*, 52:9-22

EKLER:**EK 1: Görüşme formu****YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU**

Sayın yöneticilerim, kıymetli meslektaşlarım, sevgili öğrenciler,
 Bu görüşme için bana zaman ayırdığınız için sizlere teşekkür ederim. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Teftiş ve Planlama Ekonomisi yüksek lisans öğrencisiyim. Yüksek lisans tez konum: “Okullarda Sosyal Adaleti geliştirmek için Yönetici, Öğretmen ve öğrenci görüşleri ”dir. Bu konuda nitel araştırma yaklaşımına göre veri toplamak amacıyla sizlerle yüz yüze görüşme yapmak istiyorum. Yapacağımız görüşmelerin 25-30 dakika sürmesi planlanmaktadır. Görüşmeyle ilgili sizlere iki (2) soru sorulacaktır. Görüşmenin daha sağlıklı ve değerlendirmenin daha objektif olması için sizlerin izni olursa yazılı ve sesli kayıt altına almak istiyorum. Görüşmede isminiz saklı tutulacaktır ve herhangi bir nedenle başka birileriyle paylaşılmayacaktır. Ben size görüşme konusunda elimden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışacağım. İhtiyaç halinde görüşmeye ara verebiliriz, buradan itibaren kaydı durdurmamı söylediğinizde kaydı durdurabiliriz. Bu görüşme tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Vereceğiniz samimi cevaplar okullardaki sosyal adaleti geliştirmek adına yapılan çalışmalara bir tuğla ekleyecektir.

Sormak istediğiniz bir soru yoksa görüşmeye geçmek istiyorum.

ŞÜKRÜ AKKUŞ
 Araştırmacı

Ad –soyad:(kod yazılacak)

Ünvanı:

Katılımcı imzası:

Saat:

Görüşme Yapılan Yer:

Araştırmacı imzası:

I.KİŞİSEL BİLGİLER:

Yaş:

Cinsiyet:

Unvanınız (Yönetici, öğretmen, öğrenci):

Kıdeminiz (Yönetici, öğretmen için):

Sınıfınız(Öğrenci için):

Eğitim durumunuz:

Branşınız:

II.GÖRÜŞME SORULARI

1- Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılmaktadır?

2- Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilir? Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?

EK 2: Araştırma izni

	<p>T.C. GAZİANTEP VALİLİĞİ İl Millî Eğitim Müdürlüğü</p>
<p>Sayı : 34659092/605.01/6510407 Konu : Araştırma İzin Talebi</p>	<p>08/05/2017</p>
<p>VALİLİK MAKAMINA</p>	
<p>İlgi: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 21/04/2017 tarihli ve 8229 sayılı yazısı.</p>	
<p>Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şükrü AKKUŞ'un " Okullarda Sosyal Adaletin Geliştirilmesine İlişkin Yönetici, Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri" konulu tez çalışması kapsamında, ekli listede belirtilen İlimiz Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerindeki resmi ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlere anket uygulama isteği, ilgi yazıda belirtilmektedir.</p>	
<p>Bu kapsamda Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şükrü AKKUŞ'un tez çalışma isteği, Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07.03.2012 tarihli ve 3616 (2012/13) sayılı genelgesi kapsamında değerlendirilmiş olup; araştırmacının, araştırmasının bitiminden itibaren 15 gün içerisinde araştırma sonuçlarını 2 kopya halinde CD içerisinde Müdürlüğümüze bildirmesi şartıyla, ekli listede belirtilen İlimiz Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerindeki resmi ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlere, eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde ve gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması, Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosu bünyesinde oluşturulan komisyonun uygunluk raporu doğrultusunda uygun mütalaa edilmektedir.</p>	
<p>Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.</p>	
<p>Cengiz METE Millî Eğitim Müdürü</p>	
<p>OLUR .../05/2017</p>	
<p>Faik ARICAN Vali a. Vali Yardımcısı</p>	
<p>Yeni Valilik Binası 5. Kat Büyükşehir/Gaziantep elektronik Ağ: www.gaziantep.meb.gov.tr e-posta: gaziantepmim@meb.gov.tr</p>	<p>Müd.Yrd.M.Ali TİRYAKIOĞLU -Strateji Geliştirme Şefi E. YILDIRIM Tel: (0342) 231 10 58 -4450 Faks:(0342) 23224 10</p>
<p>Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://cvraksorgu.meb.gov.tr adresinden 1b0d-8e6e-3378-a767-ah40</p>	

EK 3: Araştırma problemlerine bağlı olarak elde edilen bulgular, sonuçlar ve öneriler:

Problem cümlesi	Bulgular	Sonuçlar	Öneriler
1. Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılmaktadır?	Yönetici açısından: -Adil davranım -Pozitif ayrımcılık	Yönetici açısından: -Adil görev dağılımı yapılmaya çalışılıyor. -Pozitif ayırım yapılmaktadır.	Yönetici açısından: -Okulda görev dağılımında daha şeffaf uygulamalar yapılabilir.-Pozitif ayırım daha belirgin bir şekilde uygulanabilir
	Öğretmen açısından: -Fırsat eşitliği -Derslerde sosyal adalete değinme	Öğretmen açısından: -Herkes eşit fırsat ve tanınmaktadır. -Konular sosyal adaletle bütünleştirilerek verilmeye çalışılıyor. -Not ve görev dağılımında adil davranılmaya çalışılıyor	Öğretmen açısından: -Dezavantajlı olanlara daha fazla imkan sunulabilir. -Sosyal adaletle ilgili etkinlikler müfredatta artırılabilir -
	Öğrenci açısından: -Ayrım yapmama -Kararlara katılım	Öğrenci açısından: -Öğrenciler arasında ayırım yapılmamaktadır. - Yöneticiler kararlar alırken öğrencilerin fikirlerini alıyor.	Öğrenci açısından: -Pozitif ayırımın derecesi iyi belirlenebilir. -Karar almada öğrencilerin fikirleri daha fazla önemsenbilir.
2. Okullarda sosyal adaleti geliştirmek için neler yapılabilir?	Yönetici açısından: -Pozitif ayırım -Derslerde sosyal adalet vurgusu	Yönetici açısından -sosyal adaleti geliştirmek için pozitif ayırım tam uygulanmıyor. - Sosyal adalet konusu öğrencilere daha detaylı ve somut bir şekilde anlatılmamaktadır.	-Yönetici açısından: -Pozitif ayırım daha belirgin bir şekilde uygulanabilir. -Sosyal adaletle ilgili etkinlikler müfredatta artırılabilir.
	Öğretmen açısından: -Fırsat ve imkan eşitliği -Sosyal adalet konularının somut olarak anlatılması	Öğretmen açısından: - Öğrencilere fırsat ve imkân eşitliği tam sağlanmıyor. - sosyal adaletin işlenebileceği bir dersler eksik kalıyor.	Öğretmen açısından: - Dezavantajlı olanlara daha fazla imkan sunulabilir. -Etkinliklerle pekiştirerek sosyal adalet konuları işlenebilir.
	Öğrenci açısından: -Sosyal adaletle ilgili kulüpler -Pozitif ayırım	Öğrenci açısından: -Kulüp çalışmalarına ağırlık verilmiyor. -Pozitif ayırım tam uygulanmıyor.	Öğrenci açısından: -Okullarda var olan pozitif ayrımcılık daha belirgin şekilde uygulanabilir.

ÖZGEÇMİŞ

Şükrü AKKUŞ 1981’de Gaziantep’te doğdu.2001’de Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde tarih bölümünde ön lisansını tamamladı. 2005’te Malatya İnönü Üniversitesi’nde Türkçe Öğretmenliği Bölümünde lisansını tamamladı. Milli Eğitim Bakanlığında Türkçe öğretmenliği yapmaktadır.

Şükrü AKKUŞ He was born in 1981 in Gaziantep. In 2001, he completed his associatedegree in the history department of Kütahya Dumlupınar University. He graduatedfrom Malatya İnönü University, Turkish Language Teaching Department in 2005. He is a Turkish teacher at the Ministry of National Education.